

PAGINI LITERARE

Inscrisă la Tribunalul Turda S. I. registrul
publicațiilor, sub Nr. 3383 din 20 Iunie 1938

|| Director-propr : *Teodor Murășanu*

SUMARUL:

I. AGÂRBICEANU	Inserare
VASILE RUSU	Pământ nou
E. AR. ZAHARIA	Invocare, Primăvară
ION ȘIUGARIU	Fata din iarbă
VINTILĂ HOREA	Zbor paralel
PAUL CONSTANT	Chelălău
ANATOLE CHIRCEV	Pentru adevărul de participare
LIVIU GIURGECA	Muzica în concepția câtorva romancieri
MATEI ALEXANDRESCU	Drum în munte
TEODOR MURĂȘANU	Din poemele lui Ady

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

TEODOR MURĂȘANU, († Moartea Reginei Maria). — GRIGORE POPA, (Mesajul lui Octavian Goga). — LICU POP, (Cu privire la actualitatea poeziei lui Coșbuc). — CONSTANTIN-STELIAN, (Ioan I. Ciorănescu).

CĂRȚI

ROMULUS DEMETRESCU, (G. Topîrceanu : Postume ; — Al. Dima : Fenomenul românesc sub noi priviri critice, studii și comentarii ; — Memento).

INSEMNĂRI

DIMITRIE MACREA, (Atlasul Linguistic al României). — ROMULUS DEMETRESCU, (O evocare a prof. V. Bogrea). — TEODOR MURĂȘANU, (Moartea lui Ovid Densușianu. — Aspecte din literatura maghiară ardeleană. — Un sfert de veac dela moartea lui Șt. O. Iosif. — Antologia tinerei poezii ardelenene. — O poezie închinată lui Oct. Goga. — „Noua Junime“ la Iași. — Greutățile de apariție ale revistelor). — * * * (Premiul Editurii Miron Neagu)

PAGINI LITERARE

— ODATA PE LUNA —



INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENIUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR
MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON



Redactor: TEODOR MURĂȘANU



ABONAMENTUL:

În țară pentru particulari	Lei 240.—	anual
„ „ „ școli și biblioteci „	400.—	„
„ „ „ aut. și instituțiuni „	600.—	„
„ străinătate	800.—	„
Abonament de sprijin	1.000.—	„

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal, la-
Administrația revistei „Pagini Literare“, Turda, Strada Axente Sever, 15.

Pe cuponul mandatului se va specifica : „Abonament Pagini Literare“
și perioada de timp pentru care se face abonamentul (1 an sau 6 luni).



Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat



Redacția și Administrația: Turda, Str. Axente Sever, 15



Manuscrisele *nu se înapoiază*. Domnii autori și editori, cari doresc
să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.



Î N S E R A R E

— DINTR'UN CARNET —

Aseară am rămas, până s'a întunecat, la pădure, legat de amintirile copilăriei. Am urcat costișa cu spini, de unde vedeam până departe și pădurea și luncile dela poala ei.

Cerul era de un senin adânc. Nici fum de nori nu se zărea în înălțimi, nici vânt nu adia. Soarele coborîse după dunga de argint a dealului mare. Umbra acostuia ajunsese până la pieptul pădurii ce se revărsa pe coasta domoală dela răsărit, tăind o linie dreaptă cât ținea pădurea. Dela brâu în jos verdele era întunecat; dela brâu în sus lumina metalic.

Știam din copilărie că soarele apune numai când umbra, tot urcând în linie dreaptă, orizontală, inneca întreaga pădure.

Mai era până la sfințit!

Slugulița lui Ilarie era cu oile pe costișa spinoasă, care tinea o aripă a pădurii. Turma era mică, vr'o trezeci de capete: noatini, sterpe și doi berbeci. Oile mănzate erau la stâna dela Comandă, ca și pe vremea mea.

Într'altă parte a pășunii, numită Clinuri, erau vitele, vr'o patru spre zece capete. Iar jos în luncă, lângă fântână, pășteau porcii. Erau, toate, ca în copilăria mea. Numai păzitorii erau alții. Pe cel cu vitele și pe purcar nu-i cunoșteam.

M'am lăsat într'o dungă pe iarba verde, între tufele de spini. Era o liniște adâncă. Picura în cadență, și de ici și de colo cântecul ierbii retezate de dinții albi și mărunți ai oilor. Firicelele nu erau mari, abia înțepau ca o perie deasă, din pământ. Pășunea nu era mare și oile nu lăsau să crească iarba. Ciupărau și frunzele și lugerii spinilor. Abia acum înțelegeam pentru ce nu creșteau spinii: Și acum erau tot așa de pitici ca în copilăria mea.

Slugulița era mereu pe brazda ce despărțea pășunea de fânețele satului. Oile se grăbeau cu pășunatul, acum după ce s'a mări răcorit, și trebuia multă grijă să nu treacă în fânețe.

Acestea erau aproape de costișa, și în răcoarea inserării umpleau aerul cu mireisme de flori și de iarbă înspicată.

Din spini, și de ici și de colo, cântau presurile ciripitul lor mai fin, mai des, mai ușor, decât al ciocârliei. Le ascultam cu aceeași plăcere ca și în copilărie, când mă apropiam tiptil uneori să văd de aproape păsărica sură, cu învrăstări galbene. Imi păreau atunci

niște paseri foarte cumiști și bune. Nu le-aș fi stricat cuiburile pe cari le aflam în spinii mai mari, pentru toată lumea. Imi păreau aproape tot așa de sfinte ca și rândunicile. Dar rămâneam vreme îndelungată să mă minunez de oușoarele sure, cât alunele, sau de puii golași cari deschideau largi ciocurile lor crude, tivite cu galben. Când vedeam că se apropie presura, mă depărtam numai decât.

Imi pare că pe-atunci erau mai multe presuri. Uneori ciripeau, într'o cadență prelungită, din zeci de tufe. Imi picurau în suflet ca o mângâiere, ca o alinare, și-mi trezeau în minte gânduri mărunte, întrebări, ce se îmbulzeau fără să aștepte răspuns.

Acum, ascultându-le, învia în mine copilul de-atunci, cu traistuța de lână vârgată cu roșu, după cap, cu opincuțe în picioare, cu băta în mână. Și văzându-l cât era de serios, numai ochi și urechi, imi veni să zâmbesc. Multe glasuri și semne tainice ale firii au intrat atunci în sufletul meu, și au rămas acolo, bine adăpostite, până azi.

Nu știu cum, în seara asta, imi vine să aseamăn cântecul presurilor, cu ceva ce numai acum imi trece prin minte, sau, mai bine prin simțuri: par'că ar deșira ritmic din cioc șire de mărgelile de argint, nespus de fine și de mărunte. Și că acelea ar cânta, abia perceptibil, la sfârșitul cadenței.

Cântecul lor imi umple și acum sufletul cu înseninare, cu pace, cu o încredere în mine, în lume și în tot. Imi pare că e glasul cel mai nevinovat, cei mai mic, cel mai fin, pe care ni-l trimite din sânul său, natura.

Pun urechea în iarba ce înțeapă ușor, și ascult. Ar putea ciropi așa și un duh mic oprit de farmecul înserării, în spinii costișei. Și cum începe să crească și țârâitul clar al greerilor, — cari au eșit negri, ca niște hornari pitici, în ușa rotundă cât un degetar, a locuinții lor, — el se amestecă, se întrepătrunde cu cântecul presurilor. Și-mi pare tot mai mult că mă împresoară misterios zvon al unei bunătați de pe alt tărâm.

Slugulița întorcea mereu oile, cari trec mereu miezuina, când într'o parte când într'alta, lacome după iarbă mai mare, — până ce se sătură să tot alerge, și le fugări pe costișe la vale, trântindu-se și el între spini, cu fața spre pădure.

Cred că ascultă și el cântecul presurilor, dar se uită și până unde a ajuns umbra pe pădure. Linia dreaptă, despărțitoare între lumină și umbră, e acum sus, spre muche. Numai fagii de pe creste mai luminează.

Lângă mine două gânganii cu picioare multe, doi gândaci negri, cu aripile tari, ostenesc să ducă undeva un globurel întunecat. Unul e înainte, merge de-andoaselea, trăgând cu picioarele dinainte de globurel. Cellalt împinge de dinapoi.

Sporul lor e abia vizibil, deși sunt harnici, lucru mare. Dar fișoarele de iarbă, deasă ca peria, le stau în drum, și ei răzbat cu anevoc. Uneori se opresc o clipă, mișcă din antenele dela cap, par'că s'ar înțelege, par'că s'ar sfătui. Și iar pornesc la munca lor trudnică, întunecați și fără glas, ca și gaura spre care rostogolesc

globuşorul acela, moale încă.

Dar s'au întunecat şi cei din urmă fagi ce străjuiesc culmea pădurii. Răcoarea creşte, aerul e par'că mai subţire. Purcarul a închis în ocol turma lui. Guiţat şi grohote se ridică o clipă în văzduh, până ce le aruncă sluguliţa peste gard burueni adunate în vremea amiezii, din porumbul mare.

Glasurile necurate par'că lăsară o pată în văzduh. Mi-aduc aminte că în copilărie toţi copiii ne zbăteam să nu ajungem paznici la porci. Era, în ochii noştri, o slujbă ruşinoasă. Pe ce nenorocit va fi căzut soarta să păzească turma grohăitoare a lui Ilarie? Vr'un copil sărac şi năcăjit, de bună seamă!

Se apropiau şi vitele de ocoale, încet păscând. Numai oile se revărsau mereu spre costişă, printre spini şi iar ajunseră pe linia fânaşelor. Sluguliţa se ridică mânios, şi începu să arunce cu bâta.

Iar îmi veni să zâmbesc: când eram copil, mă mâniau câteodată şi pe mine oile, până 'ntr'atât! Imi amintesc mai ales de două sterpe şute cari, îndată ce nu băgam seara de seamă, se strecurau în fânaşe.

— Nea-boală-nea! striga sgluguliţa.

Nu-mi plăcu vorba! Pe vremea mea nu le ziceam niciodată la oi şi la vite „boală”. Dar mă gândesc că atunci eu, cu fraţi şi surori, păzeam avutul nostru, nu pe al străinului, ca sluguliţa de acum.

Paznicul vitelor era un fecioraş mai răsarit. Purta şerpar chin-disit şi pălărie cu ciucuri roşii. Glasul lui eşise din copilărie. Striga cu putere la vite şi le închise în ocol. Vacile, începură să mujască. Din ţarcul viţeiilor din ocol, el slobozea câte un viţel, şi se apucă de muls. Cei rămaşi în ţarc zbierau scurt, cu glasul crud.

Pe-o vreme liniştea fu din nou tulburată. Dar ce deosebire între răgetele de acum şi grohăitul de mai înainte al porcilor! Zbierătul dulce al viţeiilor, mugetul pătrunzător al vacilor, creştea în văzduh, răsună în pădure, ca o mângăere, ca o chemare la vieaţă, şi nu ca o răzvrătire necurată!

Mă gândeam: harnic slugă are Ilarie! În copilăria mea numai sluga cel mare mulgea vacile.

Înainte de-a înceta sbierătul viţeiilor, în inserarea ce se lăsa tot mai tare, izvorând acum par'că desubt poala pădurii, strigă, din fânaşele vecine cristeiul: „Cra-cra: cra-cra”. Scurt, răsunător şi aspru, ca o sperietoare de vrăbii pe care o fac oamenii când grânele dau în pârghă: o rotiţă de lemn, măselată, trece, învărtindu-se peste o limbă tot de lemn.

Înălţai repede capul, ca şi în anii copilăriei, şi iar îmi păru că s'aude chiar de lângă mine. În copilărie m'am minunat adeseori de felul cum înşela distanţa şi direcţiunea, din care vine: cântecul cristeiului. Umblam tiptil, prin iarba înaltă, până se înopta, să mă apropiu de unul. Dar când credeam, oprindu-mă, că sunt lângă el, şi-mi ageream ochii să văd paserea misterioasă pe care nici odată n'am putut s'o zăresc, el striga din altă parte, părând tot aşa de aproape ca şi mai înainte.

Atunci nu știam că cristeiul fuge repede și cu dibăcie prin iarbă, și că simte de departe orice mișcare...

Întâi începu unul, îi răspunse altul, și repede se împânziră fânatele cu cântecul lor, până hăt departe unde nu se mai zărea.

Deși cântecul e monoton, par'că înprospătează și mai mult aerul înserării... O stea a și înflorit în înălțimi.

Oile ronțane mereu: acum la poalele costișei, unde cobor și eu printre spini căzuți în umbră.

Slugulița lui Ilarie stă trântit pe spate, cu ochii deschiși, pironiți în cer. Acum e liniștit, i-a trecut mânia. Sterpele și noatinii lui pasc cu spor, în rânduri strânse, iarba mai mărișoară. E un fel de prevaricație: aici e, obicinuit, pășunea vitelor.

— Du-le 'n ocol, măi băete! Au mâncat destul pentru ziua de azi.

— Ba, le mai las să se sature bine. Mâne iar va fi nădușală mare și vor sta adunate ziua 'ntreagă.

Pășunea, aici, era străbătută de un părau larg și adânc. Slujea și el de pășune, căci vale nu curgea decât când se descărcau puvoaie, și creștea iarbă grasă și burueni pe coastele lui.

— Dar, uite se'noptează, și poate iasă din părau un lup și-ți încolțește un noatin.

— A, „făcu el ridicându-se de pe spate“. Lup, acum? Nu s'a pomenit.

— Paza bună trace primejdia rea, răspund eu.

— Păi, domnul nu-i de pe la noi să știe că pe vremea asta nu umblă lupii. Așa, au venit niște domni cu puștile 'n spate, doar de vre o săptămână, și m'au întrebat ei dacă sunt lupi. N'au vrut să mă creadă, și au cutreerat zadarnic, toată ziua, pădurea. Seara aduceau, plouați, o vulpe jerpelită.

— De unde erau domnii aceia?

— Știu eu! Nu erau români că vorbeau *domnește*, dar știau și românește.

Iată, cum s'a păstrat acest nume până acum! Și'n copilăria mea noi spuneam, aici în sate, că vorbesc domnește despre cei cari vorbeau ungurește.

Erau trei moșii mari baronești în hotarul satului nostru. Deregătorii, personalul administrativ, ba chiar și multe dintre slugi erau unguri. Toți vorbeau o limbă din care satul, în curs de veacuri, n'a prins nici un cuvânt.

Două din moșiile acelea ajunseră în mâini românești încă înainte de unire.

I-am spus sluguliții să zică „ungurește“; un „domnește“. Azi noi suntem domni, nu ungurii.

El tăcu, dar îmi păru că nu înțelege nimica.

— Lupi nu-s, domnule, da'n tău' de către Tepușa, este bou de baltă.

Se uita la mine întrebător, cu teamă, ca și când ar dori să-l desmint.

— Nu mai spune! Bou de baltă!

— Uneori mugește încât s'aude până aici. In iaseară nu l-am auzit.

Copilul părea înfricat.

— Sluga cel mare zice că-i bou sălbatic. Zice că are coarne ascuțite tare, și când împunge pe cineva, odată-l spintecă.

— Auzi, minune!

Deși înfricat, văzând că eu nu știu nimic, își luă curaj la vorbă.

— Da! Zice bădița Dumitru că paște numai trestie din lac, și numai de seara până'n zorii zilei. Peste zi, cât ce dă lumina, s'afundă în pădure și doarme la umbră...

Veșnic aceleași închipuiri ale fantaziei în mijlocul naturii! Par'că mă ascultam pe mine cel de demult vorbind de minunățiile povestite de sluga nost-u cel mare, Culiță.

— Poate că-i gadină necurată! Luat de alte gânduri n'am înțeles despre ce vorbește. Slugulița îmi explică.

— Dacă umblă numai noaptea trebuie să fie o gadină necurată, în legătură cu iadul, boul acela de baltă.

— Nici poveste!

— Ba, vezi dumneata, că și alte vietăți cari umblă numai noaptea sunt în slujba diavolului și a morții. Liliacul, buhele, hurezu, nu sunt necurate chiar din pricina asta? Da' bine că astăzi doarme și nu se mișcă boul de baltă. Că eu umblu adeseori cu oile și prin pădure.

— Poți umbla în pace! Boul de baltă nu intră niciodată în pădure, zic eu.

— Cum? Dar' chiar este? întrebă el speriat.

— Este, vezi bine, dar nu-i bou, ci o pasere de baltă.

Copilul strănse din pleoape, apoi mă privi eu neîncredere.

— E o pasere de baltă, ca și rața sălbatică ori cocostârcul. Ii zic oamenii bou, pentrucă scoate un sunet ce seamănă cu mugetul bouului. Nici nu-i o pasere prea mare.

— Las că-i șpun slugii, răsări el mai împăcat... „Da dumneata de unde ști?” Ai văzut bou de baltă?

— L-am văzut într'o carte cu chipuri de paseri.

Mă despărții de sluguliță, lăsându-l nedumerit, și am luat poțeca spre sat. O cunoșteam, din copilărie. Cum păstrează oamenii de neschimbate unele lucruri și obiceiuri. Cărarea trecea prin același loc ca și în anii mei cei tineri și nevinovați...

Da, iată și fânațele ce se strecoară în delnițe lungi printre lanurile de porumb. Cristei cântau și aici, mai puțin. Ba și o pitpalacă bolborosi de câteva ori într'o delniță de grâu. Mi-adusei exact aminte că de câteori treceam pe aici, pe înserate, la începutul verii, auziam o pitpalacă.

Din spre răsărit începu să adie boarea. Susurau încet frunzele crude ale porumbului. În înserarea deasă ce căzuse păreau negre. Lanurile de grâu, ce băteau în pângă, aromeau aerul cu o mireasmă de praznic. Abia-și aplecau spicele în adierea borii. Un șopot tainic se ridica din împărăția lor.

Când ridicai ochii sus văzui strălucind puzderie de stele. Gră-

bii pasul. Era târziu. Tăcu și cristeiul. Numai greerii țârâiau, de jur împrejur, par'că din văzduh.

Coboram acum spre sat. Aveam să trec încă prin viile din partea asta. Satul își avea viile în trei locuri.

Mi-adusei aminte că, în copilărie, când mă apuca înserarea târzie pe drumul din vii, deși nu mă temeam de nimic, simțeam o înfiorare. Era mai întunec decât afară. Ce ușor mă simțeam când cărarea mă scotea iarăși la lumină!

Acum necunoscutul nu mai biciue simțurile, și mai ales imaginația. Nu-mi mai pot închipui să-mi iese înainte nici un fel de mătăhală!

Totuși când mă lătră cânele dela casa cea dintâi din sat, am tresărit bucuos. Eram cu gândul cineștie unde! Poate se întoarse la costișa cu presuri...

I. AGĂRBICEANU



P Ă M Ă N T N O U

Își pipăi șerparul, apoi luându-și bâta subsuoară dădu binețe și o luă încet în jos, spre oraș.

Era mulțumit de târgul pe care îl făcuse. În câteva luni a câștigat în cei doi boi pe care i-a vândut azi, în cap, două mii de Lei. Acuma cobora dealul din târgul Ludușului, poate va găsi să ia ceva, și apoi să plece, încet din vreme, spre casă. De târziu nu era târziu, dar până la Fântânele avea de mers drum de trei ceasuri aproape.

Înainte făgădăului, lui Borgovan căruțele câmpănarilor erau înșirate și înghesuite una lângă alta. Caii mici și flămânzi dormeau acolo ceasuri întregi cu zăbala în gură, schimbând din când în când din picioare. Din făgădău se auzeau cântece, răcnete și fluerături.

În lungul uliței principale erau încă nestrânse șătrile vânzătorilor de haine, bocanci, funii, pălării de paie și alte lucruri pentru săteni.

— Mă Cojocarule, stai mă oțăr mai încet că venim și noi acum numai să închinăm un pahar de vin, hai și tu mai bine, că doar îi putea plăti o leacă de adălmaș că ți-ai vândut pare-că boii.

Ion Cojocarul se opri, puse mâna fără să știe de ce pe șerpar apoi se întoarse către Florea, care zărindu-l din făgădău ieși și îl strigă din ușă.

— D'apoi eu oi lua-o încet peste deal că mă duc pe jos, voi și așa sunteți cu căruța și tot mi-ți lua-o înainte.

— Hai mă că te luăm și pe tine cu noi.

— Ce ți-i frică de adălmaș?

— Apoi nu că io și așa nu beu da mai bine-i să mă duc, ș-apoi mai am și ceva de cumpărat.

În vremea asta mai ieșiră doi trei în ușa făgădăului.

Ion Cojocarul bănuî, că toate chemările îs numai pentru adălmaș și nu pentru ca să-l ducă cineva cu căruța și se întoarse pe loc, plecând în lungul drumului cu strigătele lui Florea și a celorlalți în urma lui.

În colțul pieții unde trebuia să o ia la stânga spre țințirim în sus se opri lângă brutărie. Se apropie de fereastra mare prin care se vedeau colăcei și pită albă tăiată în două. Își aduse aminte că de seara nu mai mâncase nimic, și foamea, cu o durere uscată oarecum îl sileau să se încovoie cu mâinile strânse pe șerpar. Se apropie mai mult de fereastră. Se văzu atunci și pe el. Mic, așa cum era, uscat și cu ochii băgați afund în cap, se vedea cât

de colo că arată a om beteag. În jurul gâtului își văzu o sfoară răsucită, de lână. Se pipăi și își găsi straița, atârnată la spate, de după cap. Își aduse aminte că Silvia i-o pus de acasă pită în straiță. Inghiți de câteva ori uscat, apoi își întoarse straița înainte, scoase din ea un druț de pită neagră și uscată și începu să mănânce.

După ce înghiți de câteva ori aproape nedumicat, uitându-se mereu la colăceii și la pita albă din fereastră, se întoarse, se uită lung înapoi în lungul pieții apoi o porni încet, în sus. Dealul țințirimului era mai greu. De cum ajungea la Mihăiștii nu mai avea altul de suit până la fânatele Fântânelelor.

După ce se depărtă o bucată bună de drum dela Luduș, își aduse aminte că nu și-a luat nici colburi pentru durerea de foale, și nici clop de paie. Acuma venea vara și nu mai putea răbda durerea stând în casă cu fedee calde, căci trebuia din noapte în noapte să fie în brazdă. Și apoi un clop parcă tot i-ar fi trebuit și lui. Pe căldura care nu era departe nu se mai putea duce cu șapca la biserică.

— Las că-i mai bine așa, își zise Ion rupând încet dealul, dacă îmi luam mie leacuri și clop apoi trebuia să-i iau și Silviei năframă și șorț, și la copii încălțăminte și apoi odată mărunțit câștipu de pe boi s'ar fi dus pe nimicuri. Nu voia să strice nici un ban. Știa bine că acasă, era în târg cu pământu lui Roșca, și n'ar fi vrut pentru nimic în lume să puie altcineva mâna pe așa drag de loc, chiar în ușa lui. Dacă ar fi zis vecinii dacă el om cu așa stare bună ar fi scăpat, loc bun ca a lui Roșca? Erau aci patru jugere, cu două postăji de vie și cu grădină. Acestea de către Moldovanu. Dincolo de către Florea nu-s doi ani de când și-o implântat hatu mai departe cu trei jugăre, iar, către Tăureni și-o întins tabla până la icleja popii. Asta încă de pe când trăia bietu Cojocarul bătrânu, fie iertat, că amar s'ar bucura săracu să vadă cum i-se lățește și i-se lungeste tabla.

Lângă Mihăiștii, Ion se opri și se așeză lângă cruce pe un bolovan de piatră pus acolo de vre-un făcător de bine.

În vale Ludușul își mai arată de sub deal numai partea cu târgul de vite și cu țințirimul...

Depart de la Bogata, prin Ațintiș, Mureșul se împletea lenes, adunat la matcă, urcând parcă nevăzut de încet spre Uioara.

În asfințit, soarele a prins în razele lui roșii ca într'o pânză de paianjen, o ciocârlie care se înalță și se coboară drept, cântând un imn pe care singură îl pricepe, dar care nu putea fi decât o preamărire.

Ion se odihni una bună, pipăindu-și mereu umerii obrazilor care erau tari ca fierul, ori încercându-și pieptul să vadă cât aer mai poate trage în el, apoi se ridică își făcu o cruce, și odată cu inseratul, o porni la drum.

*

- Tu ești luane?
- Io!
- Ai vint?

- Am vînt!
- Da cum ai umblat?
- Bine!
- Da vîndut-ai?
- Vîndut!

Era târziu cînd ajunsese Ion acasă. Tare n'a putut veni căci îl rodea durerea din lăuntru. Silvia, nevastă-sa isprăvi de cu vreme ce era de isprăvit, apoi se culcă, după ce-și așeză copiii.

Ion se duse, îndată ce intră în ogradă pe la poiată își văzu vitele, le băgă câte o furcă de mestecături, se uită roată pe la ocolul oilor, răspunse la guduratul de bucurie a cânelui cu un — nea de lături turbare — apoi intră și se așeză pe scăuneșul de lângă cuptor, după ce ridică para la lampă.

Silvia se trezi, încă de lătratul cânilor, dar nu se mișcă să nu-și trezească copiii.

- Da la cine i-ai vîndut?
- La unu din Iceland!
- Cu cât?
- Am scumșit două mii de Lei la ei.

— D-apoi cul-ă-te și tu amu să nu se stărească copiii, că de cînat nu te rmai imbiu cu cină că doar nu-i fi venit tu flămînd dela tîrg.

Dinaintea mesii pe fața de lut, era întins un țol rău și o boandă de piele. Ion se desculță, puse opincile pe niște gîteje sub sobă, iar obielele și le întinse deasupra sobii pe o șpargă, apoi trase lampa, își făcu o cruce, și fără să mai spună ceva se întinse pe țol trăgându-și boanda în cap.

— Da năframă luatu-mi-ai? zise Silvia încet.

— Ba!

— Da păpuci la Viorel?

— Nici lui.

— Da ție luatu-ți-ai clop și leacuri?

— Ba.

— Dapoi atuncia ce hasnă c-ai vîndut boii, de ce i-ai mai și vîndut?

— Las că-i vedea tu mâine, și acuma mai bine ține-ți gura și dormi, că îi trezi copiii.

— Da dice să-mi țin gura că nu faci nimic în lumea asta pentru noi, și nu știi alta numa să cumperi și să vinzi, să-ți mărești tabla de loc preumblîndu-te dela un hat la altul, gîndești că om trăi câtă-i lumea

— Da copiii?

— Au destul, mai uită-te și la mine că n'am o năframă să iau în cap, și umblu desculță, iar tu în dricu verii cu șapcă și mai mort cu durerile tale de prin lăuntru. Mai bine ție-ai mai vedea de sănătate și tu că azi mâine te duci în pămînt.

Ion se strînsese ghem, ros de durere de foame.

— Mai taci odată tu muiere și lasă-mă să pot dormi.

— De ce să tac? Da nu-i drept?

Ridicându-se de jos, Ion, își adună obielele de pe șpargă și luă opincile și boa da și ieși din casă.

A stat așa o clipă răzâmat de ușiorul ușii dela tindă, apoi se duse în grajd și se lungi în iesle cu mâinile cruce sub cap.

Podelele asudate negre, pe care după ce i-se obișnuiră ochii cu întunerecul din grajd, le văzu ca un fund de fântână cu apă tulbure, se învârteau parcă deasupra lui clocotind. Le văzu mici și departe, apoi tot mai aproape tot mai amenințătoare se frământau deasupra ochilor lui. Se ridică pe un cot și se uită în grajd să vadă dacă vitele nu s'au speriat și ele? Nici o mișcare. Vitele rume-gau liniștite în partea dinspre el iar dincolo, în partea cealaltă calul ronțăia la niște mestecături schimbând din când în când din picioare.

Ion se uită lung la toate amărându-se în sufletul lui că nu poate avea măcar atâta liniște și sănătate cât unul din acești robi ai omului.

De afară pătrunse ca o săgeată prin lodbele de goron, un cucurigu răgușit. Parcă a sărit o broască'n lac și altele fără să știe de ce au urmat-o speriate. Alt cucurigu răspunse dela casa lui Nonea, și, după câteva clipe, un al treilea dela casa Florii.

Era miezul nopții, și aceste păsări deschideau ochii zilei următoare cântând din toate puterile pentru ziua nouă.

Ion se răsuci în culcușul lui pe ogrinji, în toate părțile dar somnul nu se apropia de el. Incepuseră să-l doară și coastele, iar stomacul îl strângea cârlig parcă în fiecare minut.

Târziu. Cocoșii încetaseră să mai cânte, iar vitele dormeau cu noaptea înainte.

Cineva bătu în ușă, dar, parcă nu era pentru a cere voie să intre ei, scotea cumva un cuiu sau ușa din tâlâni.

Vitele se mișcară din așternut. Doi oameni au intrat cu cio-mege mari în mâini, și închizând ușa după ei totul se cufundă iar în mai mare întunec.

Ion simți o mână rece că-i apasă gura, iar peste cap și peste coaste simția lovituri puternice de ciomag. O altă mână îi desbumbă haina și îi scoase năfrămuța cu banii din șerpar.

— Ne-am întabulat și pe pământul tău, și dacă nu taci te omorim. Până în toamnă, te omorim și pe tine și pe nevasta ta.

Ion nu putea vorbi dar le spuse totuși svârcolindu-se că, nu le va da nimic și că în ziua aceia încă îi va da la lege.

— Cum eu nu fac pentru mine, pentru nevasta și copiii mei nici o cheltuială ca să pot cumpăra pământ și voi hoților să mi-l luați numa așa? Eu mor de beteag ce-s. nevasta iar, și, nu ne îndurăm să dăm banii pe leacuri scumpe și voi să mi-i luați cu puterea, da cine sunteți voi de ați venit pe casa mea, ajutor, ajutor, mă omoară hoții și mă fură.

— Ion, prins atunci de brțe multe și tari, s'a simțit deodată aruncat într-o prăpastie fără fund.

În urma lui hoții hohoteau în râsete aruncând bolovani în iadul unde cădea el.

Liniste... Calul, cine știe pentru ce, isbi de câteva ori cu copita în pereții de lodbe ai grajdului, și necheză prelung.

Ion se trezi. Sări speriat într-un cot, își șterse fața de sudoare și își pipăi coastele. Il dureau, dar în grajd nu intrase nimenea. Ușa era așa cum a fost închis-o el când a venit să se culce.

Afară, mijeza de ziua.

*

Dintre cei trei copii ai Cojocarului, Viorel era cel mai mare. Isprăvisse de un an școala din sat și acuma mergea și el în rând cu Ion și cu sluga, acolo unde trebuia.

De cum se zărea il auzea și pe el bodăgănind printre cei mari, alergând, ba să sloboadă oile și să le treacă de lufteră până ajung la drumul mare spre nimaș, ba se curețe roțile de năglagul legat de ele cu o zi mai înainte, ori să ajute la adăpatul vitelor.

Altă dată când Ion ieșia cu plugul pe poartă deabea-și putea opri plânsul, rugându-se să-l ducă și pe el.

— Da, când viu cu prânzu, rămâi și io batăr până la amiaz cu dumneata. Nu de-aia să țin de coarne, că mâi, ori mă duc înaintea boilor; cum îi zice.

— Bine, bine, numa până atunci ajută-i la mumă-ta să isprăvească pe lângă casă, că vezi și ea îi beteagă și nu poate fugi atâta.

Până la vremea prânzului, Viorel era numai un cântec, de răsuna hotarul de gura lui. Aducea apă dela fântână pentru porci, rănea în poiată, tăia lemne și mătura prin ogradă. Până într'asta treceau două trei ciasuri, prânzul era gata, și Viorel își depănă pașii mărunți ca un prisnel până în Poderei cu hârbu cu zamă prins în peteică.

În dimineața aceea de după târg Ion se simți oarecum așa de sfârșit încât nu se încumeta să meargă la plug.

Sculă pe Viorel și-i spuse că azi o să meargă el cu sluga, pentru toată ziua, să are pământul din Poderei. Credea că o să-i facă o mare bucurie dar, copilul văzând fața veștedă și vorba mai domoală ca ori când a părintelui, lăsă privirea în pământ și rascolind cu degetul cel mare dela picior în țărâna umedă dinaintea căsii, zise:

— Mie numa cu dumneata îmi place să mă duc.

— Las dragu tatii că viu și io colo mai incolo, duce-ți-vă nu-mai voi, că tu trebuie să te înveți și cu alții nu numai tot cu mine. Azi mâne o să mergi singur. Acuma ești ficior mare. Gătați-vă fuța și prindeți că toate plugurile-s în brazdă pe vremea asta.

Departe peste dealul Tăurenilor cerul începea să se roșească. Parcă ardea un sat undeva la marginea pământului. Pe iarbă străluceau picurii de rouă parcă ar fi plouat toată noaptea, în vreme ce din vale de pe la a Leanului se ridicau nurași mici aproape transparente de peste toate ogoarele.

Când cotiră la poartă cu plugul așezat pe cobilă, spre Poderei, Viorel se mai întoarse odată și strigă punându-și mâna streașină la gură dinspre hotar.

— Da să vii tată, batăr coalea câtă amiaz.

— Viu, viu, nu te teme numa purtați-vă bine să gătați până pe seară.

— Bine, bine, spuse copilul, mâhnit, dar mândru totuși oarecum de încredințarea ce i-se dase, apoi punându-și sbiciul colac după grumaz, imbie boii la drum.

Ion se întoarse dela colțul căsii și sprijinindu-se de perete, după ce-și mai roti odată ochii prin ogradă se opri cu fața spre răsărit. La câțiva pași numai era pământul lui Roșca, și via, și acățarii, mari și frumoși ca o pădure. De acuma încolo vor fi a lui toate. După el le vor stăpâni copiii, și apoi copiii copiilor lui. Departe, de peste dealul Tăurenilor se împărtășia soarele ca aurul peste toate pământurile lui. Din toate părțile răsună glasul ciocărilor, până departe la Mânăstire. Cum ar fi vrut el să meargă acum și să calce odată în lung și'n lat peste pământul nou. Să prindă cu mâna lui și să oblească parii și vițele de vie, și să rărească el cu mâna lui tufele de porumbei dintre acățari. Acum nu putea să meargă. Se simțea prea slab, dar după amiazi îndată ce o să dea banii la Roșca, va bătuci cu picioarele lui, și va măsura singur toată tabla.

Încet, intră în tindă, apoi trecu pragul mare și ajungând în casă se aciuă pe marginea patului.

Silvia văzându-l sfârșit se apropie și îi întrebă ce ar putea să-i dea.

— Nu-mi trebuie nimic. Stăi tu numa aci că am să-ți spun câte ceva, ca să aibă cine-mi aduce aminte dacă voi uita eu.

Ștergându-și, întoarsă, cu poala rochii, lacrimile Silvia care vedea că-i rău, se așeză pe laviță, după ce îl acoperi cu un lepedu de lână până la brâu.

— Uită-te Silvie aici, — și scoase năframuța din șerpar, — aici sunt cincisprezece mii de lei. Te duci cu ei la Roșca, și îi numeri pe masă când ți-o da contract făcut la notarăș pe pământu de-acoalea, și zicând, mișcă cu mâna încet spre pământ.

După ce o fi a vost, să fie arat bine. Acățarii dela capete să-i răriți. Via să o lucre vințeleru dela via popii că voi nu îi ști-o. Dacă li-ți vedea că-i cu tragere de inimă să-i dați premândă bună că-i sărac și el. De nu, să-l schimbați, că-ți găsi voi unul să știe lucra. Cu pământu ăsta apoi, îi avea treizeci de jugere și toți copiii ori avea câte zece. Pe Iordan și pe Vitoria să-i dai și pe ei la școală până în capăt, și vezi dacă nu te-or asculta mai chiamă pe frate-to că ori cum, îi bărbat. La vară când o fi să împlătești să te scrii și tu în contrat cu vecinii pentru mașină să nu rămâi singură neîmplătită prea târziu ca să-ți crească stogurile. Și, să nu uiți Silvie, din pământ să nu dai nici o palmă la nime că, de-aia ne-am năcăjit să-l punem laolaltă

În Poderei, la fiecare capăt de brazdă până suflau vitele de două ori, Viorel își punea mâna streșină la ochi și se uita de deal în sus către cruce.

— Niculae, vine tata.

— Unde mă?..

— Ni, nu-l vezi chiar acum trece pe la Ulmi la vale.

— Nu-i Viorel... ăla-i Vasilica Florii, tetea luă'n îi mai mic și umblă mai încet...

Și, iar porneau în lungul ogorului. Viorel cu sbiciul colac după cap mergea alături de boul de către om, mânând, din când în când, iar la capete mândru, se ridica în vârful picioarelor ca să ajungă cornul bouului pe care-l prindea și întorcea plugul în brazdă.

De peste deal deodată la un capăt de pământ, auziră cum clopotele bisericii își împrăștie cântarea, până Dumnezeu știe cât de departe.

— Auzi Nicolae, că trag clopotele?..

— O fi murit cineva...

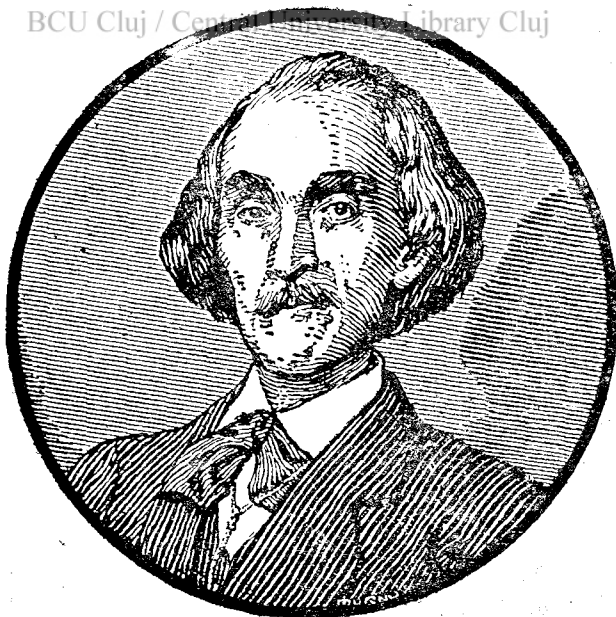
— Oare cine?...

— Cine știe. Dumnezeu să-l ierte...

— Dumnezeu să-l ierte.

VASILE RUSU

BCU Cluj / Central Library Cluj



I N V O C A R E

Binecuvântă, Maria, început nou de carte
Mâini albe ridicând ca un sbor
Peste pagini imaculate netezindu-le ușor
Inspirația să nu se ndrepte departe.

Și să stea ca o prietenă cu tine,
La pieptul tău, Diana să te învidieze,
Desvelindu-și umerii de Julie Farnese,
Desvelindu-și coapsele virgine.

Iluminează drumul început
Să o simt inima ta alizee
Și să te însoțesc Cassiopee
Ca un rege tânăr și hirsut.

Dă binecuvintarea frumuseților liliiale,
Harul sânului divin și fecund
Cărții în care sub lacăt ascund
Țara cât e de frumoasă și frumusețile tale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P R I M Ă V A R Ă

M'am furișat să-mi ispitesc grădina.
O umezeală nouă de ninsori
Cu prospețime reavănă de flori
Mi-au îmbătăt mirosul și retina.

E-o melodie pură de viori.
Copacii încă's roșii ca rugina,
Dar tremură de seve sub lumina
Scânteietoare-a tinerelor zori.

M'am aplecat spre țărnă, iar în mâni
Am frământat pământul cu iubire
Și ochii-l mistuiră ca păgâni,

Căci semne arătau bunăvestire
Precum arată febrele în săni
Femeilor întâia-le rodire.

E. AR. ZAHARIA

FATA DIN IARBĂ

I.

Se'ndoaie gândul să te'nchidă în imagini,
Cum dorm ascunse melodiile'n vioară,
Și mâna ta, ca fulgul iernii de ușoară,
Să crească albă, printre vorbe, peste pagini.

În strofa asta înflorită pentru tine,
Să fie atâta limpezime de zăpadă,
Încât iubirea mea, prin munți de vis nomadă,
Din vorbe să'mpletească rânduri cristaline.

Și truda nopților pierdute lângă rime,
Cu singurul tovarăș, fumul de țigară,
Să lege pentru ochii tăi o floare rară,
În fiecare vers ce nu mi-l știe nîtme.

II.

Sub haina asta de sandal a'mbobocit un sân,
Rotund și sprinten ca un măr neprihănit domnesc
Și-atâtea flori de liliac de-atunci tăcut zămbesc,
În mâinile mai tinere ca vara roua'n fân.

Doar undeva, departe, valurile bat în dig...
Curând, bogate, apele prin ani vor năvăli,
Și sufletul primăverin, în fiecare zi,
Va mângăia tăcerile, cu melodii de Grieg.

III.

Aș vrea să te cuprindă cerul trudei mele,
Și vorbele, ca aurul, pe mâini, să fie.
De gâtul tău neprihănit cu iz de glie,
Poemele să le atârn ca mici măргеle.

Să umble oile privirii mele sure,
Ca păsările vara'n crâng, printre cuvinte,
În boturi să adune rimele preasfinte
Și să le prindă'n părul brun, ca o pădure.

Mai roditor decât în lanul sec o ploaie,
În fiecare dimineață, peste ochii
Acestor pui de sâni, scăpași din cușca rochii,
Să cadă cântecul cu mir și cu aloe.

ION ȘIUGARIU

Z B O R P A R A L E L

Plângea un om într'un mormânt pustiu,
Ciocneau pahare goale stele'n cer
Și hoinăreau sub asprul ger
Un suflet mort și-un suflet viu.

Din iarnă s'au desprins și-au mers spre ea
Pe dealul alb crescut ca un coșmar,
În miezul zării, fulgerat de nea,
Sub lună-au stat și s'au iubit amar.

Cădea din liniști fulg de moarte grea
Și'n noapte scăpărau făclii pe stânci;
O, dorul celor doi febril sculpta
Minuni în alb cu tălcurile-adânci.

Și munții au zâmbit la jocul lor
Și apele s'au strâns în suluri sure
Arzând copita fiarei din pădure...
Cei doi s'au dus să'nghețe alt izvor.

În zbor prelung și limpede de ski
S'au risipit în zările de fum,
Albind, odăjdii reci, în miazăzi,
Gând paralel pe singuratec drum.

VINTILĂ HORIA

Dintre toți colegii mei dela clasele primare, figura lui Chelălău mi se întipărise cel mai mult în minte. Poate că unde era șchiop de-un picior și vorbea pripit, în vârful limbii. Sau fiindcă în tovărășia lui încercasem, pentru prima oară în viața mea, emoția unei pânde în tufșuri, pentru prinsul de vrăbii cu bilița.

Fapt cert era că în fiecare clipă figura lui Chelălău „parcă stam s'o vād”.

La învățătură, mi-l amintesc, nu mergea mai pricopsit ca pe picioare, iar când da să se justifice de ce n'a învățat lecția, vorbea atât de pripit și de peltic, încât învățătorul se lăsa păgubaș să-l mai înțeleagă, trecându-l în bancă pentru odihnă și în catalog, spre tinere de minte, cu câte un 3, cât un dromader african.

Grigoriță Chelălău, fiindcă era șchiop desigur, a străbătut mai anevoie drumul învățaturii, așa că m'am văzut, nu știu prin ce clasă, despărțit de tovărășia lui, și sicu timpul nu i-am mai știut de urmă... În minte însă îl vedeam în totdeauna, și parcă nu îmbătrânea niciodată.

Drept să spun, în toate chipurile l-ași fi putut concepe pe Chelălău, numai bătrân nu. Întâmplarea care mi l-a scos în cale, acum după 30 ani, mi-a dovedit că Chelălău putea suporta cu bărbăție greutatea unei perechi de mustăți și că dobândise suficientă ambiție ca să-și împodobească figura cu o gambetă și „muscă” sub buza de jos.

Când l-am întâlnit, ședea la o masă de mic restaurant din cartierul Belu-lui, răzimat într'un cot și chiorât la o jumătățică de vin profriiu. De cum am intrat pe ușe și m'am uitat către el, parcă duh Dumnezeesc mi-a suflat în presimțire;

— Ce-ar fi, Doamne, ca omul ăsta cu mustăți și cu gambetă să fie Chelălău!..

După ce păcătuii cu această bănuială, zâmbii ca, după o șotie și-mi văzui de treabă, adică mă așezai și eu la o masă mai în fund.

Dar ochii, parcă nu-și aveau potolul și căuțau stăruiitori spre omul care sta la masă și-și sugea vârful mustăților după fiecare sorbitură de vin. Iar gândul mă îboldea și el, așa că să mă scoată din fire;

— Să știi că ăla este Chelălău!..

Torturat de această obsesie, aveam siguranța că n'are să-mi tichnească mâncarea și că am să plec cu amețeală de cap, de-o să mă țină toată ziua; când omul se sculă dela masă, și șotânc-șotânc, trecu la tejghea ca să-și achite consumația.

Când îl văzui făcând pe Rigoletto prin mijlocul restaurantului, icnii dela masă și năvălii cu brațele întinse către cetățean, strigând din răsuputeri ;

— Să trăiești mă, Chelălău ! Ce mai faci mă Chelălău ! Nos-tim ar fi mă, Chelălău să nu mă mai cunoști !.. Bă, tu nu te-ai schimbat de loc !.. Dacă n'ai avea mustață, muscă și gambetă, ai fi tot Chelălău ăla de acum treizeci de ani ! Iți mai aduci aminte, mă, de ...

Cetățeanul, uluit de entuziasfa mea întâmpinare, juca pe piciorul ăla bun și nu știa ce să-mi răspundă ; când se desmetici, se porni, pripit și peltic, să se informeze ;

— Nu-mi aduc aminte, domne.. De unde mă cunoști dumne-nea ? Bine, bine ; că sunt eu Chelălău, sunt .. Dar vorbirea este cu ce ocazie ne-am mai întâlnit și cum de m'ai recunoscut ?

— Cum să nu te recunosc mă, Chelălău !.. Mai ales acum, când începuși să vorbești !..

Vorba lui Chelălău era indiciu sigur că nu putea fi altul. Căci uitasem să spun, în afară că vorbea pripit și peltic, mai făcea și „ploiță” la gură .. Ba încă atât de multă, încât dacă l-ai fi așezat în preajma unui barometru, îl scobora imediat la maximum de umiditate.

— Imi pare rău, mă Chelălău, că te mai îndoiești, de parcă ași avea vreun interes oarecare !.. Eu sunt, nu-ți aduci aminte, ăla cu care te-ai dus la Luncă, să-l înveți să prindă vrăbii cu bilița !

Chelălău se dădu un pas înapoi, și și sălta gambeta către ceafă .. După ce mă examină scurt, se manifestă amical, printr'un ghiont trântit în burtă ;

— Tu ești mă, Bărbucene ?

— Eu, mă ..

— Mă să fie al dracului ! Cum să nu-mi aduc uminte, șefule !.. Să știi că nu te-ai schimbat aproape de loc. Tu ești ăla de te purta tatălău cu pantalonii cadrilași și pantofi fără pingele ?

— Așa, mă !.. Imi pare bine că-ți aduseși aminte !.. Ia, haide colea să mai luăm o jumătățică și să mai povestim câte ceva.. Mă Chelălău, nu ți închipui tu ce rău mi-ar fi făcut, dacă nu erai tu și era altul.. Că parcă-mi cășunase mie, dela început că ăla dela masă este Chelălău !.. Când te-am văzut șchiopătând, mi-am luat o piatră după inimă..

Ne așezarăm la masa mea și comandarăm o jumătate de vin.

— De care bea domnul Chelălău, ținu el să se menționeze la locul convenit ..

Cu alte cuvinte, devenise un om cu oarecare vază în cartier, ceeace mă bucură din inimă ..

De cum ne așezarăm la masă, constatai că fostul meu coleg de școală nu prea era în toane bune, fapt care îmi întoarse inima și mă întristă pușintel, .. Ceeace, ca vechiu prieten, mă obligă să-l descos ;

— Ascultă mă, Chelălău, mi se pare că te încearcă o supă-rare și nu ești tu așa cum ar trebui să fii !..

Chelălău mă privi pe sub mărginile gambetii și se răsuci pe scaun, a nemulțumire.

— Da, mă; ai dreptate.. Sunt supărat, dar supărat al dracului, nu așa ca să-mi treacă ușor.. Asta însă n'are importanță și n'o să mă țină să beau jumătatea asta, și pe-ăla de-o mai veni.. Ți-l aduci aminte pe domnul învățător..

— Mă Chelălău, cu mine nu merge!.. Să-mi spui mai întâi neted; de ce ești supărat?.. Că asta este prietenia între oameni, să se ajute între ei, măcar cu o vorbă bună, dacă nu cu altceva!.. Noi suntem prieteni de treizeci de ani și ne avem, pot să spun ca frații!..

Convins, Chelălău își potrivea piciorul al șchiop și paharul cu vin, după care începu a se mărturisii;

— Păi, dacă este așa, să-ți spun, frate-meu..

— Așa te vreau, băiatule!..

— Uite mă ce mi s'a întâmplat.. Eu, trebuie să știi, am devenit antreprenor de pompe funebre..

Când am auzit una ca asta, mă uitai la Chelălău cu atenție și mi se păru că-l văd în exercițiul meseriei, mergând pe-de-lătura cortegiilor funebre, potrivit coroanele sau mucerile de lumânări, dirijând scoborirea în groapă a morților.. Și, ce să spun, mi se increși pielea pe trup de spaimă.. Abia acum începui să pricep că amicul Chelălău purta gambetă și muscă sub buza de jos ca să fie în formă, pentru funcțiunile sale de înaltă solemnitate și răspundere.

Totuși, nu-mi trădai emoția și-l indemnai, dulceag;

— Ce vorbești, mă?.. Păi ai ajuns om însemnat, frate-meu!..

Spune mă, că este interesant..

Incântat, Chelălău își dădu gambeta pe ceafă și continuă;

— Și pe lângă că sunt antreprenor de pompe funebre, mai sunt și însurat..

— Bravo, mă; ești omul care te-ai îngrijit să le faci pe toate în viață.. Te pomenești că ai și copii!..

Chelălău se răsuci din nou pe scaun, sbârlindu-și vârful muștărilor ca de mistreț încolțit.

— Nu, copii n'am.. Și aci este tot miezul năcazurilor mele..

— Lasă mă, că Dumnezeu este mare!..

— Mie-mi spui? Păi eu îl cunosc pe Dumnezeu mai bine ca toată lumea!.. Că el seceră, iar eu îngrop!.. Dar dinspre partea copiilor nu-mi poate ajuta cu nimic!..

Gluma lui Chelălău era prea sinistru ca să nu mă facă să simt un fior cald prin șira spinării.. Noroc că omul era pus pe destăinuire și nu mai avea timp să ia seama la mutra mea.

— Și dacă n'am copii, ce crezi tu că mi se întâmplă? Eu toată ziua alerg pela toate cimitirele, pela toate bisericile, ca omul, de, plecat să aducă gologani și bucurie casei..

— Bucurie?

— Ba încă ce bucurie!.. Când aud clopotul că bate a mort, simt că prind curaj și viață.. Așa este negustoria noastră, frate-meu!..

— Brrr..

— Și cum îți spuneam ; eu plecat, nevastă-mea singură acasă.. Se plictisește femeea, pe bună dreptate.. Li mai spui eu câteoată ; dragă, dacă te plictisești, mai intră și tu prin magazie și mai șterge praful după cosciuge sau după florile dela coroane.. Acum, îți inchipui tu, n'o pun la treabă fiindcă n'ar avea cine s'o facă ; dar așa, de-o distracție!.. Mai ales tronurile pentru clasa întâia, că sunt cu ornamente multe și li se ia luciul din pricina prafului.. Ale de clasa treia, pot să stea oricât, că nu contează.. Patru scânduri de brad de doi centimetri, stropite cu var și chinoros.. Le vând cu preț de reclamă ca să-mi atrag clienții, și nu caută nimeni dacă sunt pline de praf sau nu..

Constatând că Chelălău se pasionase intrând în fondul șinistrului său negoț, căutai să-l aduc la o discuție fără cosciuge de diferite clase, și fără amănunte de strictă tehnică de cioclu..

— Bine mă, înțeleg eu, dar ce legătură are nevastă-ta cu tronurile?.. Spune-mi de chestia cu necazul tău!..

— Păi, aia spuneam și eu, frate-meu!.. Că dacă nevastă-mea nu are copii și nu-i place să dea prin magazie, așa de-o distracție, numai că începe să mă bată la cap ; Grigoriță, de ce nu-mi cumperi și mie un radio, ca să mai ascult și eu puțină muzică!..

Când am auzit una ca asta, mi-a venit amețea în cap pentru două motive ; întâi că o cutiuță de radio costă cât un cosciug de doi metri lungime, cu garnitură de flori în crom, iar al doilea, fiindcă eu sunt sătul de muzică și de toba mare, dela clienții mei, care sunt morți fără muzica regimentului!..

Chelălău se opri din povestit, sorbind cu dichis o înghițitură de vin.

— Și, ce să-ți spun, frate-meu ; i-am retezat-o scurt și fără ocol ; madam, regrete eterne, însă nu pot să-mi îngrop capitalul în chestiuni din astea de care sunt sătul.. Dacă îți place muzica, vino pe șoseaua cimitirului și-o să-ți mulțumească sufletul..

— Biata femeel!..

— Ce biată, șefule!.. Crezi că s'a lăset? De unde!.. Atunci să-mi cumperi măcar un gramafon, cu șapte, opt plăci.. Că tu, adică eu, ascult și te distrezi, dar eu stau singură acasă și-mi vine să înnebunesc.. Când ai un gramafon, parcă nu mai este casa pustie!..

— Avea dreptate.

— De acord ; De aia m'am grăbit și eu cu propunerea ; dragă, dacă este așa, ce să umblăm noi cu mașinării de lemn, care să-ți zdrăngăne la cap a nebuneală!.. De-ăștia nu-ți cumpăr nici mort.. Și dacă începi să bâzâi, condoleanțele mele..

Avea Chelălău asta un vocabular de parcă însuma într'insul toate cimitirele orașului la un loc..

— Eu, draga mea, îți propun să cumpărăm, ghici ce? Nu-ți trece prin minte, nu este așa? Ei bine, eu propun să nu cumpărăm nici radio, nici gramafon, ci un, canar.. Că dacă ai canar, ai și muzică și copii!..

— Bravo mă, Chelălău, ai fost genial!..

În loc să se bucure de complimentul meu, Chelălău se răsuci din nou pe scaun și-și lăsă gambeta pe nas, semn de îmbufnare.

— Lasă-mă, nu mă îngropa cu clasa treia, că-mi vine nebu-neală!..

Hotărât, Chelălău devenise nesuferit și de neînțeles.

— Cum mă, păi soluție mai bună ca asta!

— O fi, dar dela ea mi s'a tras năcazul..

— Mare comedie!..

— Mare a dracului.. Că n'au trecut două zile dela discuția cu nevastă-mea și mă întâlnesc cu unul de-mi era prieten și face monumente pentru morți.. Și, din vorbă în vorbă, îi spun cum am aranjat cu nevastă-mea să-i fac rost de-un canar să-i fină loc de muzică... Dar el, de colo, numai că-mi propune; mă Grigoriță, dai un „rând” ca să-ți fac eu cadou un canar ca gălbenușul de ou, care să cânte câte 48 ore pe zi? Eu, atâta am așteptat.. Dai, frate-meu, și două, și nouă.. Haide la bodegă și.. canar să te faci!.. Am intrat cu el la băutură și, ce s'o mai înădesc, n'am băut nici unul, nici două, ci câte nouăsprezece sprături de căciulă. Că mă înfierbântasem de bucurie, de parcă numai canari îmi cântau în cap și eram în stare să mai comand încă șapte rânduri supliment.. Bă, da mi-l dai cu colivie?.. Cu colivie, frate-meu!.. Bine mă, pentru chestia asta să mai vină încă un rând!.. Mă cam amețisem eu nițeluș, dar cred că mai mult de bucurie, când numai că-l aude că-mi spune; BCU Cluj / Central University Library Cluj

Frate Grigorie, să-mi dai voce să mă reped până acasă ca să-ți aduc colivia cu canarul..

Mă băiatule, dacă faci tu una ca asta, te felicitiez cu încă un sprit!..

— Ei, și a făcut-o?

— A făcut-o, bătu-l-ar Dumnezeu.. Că n'a trecut un sfert de oră, și a venit cu colivia și cu canarul în ea..

— Bravo!..

Chelălău se uită la mine cu vădită milă..

— Ce dracul mă, Bărbucene, că la „primare” te știam băiat deștept!.. Păi, ai tu idee ce s'a întâmplat, de te pronunți așa ușor cu „bravo”.

Lăsai nasul în jos, rușinat, răspunzând așa ca să-l liniștesc;

— Știi și eu ce s'o fi întâmplat, dragă Chelălău!..

— Ei, vezi, deaia este mai bine să te abții și să nu te pronunți cu „bravo”.. Că pehlivani se găsesc peste tot locul, și eu tocmai peste unul dintre ei picasem.. Și, cum îți spuneam, a venit cu colivia și a agățat-o de un cui în perețele bodegii.. Și dai pe chestia asta încă un rând, și încă unul.. În total, douăzeci și trei de rânduri de căciulă.. Beam cu ochii la colivie și mi se umplea sufletul de bucurie.. Tuțu.. Tttttt... Trrruuu... Așa îi flueram, îndemnându-l s'o ia din loc cu cântatul.. Dar amicul, de colo; lasă-l mă Grigoriță, că este și el în casă nouă și-i este rușine.. La ziuă, băiatule, dacă n'o lua casa pe sus cu gușulița, să nu-mi spui pe nume!..

Am plătit ce aveam de plătit și m'am suit cu colivia într'un taxi, poruncind să mă ducă în Eternității 13, adică la mine la domiciliu..

Chelălău găsi necesar să odihnească o clipă, marcându-și popasul printr'o inghițitură de vin.

— Când m'a văzut nevastă-mea făcut armonică, mai-mai că era să-mi trântescă figura, ca mama lui Ștefan cel Mare.. Noroc că mi-a ochit colivia, pe care o țineam ca pe ouă, ca să n'o isbesc și să dau de supărare canarul.. După ce am așezat-o în cui, am răsuflet fericit;

— Dragă, am aranjat-o și pe-asta.. Haide să ne culcăm mai repede, că acum să crapă de ziură și nu ne mai lasă canarul să dormim.. Că este un neam ciudat, de cântă câte 48 de orc pe zi.. Tuțu.. TTTTTT... Trrruuuu... După care ne vârim în plapomă și nu mai puserăm „deșteptătorul” să mai sune...

— Chiar că era păcat să-ți mai urie clopotul, când aveai cântec de canar!..

Chelălău se uită la mine urât și-mi dădu cu tifa.

— Se cunoaște că am făcut „primarele” împreună.. Că te prostesti și tu ca mine.. Află, frate-meu, că am dormit până la ora 9 și că afurisitul de canar ședea sburlit și cu nasul în jos, de parcă era clocit.. M'a deșteptat clopotul dela „Adormirea Vecinică” și am sărit ars în sus. Să știi îmi zic eu, că a murit unul gras și mi-au lăsat-o înaintea concurenții.. Imi trag ghetetele și pantalonii la iușeală, îmi iau melonul și o șterg să mă informez.. Ahea am avut timp să strig neveste-mii din poartă; vezi dragă, să faci o băiță cânărașului, c'o avea, cumva, insecte.. Și dacă o începe să cânte să nu-l deranjezi sau să-l sperii, că mă fac foc..

Acum începe partea cu necaziul ăl mare, frate-meu.

— Atunci să bem păhăruțul, Chelălău, ca să ne întărim inimile și să putem suporta..

— Noroc mă Bărbucene...

— Noroc, Chelălău..

După ce-și golii paharul, continuă;

— Când am ajuns la mort, concurența era la fața locului și târgul încheiat.. Opșpe mii de lei, cu cosciug de metal și groapă zidită; Popii, clopotele și apa, priveau pe neconsolații moștenitori.. Imi venea frate-meu să-mi pun ghiara în gât ca pițigoiul și să mă sinucid pe loc.. Dar, tot eu m'am răsgândit; Chelălău, dacă ai fi de capul tău, treacă, meargă. Dar ai, băiatule, nevastă și canar. Mă sui într'o brișcă și dă-i drumul acasă; Eternității 13, șefule!.. Dau un pol birjarului și intru în casă; Tuțu... TTTTTT... Trrruuu... Nevastă, hei nevastă, unde este cânărașul?.. Dar nevasta, bosumflată; la bucătărie, nemernicule!..

Auzind despre această necugetată eșire a doamnei Chelălău nu putui să nu mă revolt și să nu iau apărarea amicului meu;

— Bine mă Chelălău, dar se mai poate atâta nerecunoștință omenească?

— Iacă mă, se poate și încă pe bună dreptate!..

— Ei, atunci mai vine la socoteală!..

— Du-te păcătosule și vezi-ți canarul.. Că l-am îmbăiat ca să se deschidă la culoare!..

— Și ce dragă, dacă este galben deschis însemnează că este de neam prost?

— Păi, asta este boclucul, nătărăule; că nu s'a făcut galben deschis, ci negru închis!..

Credeam, frate-meu că își bate joc de mine, sau că vorbește peste câmpi.. Mă reped în bucătărie și când dau ochii de colivie, ce să vezi? În loc de canar era o vrabie...

— Nu mă înebuni!..

— Ce să mai înnebunești și tu, frate-meu; că dacă n'am înebunit eu atunci, mă țin sdravăn încă o mie de ani!.. Gândește-te și tu; un mort pierdut, 46 de șprițuri, taxiu, rușinea față de nevastă-mea.. Că din bețivan și din nemernic nu mă mai scoate de atuncia..

— Nemaî pomeni!

— Are să mi-o plătească el, păcătosul!.. Vede-l-ași îngropat „la rând”, cu droașă pimăriei!..

— Aoleu, dar îi mai ziseși..

— Mânca-și-ar canarul fript, cu pene cu tot..

— Iartă-l mă, Chelălău!

Auzind de iertare, Chelălău începu să răcnească, furios;

— Nu-l iert mă, nu-l iert.. Că mi-a tras chiulul cu 46 de șprițuri, plus taxiul și rușinea față de nevastă-mea.. Și să nu mă facă al dracului, că îl dau și la gazetă!..

Văzându-l că devine turbulent și agresiv, mi se lumină să-i trag o păcăleală, așa ca să mă văd scăpat de el.

— Mă Chelălău, dar ce avu bietul ajutor de primar de căzu din picioare și muri?

Chelălău sări ars, holbând ochii cât strachina;

— Ce vorbești, domnule? A murit conul Iorgu? Vreasăzică înmormântare clasa întâi?!.. Și dumneata mă ții de clacă, aci în cârciumă?. Treizeci și cinci de mii de lei, cu cosciug metal-crom drig cu șeasă cai cu șambrace pasmantate, groapă cu boltă, clopote, popi și apă.. Asta crezi dumneata că sunt de svârliț?.. Plata băiete.

— Plata la domnul Chelălău; Ghirghiță..

— Haide, mă, că-mi scapă mortul..

— Vinee.. 28, domne Chelălău.. Și 14 de rândul trecut, că am uitat să adaug ultimul rând de șprițuri..

— Ai uitat? Regrete eterne, băiatule!.. Eu nu numai că am uitat, dar nici nu vreau să-mi mai aduc aminte!..

— Bine domne Chelălău, dar jupânul mi-i trage din socoteală..

— N'am ce-ți face!. Spune-le veșnica pomenire, că eu nu recunosc nimic.. Salutare Bărbucene!..

Zorit și șchiopătând, Chelălău se strecură printre mese, ducându-se întins să îngroape pe bietul ajutor de primar, care cași noi, s'o fi șprițuit cu prietenii în vreo bodegă mai de Doamne-ajută..

În urma lui, Ghiorghiță, chelnerul, îl petrecu cu mormăituri de nemulțumire, urându-i după cuviință;

— Aoleu, mânca-ți-aș coliva, că chilipirgiu mai ești!

De când cu întâmplarea asta, de câte ori aud vreun clopot de mort, parcă-l văd pe Chelălău, mititel, șchiop și cu gambetă, alergând să arunjeze condițiile înmărmântării..

Și, tot atunci, cu colivia cu vrabia vopsită în galben, plătită cu 46 de șprițuri, ca să-i cânte nevesti-sii în loc de radio sau gramafon.

PAUL CONSTANT



PENTRU ADEVĂRUL DE PARTICIPARE

În tendința neobosită de a cunoaște fondul ultim al lucrurilor, omul a tins necontenit la formularea unor adevăruri universal valabile care să se impună cu necesitate tuturor conștiințelor. Prin aceasta el își satisfăcea nevoia de siguranță deplină, deși acorda lumii obiective atribute care de cele mai multe ori erau simple adausuri personale. Criterii pentru suportul construcțiilor sale, omul a găsit multe. Dela realismul naiv după care se crede că cel mai înalt criteriu al adevărului este corespondența sau necorespondența reprezentărilor cu realitatea și până la idealismul transcendentă, după care adevărul este icognoscibil — fapt demonstrat de partizanii lui printr'o serie de atribute „icognoscibile” — se plasează tot atâtea trepte de cunoaștere adevărată a lumii, câte sisteme filosofice există. Nevoia imperioasă de Absolut a omului a dus la postularea unor adevăruri necondiționate, vecinice, neschimbătoare, apriorice, în care datele aposteriorice ale experienței sunt separate de cele dintâi, în care se creiază o prăpastie de netrecut între subiectiv și obiectiv, între formă și conținut, între lumea dinafară și cea dinlăuntru. Și s'ar părea că nu e lipsită de justificare poziția din urmă: ce fel de adevăruri sunt acelea care stau în dependență de experiența schimbătoare, lipsită de constanță? Putem oare ajunge la oarecari adevăruri asupra naturii lucrurilor, fără a supune datele empirice anumitor principii apriorice?

La această dublă poziție — de o parte, la acordarea de atribute absolute realității obiective, existență prin sine și înafară de subiect care nu este decât un aparat pasiv-receptiv; iar de altă parte, la reducerea lumii obiective și punerea ei numai în funcție de subiectul legislator, — se reduce în linii mari problema cunoașterii adevărului. Mai ales odată cu criticismul kantian, balanța cunoașterii a deviat în favorul celei de a doua poziții, trasându-se astfel o graniță de netrecut între *formă și conținut*, între datele apriorice și cele aposteriorice. Deoarece primele sunt necesare, generale, universal valabile, etc. numai ele constitue — după kantieni — g ranția cunoașterii adevărate. Rămâne însă de văzut, dacă într'adevăr cunoașterea noastră este pur formală, dacă datele apriorice nu se întretae cu cele aposteriorice, dacă obiectivul și subiectivul nu se îmbină, dacă necesitatea și universalitatea sunt condițiile absolute ale adevărului, dacă în consecință domeniul teoretic poate fi separat de cel practic.

Nu e locul potrivit aici să intrăm în discuția amănunțită a problemei. Rămâne însă fapt stabilit că, dualismul kantian, formă-

conținut, nu poate oferi suficiente explicații asupra naturii adevărate a lucrurilor, pe lângă faptul dovedit de altfel că formele apriorice își au izvorul în experiența concretă. Pe de altă parte, cunoașterea reală — potrivit cu poziția kantiană — constând în *corespondența* între reprezentare și obiect, aceasta înseamnă că în reprezentare nu este prezent obiectul cognoscibil, dat fiind faptul că reprezentarea e o simplă formă, iar adevăratul obiect se află undeva *dincolo* de ea și de posibilitățile noastre de cunoaștere. Cum dar în acest caz, obiectul poate deveni un criteriu al adevărului, când raportarea se face nu la existența sa, ci la un proces de al nostru intelectual? Din moment ce existența este una din *categoriile gândirii*, și ca atare nu este constituită din conținutul lumii obiectelor, fiind numai o formă de cunoaștere, cum putem ajunge la un criteriu al adevărului, care necesită, cel puțin după noi, prezența conținutului existențial în procesul cunoașterii. După noi, corespondența se face între ceva dat immanent în cunoaștere, iar nu cum susține filosofia criticistă, între forma cunoașterii și ceva dat înafară de ea.

În cele ce urmează vom vedea că atât datele subiective cât și cele obiective sunt echilibrat îmbinate în actul cunoașterii, de unde rezultă cunoștința care credem că nu este numai fenomenală și pur subiectivă. Greșala mare a aprioriștilor este că ei separă forma de conținut, subiectivul de obiectiv, când de fapt între ele nu există o deosebire tranșantă. Și, într-adevăr, unde putem afla această deosebire? Termenii în discuție considerați în sine nu numai că sunt pure abstracțiuni, dar și părți ce se condiționează reciproc. De multe ori ceea ce constituie dintr'un punct de vedere „formă”, din alt punct de vedere devine „conținut” pentru o formă mai superioară. Prin urmare, acești termeni nu sunt independenți ci se condiționează reciproc. Acelaș lucru îl putem spune cu privire la termenul obiectiv și subiectiv. Orice act de cunoaștere poate fi considerat ca atare numai în funcție de subiectul cunoscător și obiectul dat în cunoaștere. Orice raport între acești doi termeni, trebuie privit ca ceva condiționat de proprietățile amândorora, asupra căruia se imprimă nu numai proprietățile individuale dar și acelea ale mediului respectiv. Un individ cu altă organizație psihofizică decât un oarecare ar fi pus în alte condiții, chiar dacă se manifestă în acelaș mediu. De aceea, obiectul cunoscut, nu poate fi privit în sine făcând abstracție de subiectul cunoscător. Deoarece, dacă cunoașterea noastră vine dela obiect, ea este condiționată și de subiect. De fapt nu există decât o continuă interacțiune reciprocă între subiect și obiect. Și acest raport e totdeauna actual, prezent în actul cunoașterii. Numai prin unificarea stărilor noastre prezente, noi stabilim o serie de raporturi și printr'un proces de abstracțiune presupunem că în dosul trăirii mai există „ceva”. De fapt nu putem afirma dacă există sau nu, deoarece nu avem și alte aparate de cunoaștere care să ne confirme aceasta. Ceea ce constatăm neîndoelnic este acel echilibru perfect între noi și ceva ce nu suntem noi. Și acest echilibru e mereu altul și altul în timp, ne-

fiind numai pur formal sau pur conținutal. Prin aceasta se elimină dualismul subiect-obiect; discrepanța între lumea interioară și lumea dinafară dispăre în actul integral al trăirii. În acest sens, sfera subiectivului presupune pe aceea a obiectivului; ele se îmbină reciproc și organic, dându-ne cunoașterea deplină a realității.

*

Privită în lumina acestor considerații, realitatea ne apare nu ca o serie de relații pur-formale, pe care le stabilește subiectul cunoscător; ci ca o serie de trăiri conținutale, în care e greu de stabilit ceea ce aparține exclusiv obiectului. Și apoi, care din noi ar putea spune unde începe subiectivul și unde sfârșește obiectivul în actul cunoașterii? Încercarea noastră se străduiește a dovedi că procesul cunoașterii nu e „fărâmițat” într-o serie de raporturi pur-formale, ci e o prindere mai mult sau mai puțin intimă a naturii lucrurilor. Este adevărat că în lumea obiectelor, fiecare din ele intră în raport cu altele; de aici însă ar fi greșit să concludem că obiectul ca atare se descompune în raporturi și că, în consecință noi cunoaștem numai raporturile lui formale, iar nu proprietățile lui conținutale. Dat fiind de exemplu un obiect ale cărui proprietăți sunt a. b. c., noi ne apropiem tot mai mult de cunoașterea lui reală, pe măsură ce prin actul diferentierii nu ne oprim la seria de proprietăți a. b. c., dar descoperim și o altă serie în cadrul fiecărei proprietăți în parte. De exemplu în cadrul proprietății a, aflăm alte trei proprietăți: x, y, z, (iar în cadrul acestora, a lui x bunăoară altele ș. a. m. d. În acest caz, cunoașterea noastră este foarte apropiată de natura lucrurilor, deoarece noi am descoperit substratul profund conținutal al lucrului, iar nu numai forma exterioară a proprietăților lui. Prin aceasta înclinăm a crede că structura cunoașterii noastre ne permite apropierea de fondul existenței, iar nu numai de forma relațională a ei.

Din moment ce cunoașterea noastră nu e numai subiectivă, din moment ce punctul de greutate cade egal pe datele venite de la subiect și obiect, la fel vor fi și adevărurile noastre, despre lumea obiectelor. De pe acuma putem trasa în linii mari natura adevărului: El este tot atât de subiectiv pe cât de obiectiv. Punctul nostru de vedere se bazează pe afirmația că nu există un adevăr numai în afară de noi și nici unul numai în noi. E mare greșala acelor care au plasat adevărul peste bordul cunoașterii omenești. Astăzi, când adevărul transcendent a dispărut, avem nevoie de un adevăr immanent, de adevărul omenesc.

După noi, nu există o graniță de netrecut între momentul subiectiv și obiectiv; în consecință, nici între adevărurile subiective și obiective. Multe adevăruri variază de la subiect la subiect; altele însă sunt universale și general valabile. Și totuși, nici acestea din urmă nu sunt absolut obiective, deoarece nu se impun cu necesitate și altor ființe trăitoare, cu o altă organizație psiho-fizică. În felul acesta, ele trebuiesc privite ca niște trepte, în care fiecare mai jos pusă va reprezenta un adevăr obiectiv raportat la acela care-i urmează, și subiectiv raportat la treptele mai inferioare. În acest



sens, limita între adevărurile subiective și obiective dispăre, ele nefiind decât trepte succesive pe scara cunoașterii realității. Iar ca urmare, putem afirma că adevărurile subiective sunt tot atât de reale ca și cele obiective, puțând de multe ori deține un rang egal în ierarhia adevărilor, după cum vom vedea mai la vale.

Aici credem că ar fi locul potrivit să stabilim oarecare raporturi între ceea ce înțelegem prin realitate și ceea ce denumim adevăr; deosebirea existentă între ele, sfera și conținutul lor. Când realitatea devine pentru noi un adevăr? Problema nu poate fi privită numai din acel simplu punct de vedere logic, după care adevărul n'ar fi decât fața opusă a erorii, la care ne poate duce procesul cunoașterii. În știință mai poate fi vorba de un atare criteriu logic al adevărului, însă în alte discipline spirituale, care nu se opresc la simple constatări de fapte, se impune un alt criteriu, de care lumea obiectelor nu vrea să asculte, lucru care de altfel nu-i atenuează valoarea.

În primul rând, înclinăm a crede că adevărul nu este numai decăt un rezultat al *cunoașterii exacte*, în care punctul de greutate să cadă pe aceasta din urmă devenită scop. Cunoașterea este numai un mijloc pentru aflarea adevărului, însă ea de multe ori s'a emancipat arogându-și un rang pe nedrept; aceasta cu atât mai mult, cu cât funcțiunea ei nu poate depăși anumite limite dictate de însăși natura ei. De unde la început scopul omului a fost cunoașterea adevărului, mai târziu s'a ținș la adevărul cunoașterii, când aceasta a devenit propriu obiect de cercetare. Mai ales odată cu criticismul kantian, s'a inversat complet obiectivul de cercetare a omului. Adevărul nu este ceva real, care ar putea angaja personalitatea umană, să-i trezească anumite atitudini existențiale, ci pur și simplu un examen de control și asigurare personală, în n.ăsură să mulțumească numai nevoia de certitudine a insului.

În al doilea rând, adevărul după noi, nu este numai un rezultat necesar al cunoașterii lumii obiectelor. Adevărurile obiective, adevărurile ultime ale cunoștinței obiective pot atinge persoana numai când se referă la ea; dar atâta timp cât ele rămân simple constatări de fapte, ele nu pot angaja persoana la cel mai mic act de trăire, fără de care după noi, nu poate exista adevărul. Cunoașterea lumii obiectelor tinde necondiționat spre ultimul adevăr obiectiv, care nu poate fi atins niciodată, dată fiind de o parte natura fenomenului; iar de alta, structura cunoașterii noastre. În procesul de diferențiere a obiectelor — care este însăși condiția cunoașterii — nu ne putem opri niciodată la un punct ultim pentru a putea afla ultimul adevăr obiectiv. Și atunci, dacă adevărul trebuie căutat înafară de om, nu încapе îndoială că el nu va fi găsit niciodată. Pentru că și părțicica cea mai ultimă a realității nu poate fi determinată în mod absolut, deoarece nicăeri nu există o limită unde s'ar putea opri procesul de diferențiere în actul cunoașterii. Din acest motiv, prea suficient de altfel, credem că scopul cunoașterii omului — aflarea adevărului — nu este posibil prin cercetarea numai a realității obiective.

Dacă realitatea luată în sine nu ne poate oferi adevăruri ultime, cu atât mai puțin legile spiritului nostru, care nu sunt decât niște „moduri de înțelegere și gândire” a obiectelor, nu ni le poate oferi. Deoarece după noi, existența unui adevăr nu poate fi condiționată de faptul că el ascultă de legile spiritului. În acest caz n'ar mai exista nicio deosebire între adevăr și realitate. Putem de exemplu spune că existența unui fenomen este adevărată penfru că se conformează anumitor reguli ale spiritului? Credem că atributul de „adevărat” nu se poate acorda unei realități pentru simplul motiv că ea este „exactă” când o raportăm la modurile noastre de gândire și înțelegere a lucrurilor. Criteriul adevărului nu poate porni din lumea dinafară, dar nici din acordul ei cu legile de cunoaștere ale spiritului nostru. Cunoașterea unei realități nu ne poate duce la adevăr — în sensul în care-l definim aici — ci numai la *constatarea* unor stări de fapte. Oare pentru persoanele care suferă de daltonism, faptul că ele nu văd lucrurile colorate în roșu, constituie ceva opus adevărului în raport cu ceea ce văd oamenii normali? Se pare că nu. Pentru ei realitatea se prezintă așa cum este ea de fapt; așa cum rezultă din echilibrul dintre subiectivitatea lor și obiectivitatea lucrurilor. Este această cunoaștere exactă și lipsită de erori dacă o raportăm la cunoașterea noastră? Întrebarea nu se poate pune, deoarece ea presupune că noi am văzut obiectele așa cum sunt ele în realitate. Dar știm noi cum sunt obiectele în realitate, le vedem noi sau nu, așa cum sunt ele de fapt? Dacă rămânem în cadrele stricte ale simțului critic, nu putem răspunde la această întrebare; n'o putem chiar formula. Deoarece, despre realitatea obiectelor noi nu putem avea nici un alt fel de reprezentare sau concept, înafară de singurele noastre condiții de cunoaștere. Întrebându-ne asupra faptului dacă vedem cu adevărat lucrurile așa cum sunt ele în realitate, ar urma să mai avem o serie de aparate de cunoaștere, cu totul deosebite de cele dintâi, prin care să putem verifica exactitatea reprezentărilor noastre despre lume. Cazul ar fi să avem „două criterii deosebite” asupra naturii adevărului, când de fapt ne bucurăm numai de unul singur.

Revenind la cele spuse mai sus și exemplificând cazul, putem afișma că deși există ființe care trăiesc într'un spațiu cu o singură dimensiune, neavând nici simțul vizual, nici auditiv; ele îl percep numai cu simțul tactil, și totuși de aici nu putem concluda că viața le ofere un mediu care față de al nostru este o continuă înșelare, că în sfârșit percepțiile lor sunt tot ceace poate fi mai opus adevăratei realități. Din contra, credem că mediul în care trăește individul cu o oarecare organizație psihică, nu poate fi separat de el și judecat „în abstracto”, din punctul de vedere al altui individ, cu o altă organizație psihică. Subiectul trăitor și mediul se îmbină în așa fel, încât se formează o realitate care este proprie numai cazului respectiv, care însă diferă de realitatea altui subiect cu o altă structură, deși trăește și el în acelaș mediu. Putem concluda că realitatea este mai „exact” cunoscută de unul decât de celalalt? Ce este în ultimă analiză exactitatea cunoașterii celor doi indivizi

dați ca exemplu de cât o corespondență între ceva dat din afară și ceva dat dinlăuntru, care se petrece totdeauna în aceeași manieră? Constitue însă aceasta un criteriu suficient de control al realității, pentru a deduce de aici asupra naturii ei adevărate? Aceasta ar fi posibil dacă am avea două criterii deosebite, care ne-ar putea arăta natura adevărată a realității, pentru ca în consecință, raportând pe aceasta din urmă la cele două cazuri de mai sus, să vedem care din ele stă mai mult sau mai puțin aproape de ea. Cum însă nu dispunem de această posibilitate, orice judecată apreciativă devine gratuită.

Prin urmare nu putem stabili o ierarhie de cunoașteri mai mult sau mai puțin adevărate a realității câtă vreme rămânem pe planul strict al raportului dintre subiect și obiect; câtă vreme nu valorificăm acest raport. Putem doar vorbi de o corespondență între cei doi termeni care se produce mai mult sau mai puțin identic în diferitele cazuri. Prin cunoașterea constantă a realității — nu putem spune nici cel puțin că este adecvată, tot din motivul arătat mai sus — noi încă nu cunoaștem adevărul, ci aceeași realitate mai mult sau mai puțin exact și aceasta rămâne valabil numai cu privire la aparatele noastre de cunoaștere.

Cu aceasta am ajuns la punctul central al raportului existent între realitate și adevăr. Câtă vreme în cunoașterea realității stabilim judecăți de constatare, la adevăr ajungem prin *judecăți de valorificare*, de apreciere a acestei realități. Câtă vreme în cunoașterea realității diferențiem obiectul, stabilim diferite raporturi conținutale între părțile lui fără a pune nimic dela noi, fără a constata decât necesitatea exterioară a acestor raporturi; în cunoașterea adevărului, enunțând judecăți de valoare, afirmăm prin ele ceva hotărît în care intervine necesitatea interioară, nevoia de a unifica într'un anumit fel și nu altul diferitele raporturi, potrivit cu cerințele noastre spirituale. La baza judecăților de valoare zace tendința imperioasă spre adevăr a subiectului, o nepotolită „sete de cunoaștere” nevoia și dorința categorică de a lega faptele între ele într'un anumit fel, care de multe ori nu se conformează legilor de care ascultă lumea obiectelor, ci lumea unui „trebuie”. În judecățile de constatare nu punem nimic dela noi în așa fel ca să ne angajeze ca pe ființe trăitoare. Într'o judecată de constatare care sună: Bila aceasta este roșie — nimic nu ne angajează la nimic, indiferent ce culoare ar mai putea avea bila. Bila pentru mine e roșie, pentru cineva care suferă de daltonism este neagră, pentru altcineva ar putea avea o altă culoare și tuturor prea puțin ne pasă de toate acestea. Aici obiectul diferențiat în cunoaștere nu exercită nicio influență „existențială” asupra subiectului. În judecățile de valorificare raportul dintre cei doi termeni se schimbă radical. Raportul între subiect și obiect în cazul din urmă nu mai este în cazul de neangajare, indiferență și pasivitate; ci se prezintă sub forma de *asiduă participare*. Aici subiectul cunoscător se angajează cu întreaga lui persoană, cu tot sufletul său, se întristează sau se bucură, se gândește la Viață sau la Moarte, după cum adevărurile privesc pe una

sau pe cealaltă. Prin urmare aici, adevărul nu este ceva care pentru a exista are nevoie de confirmarea subiectului, nevoia de a fi recunoscut ca atare, el se impune ca ceva dat de totdeauna, îi turbură existența trezind neliniști și atitudini mai mult sau mai puțin persistente.

Un adevăr trebuie considerat real nu după gradul lui de concretizare, ci din punctul de vedere al influenței pe care o exercită asupra existenței omului. Oare nu sunt mai adevărate acele apariții și năluciri, care chină până la epuizare pe genialii epileptici, turburând până și substraturile cele mai adânci ale sufletului lor; decât indiferența și pasivitatea omului normal? Oare visele și coșmarurile nu sunt cele mai turburătoare adevăruri? Nu este străbătută de o adâncă semnificație apariția Marelui Inchizitor, ce a avut-o cinicul Ivan Karamazov, decât toate stările sufletești „normale”, lipsite de semnele adânc grăitoare ale Misterului? Oare nu există alăteia alte adevăruri, ce chină până la epuizare existența omului, care se împărtășesc cu caracterul „irațional” al vieții, care sunt cu mult mai semnificative decât toate „datele” ce le-am cules despre lumea aceasta? În cele din urmă, ce este lumea obiectivă, ce sunt cunoștințele noastre și adevărurile obiective despre ea, decât simple informații care nu ne mișcă nici cea mai redusă parte a ființei noastre. Și apoi, este ceva mai real decât trăirea interioară la care participă nu numai serul diluat al rațiunii, dar mai ales substratul profund irațional al ființei noastre? S'a bucurat vreodată „ceva” de existență adevărată, fără a fi trecut prin viața noastră interioară, fără a fi primit botezul din spirit al omului? Și atunci, dacă admitem că adevărat este nu ceea ce existând în noi sau înafară de noi nu ni se impune și nu ne mișcă stihiiile sufletești, putem susține că *criteriul adevărului vine dela om*. Amintind valabilitatea unui criteriu al adevărului venit dela om, noi implicit recunoaștem *legitimitatea punctului de vedere omenesc* asupra lumii obiectelor, fără a uita că el este o realitate integrală, iar adevărul reeșit din participarea tuturor laturilor personalității sale, dacă nu este absolut, este însă un *adevăr pentru om*.

Prin aceasta noi nu suntem de acord cu acele concepții filosofice după care subiectul teoriei cunoașterii nu ascultă de dispoziții subiective și că din punct de vedere logico-formal, el este lipsit de orice conținut psihologic. Logica subiectului cunoscător este tot atât de absolută și solidă, ne spun ele, pe cât de schimbătoare și relativă este psihologia omului. De aceea, filosofii formalisti susțin că în sfera logice care lucrează cu categoriile cunoașterii, subiectivul nu are ce căuta, el condiționând eroarea; câtă vreme adevărat poate fi ceva numai obiectiv. În rândurile de mai sus, noi am căutat să arătăm cât de bogată în erori este o atare poziție care separă subiectivul de obiectiv. Credem că filosofii care au accentuat numai asupra naturii logico-formale a cunoașterii, au trecut alătura de criteriu adevărului, pentru că prin aceasta l-au pus în funcție de un subiect logico-formal, gol de viață, lipsit de orice conținut. Noi însă suntem pentru un criteriu al adevărului în care nu

se exclude conținutul, care se leagă organic de subiectul real iar nu de unul fictiv, ale cărui scopuri și idealuri nu se mărginesc numai la probleme pur gnoseologice, ci se bucură și de un caracter practic moral, sondându-se astfel viața, iar nu mecanismele cunoașterii.

*

Dacă confruntăm această nouă poziție la care am ajuns, cu cele spuse cu privire la realitate, putem adăuga în continuare că realitatea devine un adevăr pentru om, nu în măsura în care se constată un raport constant, adecvat, evident și cert între aceasta din urmă și subiectul cunoscător; ci în măsura în care din ea se ajunge la o serie de consecințe care-l angajează ca pe o ființă trăitoare. În cazul judecăților de valorificare — spre deosebire de acestea în care se fac numai constatări de fapte — pe om îl interesează nu lucrul în sine, neraportat la nimic; ci faptul raportat la sine însuși, consecințele pe care le poate avea acesta asupra existenței lui. Să exemplificăm cazul: Că lumea se supune unor legi mecanice, că există un determinism universal, acest fapt nu are nicio importanță pentru noi, câtă vreme rămânem la simpla constatare a lucrurilor. Dar se întâmplă cu totul altceva când încercăm să tragem unele concluzii prin raportarea acestor constatări la existența noastră. Astfel, aflăm că noi — potrivit concepției determinismului mecanic — ca ființe trăitoare, suntem determinați până și în cele mai neînsemnate acte ale noastre; că suntem jocul unor forțe oarbe, că existența noastră este absurdă, lipsită de orice sens. Prin urmare, faptul că Universul se conduce după principiul determinismului mecanic sau după principiul liberului arbitru, constituie pentru noi numai atunci un adevăr existențial, când raportăm aceste constatări la viața și destinul nostru. Câtă vreme rămânem pe marginea strictă a constatărilor de fapte, aceste realități n'au mai mult adevăr pentru noi decât acela reeșit din judecata: „Creta este albă; tabla este neagră”. Dar din clipa în care le raportăm la existența noastră, ele însușesc cu totul altă semnificație; devin mai esențiale, ne umplu sufletul, ne sîngudea ființa; devin neliniști permanente, preocuparea noastră de toate zilele, adevăruri irezolvabile. Tocmai aceasta constituie, după noi, nota specifică adevărilor esențiale: Ele nu sunt realități încheiate, ci forme de existență permanent ascunse pentru noi, permanent aceleași, eterne, de totdeauna. Aici nu soluția, nu explicația ce le-o dăm importă, ci cu totul altceva. În adevărurile științifice, în cele logico-formale mai poate fi vorba de soluții. Însă adevărurile profund umane, care ating acele zone ale Existenței unde explicația nu poate pătrunde, nu au soluții. Ele se definesc ca atare, tocmai prin faptul că se impun și sunt trăite cu intensitate, iar nu se soluționează. Câtă vreme adevărurile asupra lumii obiectelor rămân la simpla pretenție de a sonda natura ultimă a lucrurilor, având prin aceasta un scop în sine; adevărurile umane au nota oșebită de a se plasa direct în centrul existenței omului, de a turbura apele destinului său, de a trezi neliniști metafizice și de a-l supune la o bogată viață interioară. Câtă vreme primele sunt adevăruri indiferente, particulare, acosmice; ultimele

sunt participative, cosmice și prin aceasta dăătoare de atitudini existențiale.

Aceste proprietăți credem că sunt suficient de opuse pentru a ne da dreptul să facem o deosebire între natura adevărilor. Tot odată se impune și nevoia unei „ierarhizări” a tuturor adevărilor noastre despre lume și viață, din punctul de vedere al importanței pe care o prezintă ele pentru destinul omului. Câtă vreme adevărurile științifice stau toate pe același plan și trec oarecum alături de existența omului; adevărurile metafizice sunt mai esențiale, mai pline de viață și realitate, deoarece se comunică cu fondul ultim al Absolutului. În felul acesta s'ar putea susține pe bună dreptate că acele adevăruri sunt mai reale care slujesc mai mult întru aflarea sensului existențial al omului, care aprind în sufletul lui focul sacru al dorului de „cunoaștere absolută”. Mai reale sunt acelea care sunt mai intens trăite, cu plenitudine; iar nu acelea care stau degajate de existența omului. Reale sunt și acelea a căror existență nu este condiționată de datele experienței concrete, cum ar fi de exemplu adevărurile morale. În sensul acesta adevărurile spirituale sunt mai reale și mai necesare decât simplele adevăruri de constatare, reeșite din cunoașterea lumii obiectelor. Deoarece primele ni se impun imperios, iar cunoașterea Universului devine nu „scop în sine”, ci mijloc care oferă date cu privire la existența omului. Dacă fiind acest scop, epistemologia nu-și mai are cuvântul, ci se cere o altă ramură filosofică, care considerând pe Om centrul Existenței să stabilească punctele de reper pe orizontul vieții sale. Aici, accentul grav va cădea exclusiv, nu pe cunoașterea exactă a realității exterioare, ci mai ales pe cunoașterea adevărilor umane, fără să se restrângă asupra unei singure sfere a existenței, în centrul căreia trebuie plasat omul.

Că aceste adevăruri de multe ori nu sunt absolute, că nu arare ori își trag seva din solul metafizicului și a incontrollabilului, aceasta nu le scade deloc valoarea față de adevărurile cunoașterii pozitive. Ele sunt mai esențiale și stau, ca să zicem așa, mai aproape de inima noastră. Astăzi mai ales, când vechiul sistem de adevăruri a pierit, când oamenii în vinele cărora curge serul rațiunii nu mai cred în nimic, se impune imperios un nou sistem de adevăruri, se simte nevoia unor adevăruri absolute, care să rechemes la viață pe cei rămași fără dogmă. Cunoașterea critică ne-am pus atâtea limite, a strămtorat atât de mult sursele cunoașterii, încât am învățat să nu mai dorim nimic, să nu mai riscăm nimic, de teama de a nu greși. Și aceasta este poate cea mai tristă capitulare a omului în fața Vieții! El s'a predat, nu învins, ci de teama de a nu fi învins. Această existență a omului modern, desrădăcinat de solul vieții este cea mai palidă realitate.

Preferăm în locul lui pe omul complet, pe omul integral, care-și trăește cu plenitudine viața, fără a evita riscurile, fără a se teme de erori; ale cărui adevăruri sunt semene de adânc protest în fața vieții, semen de mare izbândă totodată.

ANATOLE CHIRCEV

MUZICA ÎN CONCEPȚIA CĂTORVA ROMANCIERI:

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU, GEORG FINK,
ANDRÉ MAUROIS ȘI ALDOUS HUXLEY

Nu este obligator pentru un romancier să-și facă o concepție despre muzică. Dar atunci când și-o face și când putem s'o discernem din romanele sale, nu putem decât să ne bucurăm; cu originalitatea cu care sunt dotați, romancierii ne prezintă de multe ori puncte de vedere care poate specialiștilor prea atenți la amănunte să le scape, puncte de vedere, care nu sunt lipsite, uneori, de interes.

Romanele: *Concert din muzică de Bach*, *Mi-e foame*, *Cercul familiei* și *Contrapunct* au fost alese fiindcă din punct de vedere al problemei pe care ne-am pus-o, prezintă o legătură între ele, complectându-se reciproc și prezentând o oarecare gradajie.

Vor fi cercetate aceste romane din două puncte de vedere: al felului cum *întrebuințează* romancierul muzica în arhitectura romanului și al felului cum *vede* muzica.

În romanul „*Concert din muzică de Bach*” al doamnei Hortensia Papadat-Bengescu muzica joacă rolul de pol orientator al întregului roman fiindcă toate acțiunile personajilor sunt îndreptate în vederea acestui concert. Despre concert propriu zis nu ni se spun prea multe lucruri, romanul sfârșind în preziua concertului. Nici nu era în intenția autoarei să se ocupe de concert propriu zis, fiindcă problema pe care o pune e de fapt străduința prințesei Ada de a-și ridica amantul la rangul ei social. Rezultă de aici că romanciera cu toate că dă importanță unui moment muzical, nu are o viziune mai adâncă asupra muzicii. Totuși prin faptul că pune acest moment muzical în mijlocul acțiunii, dovedește o anumită atitudine față de muzică.

Prințesa Ada, fără îndoială, dacă vroia să-și ridice amantul la rangul său social, putea să găsească și alte ocazii: o expoziție de pictură sau canină, o conferință sau altele, totuși preferă să aleagă un concert din muzică de Bach cu toate că interveneau o multime de greutăți: încapășinarea lui Lică de a nu trece pragul doamnei Drăgănescu, aranjatoarea concertului și rudă foarte de aproape cu el, apoi trebuia să câștige bunăvoința și iertarea d-nei Drăgănescu pentru faptul că-i răpise logodnicul (pe prințul Maxențiu) o iertare de un anumit fel pentru că d-na Drăgănescu nu prea era dispusă să se umilească, dat fiind banii pe care îi avea.

Pe de altă parte Ada nu consideră concertul ca singurul mijloc de a-și introduce amantul în societatea sa. Îl face cunoscut la niște curse de cai și îl vâra și în politică. Toate străduințele ei însă se îndreaptă în vederea concertului, ceea ce înseamnă că acordă

acestui concert o importanță mai mare decât altor feluri de manifestări și că o consacrare a lui Lică la acest concert este mai de valoare decât o consacrare în altă parte. Prințesa Ada cu inteligența ei subțire, cu toate că nu pricepe prea mult la muzică își dă seama că muzica este un atribut al aristocrației și că trebuie să se intereseze de ea dacă vrea ca aristocrația de drept să-i fie recunoscută și de fapt.

*

În al doilea roman „*Mi-e foame*” a lui *Georg Fink*, muzica nu mai servește ca în „Cocertul din muzică de Bach” să precipite acțiunea, să participe deci, exterior la acțiune, ci servește să individualizeze anumite caractere psihologice.

Tragedia la care participă tânărul Teddy (cel ce povestește romanul) n'ar trebui să fie pricepută de un copil ca el, prea se petrece în umbră, dincolo de ce privirile obișnuite pot să străbată. Dar Teddy face parte din aceeași familie spirituală cu Thomas Falk, cu Nina Falk, soția acestuia și cu Diana Fiori, sora mai tânără a Ninei, așa că înțelegerea ce o are pentru drama ce se petrece între ei e explicabilă. Ceea ce face frumusețea conflictului dintre personajele de mai sus e faptul că nu-și exteriorizează sentimentele puternice de cari sunt conduși. Trebuie ochiul ager a lui Teddy ca să observe că două surori iubesc acelaș bărbat, iar acesta iubește pe cea care nu-i este soție. Faptul că nu se ajunge niciodată la o explicație între cele trei personaje nu micșorează intensitatea tragediei lor. Sfârșitul acestui conflict e edificator: Diana Fiori se sinuie, Thomas Falk se înscrie voluntar și moare pe front iar Nina Falk trăește mai departe ca să-și ispășească vina de a fi fost prea intransigentă.

Acești trei făceau muzică. Felul în care cântau arată diferența de nuanță între felurile de reacțiune față de acelaș puternic sentiment ce-i stăpânea.

„Nina Falk cânta impertect — dacă o compar cu marii maeștri pe care i-am auzit mai târziu. Dar la nici unul n'am simțit astfel, că pianul are o inimă, inima celui ce cântă, nici claviatura inimii răsunând astfel sub mâini... Muzica Ninei Falk o pricepeam chiar și când cânta preludiile și fugile lui Bach — pe astea le cânta mai adesea, dela dânsa am auzit aproape numai Bach; Chopin ea nu se hotăra niciodată să cânte, fiindcă se temea de el, fiindcă în Chopin undea propria ei inimă, fiindcă simțea cu groază cât e de robită lui și că în Baladele și Nocturnele lui ar fi trebuit să-și scurgă întreg sângele ei... Ea era omul cel mai rușinos și în Bach era disciplină, ținută, măsură. În Bach îți poți rânduî haosul propriu și să-l întrupezi în conture...

Diana cânta cel mai rece, cel mai școlăresc. Pentru că se jena. Era prea închisă, nu cuteza nici în sunet să-și reverse simțirea. Se înfrâna până și în trăsătura arcușului ei, se ironiza ca executantă, nu se arăta niciodată nestânjenită.

Dar Thomas Falk, Nina Falk, tăcuții, prindeau la graiu în

cântec. Acești cumpătați cântau palimă și văpae*). Dacă i-a înțeles atât de bine Teddy, aceasta se datorește faptului că și el era artist în felul lui. Imprejurările nu l-au ajutat să-și formeze o educație artistică dar talentul lui izbucnește în cea mai adecvată artă, pentru el: pantomima.

Rezultă din acest roman că pentru a înțelege cu adevărat muzica și pentru a-i gusta toate ascunzișurile trebuie o anumită constituție spirituală, din care suferința iscată de conflictul interior să nu lipsească.

*

În „*Le cercle de la famille*” André Maurois întrebuițează și el muzica pentru a contura psihologia personajului principal dar romanul acesta prezintă importanță și din alt punct de vedere. Muzica, aici, joacă rol principal în destinul personajului principal, în sensul că este element principal în formarea acestui destin.

Problema pe care o pune în acest roman André Maurois este de mare actualitate. Raporturile dintre copii și părinți, experiența zilnică o dovedește, nu sunt așa cum le dorește morala curentă. Există un conflict latent între copii și părinți. Acest conflict începe atunci când copiii își pierd încrederea în perfecțiunea părinților, prin faptul că aceștia comit o greșală care poate schimba cursul întregii vieți a copilului.

Prima decepție din viața Denisei a avut o influență hotărâtoare asupra vieții sale. Într-o seară după ce fusese culcată, ea și surorile ei, își aude mama cântând. Se strecoară din pat și dintr-un loc de unde nu putea fi văzută privește în camera de unde venea cântecul. Mamă-sa cânta, acompaniată la pian de un domn străin, un lied de Duparc. Acest lied pe care, cu toate că l-a auzit pentru prima dată o impresionează atât de puternic încât o s'o urmărească întreaga sa viață, cu atât mai mult cu cât de el se leagă și o imagine vizuală.

„Vocea puternică păru că se urcă în cer. Pe urmă muri.

Domnul luă de pe umărul său mâna doamnei Herpain și întorcându-se o sărută. Pe Denisa o prinse frica, se cobori repede de pe fereastră și în vâful picioarelor se reîntoarce în pat. Muncită de gândul identității domnului adormi”.

De aici atitudinea de ostilitate continuă împotriva mamei sale. Toată viața ei, Denisa căută să lupte contra amintirii care o impresionase atât de mult. Mai târziu, cu un coleg de universitate își lămurește gândurile.

„— Am o groază de mamă-mea. Nu vreau deloc să-i seamăn.

— De ce să ai groază? Mamă-ta și tu sunteți două ființe cu totul distincte. De altminteri nu-i o criminală.

— Ba da, aproape o criminală. A sfârșit viața tatălui meu, a mea și pe a surorilor mele. E o suferință atroce din copilăria mea.

— Vieța ta abia acum începe.

— E sfârșită, adăugă ea.

*) Traducerea d-lui A. Toma.

Acțiunile Denisei Herpain, de aici în colo, au fost conduse de două principii: să nu-i facă pe oameni să sufere și să nu semene întru nimic cu mamă-sa. Principii antagoniste pentru ea, fiindcă nu se poate scăpa de anumite însușiri ereditare. Lupta aceasta între forțele oarbe ce o împing spre anumite acțiuni și voința de a nu semăna întru nimic cu mamă-sa, este ceea ce formează tragismul vieții Denisei Herpain și totodată și frumusețea caracterului ei.

Mulți ani după ce întrerupsese orice legătură cu mamă-sa, care se căsătorise cu doctorul Guerin, Denisa obosită de viață îi face o vizită. Ne aflăm la ultimul capitol al romanului și poate cel mai frumos. Se face muzică. Doctorul Guerin acompagniat la pian de soție cântă Sonata în la major, pentru vioară de Cezar Frank.

„...cucerită de muzică ascultă răpită dialogul dintre pian și vioară. Ajutându-se reciproc, trimițându-și tema, simțind-o împreună, reluând-o de fiecare dată mai puternic, cele două instrumente păreau să colaboreze la o operă comună și sublimă. Li păru că această sonată era imagina iubirii așa cum a visat-o; înțelegere, armonie, dialog, efort curajos pentru a ridica viața spre culmi eroice... Pianul și vioara o duseră într-o lume liniștită unde toate conflictele se rezolvau. Fu surprinsă când muzica încetă. Ce straniu, gândi ea. Am suferit atâta din cauza acestui om și a acestei femei și în aceeași seară după cincisprezece ani îi privesc cu indiferență cu simpatie poate. Amintirile atât de mult timp dureroase sunt despărțite de mine, inofensive. Ceea ce a fost un prezent dureros a devenit un trecut mort”.

Își exprimă dorința ca mamă-sa să cânte „La vie anterieure” de Duparc. Doamna Guerin își amintește cu greu de acest cântec. Iată gândurile Denisei, când cântecul găsit, începe s’o acompagnieze.

„Denisei îi veni în minte un iz puternic de pământ, o fețiță mică în cămăsuță de noapte prea lungă, și spatele unui domn puternic, așezat la pian. Dar din bătăile ușoare ale inimii sale, din mișcarea lină a mâinilor înțelese că-sufletul e golit de orice otravă, că rana era închisă”.

Se desprinde din citatele de mai sus destul de bine rolul pe care-l joacă muzica în destinul acestui personaj.

Dacă am întreba de motivele care i-au determinat pe cei mai mulți să-și orienteze viața spre muzică, mulți n’ar putea răspunde. Înseamnă că aceste motive sunt necunoscute nu înseamnă, însă, că nu există. Cântate cu perseverență vom afla în cele mai multe cazuri că sunt amintiri din copilărie; care, poate, sunt uitate dar care din întunerecul unde se găesc ne determină acțiunile. Poate un simț special ne spune că singură muzica e în stare să ne scape de ele, prea sunt dureroase, câteodată, aceste amintiri. Și dacă iubim atât de mult muzica, o facem aceasta din convingerea că singură muzica ne poate menține echilibrul interior. În muzică orice suferință își găsește împăcare.

*

Dar romanul care ni se pare cel mai bogat în noime muzicale

e „*Contrepoint*“*) de Aldous Huxley. Muzica este întrebuințată și ca model în arhitectura romanului, și ca mijloc de caracterizare a psihologiei personajilor, și ca element formativ al destinului unui personaj.

Se pare că o meditație asupra unui scherzo de Beethoven l-a dus pe Aldous Huxley la imaginea arhitecturii acestui roman, care se deosebește prin felul lui de a fi de toate celelalte romane, fiind, cum îl numește André Maurois în prefața ediției franceze, nu un roman fluviu ci un roman sumă.

Există în muzică modulațiile, trecerea dela o tonalitate la alta precum și o tratare tematică, un motiv sau mai multe, expuse la începutul lucrării, sunt tratate, lucrate, valorificate în decursul lucrării după anumite reguli. Să introducă aceste metode muzicale în roman, iată ce își propune Aldous Huxley. Pentru aceasta ia un motiv, un personaj, și-l trece prin diferite tonalități, situații, îi urmărește schimbarea, alterarea, transformarea până la un anumit punct.

André Maurois, în aceeași prefață, crede că sunt în roman patru teme principale. Dar ni se pare că sunt mai multe. Intreaga serată dată de lady Tantamount, serată ce ocupă mare parte din volumul întâiu, ne face impresia unei expoziții de fugă. Temele ne sunt înfățișate sumar, însoțite de contrapuncturile respective; legătura între ele e strânsă, de aceea această parte a romanului e cea mai unitară, ca într-o fugă, de altfel, unde expoziția din cauza formeii precis stabilită este și ea partea cea mai închiegată. Partea a doua a unei fugi, din cauză că tema este tratată (răsturnată, lărgită, micșorată) precum și prin faptul că este trecută prin diferite tonalități, este lăsată la aprecierea compozitorului, de aceea nici n'are unitatea primei părți. Acelaș lucru se întâmplă și cu romanul lui Huxley. Partea care urnează seratei n'are unitatea conceptuală a primei părți.

Ceea ce spune Huxley despre suita în *si bemol minor* a lui Bach, i-se potrivește și romanului său: „Diversele părți trăiesc o viață separată: se încrucișează, se ciocnesc, se combină pentru moment, pentru a crea o armonie finală și se pare perfectă — dar nu e decât pentru moment, se aruncă din nou unele contra altora. Fiecare e totdeauna singură, separată, individuală. „Iată-mă, afirmă vioara — lumea se învârtește în jurul meu. — Nu, în jurul meu, reclamă violoncelul. — În jurul meu, insistă flautul...” În fuga omească sunt un miliard de părți. Sgomotul rezultat poate avea un înțeles pentru statistician, dar nici o importanță pentru artist. Numai ascultând o parte sau două poate înțelege, artistul, ceva”. (v. I. p. 33)

Ceea ce caracterizează contrapunctismul muzical e impresia de echilibru de ordine. Cunoscând ideile lui Aldous Huxley nu-i greu a găsi răspuns la faptul că-și întitulează romanul: *Contrapunct*. Pentru Huxley — și o știm aceasta din cele ce spune un personaj, Mark Rampion — civilizația implică echilibru, de aceea ultimul civilizat e Blake, fiindcă el a știut să înglobeze și să armonizeze rațiunea, sentimentul, instinctul și viața corpului. Barbarie e când

*) Aldous Huxley: *Contrepoint*. Plon. Paris

ești aplecat într-una din aceste părți.

Există în contrapunct un raport între temă și partea care o contrapunctează. Tema e cea care valorează mai mult dar contrapunctul e cel ce o valorifică. Tendința temei e însă, să scape din strâmtoarea contrapunctului, să se evidențieze fără ajutorul lui. De aceea se pare că totdeauna tema exercită o presiune asupra contrapunctului, care nu poate scăpa din această presiune decât făcând o revoluție, afirmându-se la un moment dat în detrimentul temei.

Acelaș lucru se poate observa și în viață: „Revoluțiile, susține Rampion, se produc în stat ca și în individ. În stat se răscoală muncitorii contra capitaliștilor. În individ, corpul și instinctele oprite contra intelectului“.

Dar fuga aceasta de constrângere e o trăsătură psihologică a tuturor personajilor lui Huxley. Chiar la începutul romanului e o astfel de încercare de evadare. Romanul începe cu o temă (Walter Bidlalke) însoțit de contrapunctul în minor (Marjorie Carling). Urmărind de aproape acțiunile ca și gândurile lui Walter Bidlalke, se dovedește că sunt toate îndreptate într-o despărțire a sa de Marjorie Carling. Această fugă de constrângere se observă însă, și la alte personaje. Astfel: Elinor Quarles, de intelectualismul soțului său Philippe Quarles, sau micul Phil, de educație, sau Illidge de Everard Webley (constrângerea voinții) sau John Bidlake, de căsătorie.

Tema încercând să scape de contrapunctul său, încearcă să se alăture de un alt contrapunct. Simbioza aceasta însă, se dovedește a fi neviabilă fiindcă unitate și echilibru nu există decât între temă și primul său contrapunct. Personajile lui Huxley încearcă și ele să se alăture de alte contrapuncturi. Astfel: Walter Bidlalke de Lucy Tantamount, sau Elinor Quarles de Webley, sau Illidge de Spandrell. Personajile lui Huxley revin. Revin fiindcă pentru ele menținerea echilibrului interior e grija supremă și fiindcă își dau seama că acest echilibru se apropie de stabilitate numai atunci când sunt secundate de contrapunctul inițial.

Sunt însă, două personaje, dintre toate personajile lui Huxley, cele mai desechilibrate: Illidge și Spandrell. Acest desechilibru justifică crima pe care o comit împreună. Până când Illidge comite crima din cauza unei puternice revolte contra constrângerii voinții, materializată pentru el în persoana lui Webley, șeful unui partid naționalist din Anglia, Spandrell o comite din cauza lipsei oricărui scop în viață, din indiferență.

În destinul acestui personajiu joacă muzica un rol. Imnul sfânt dintr'un quartet de Beethoven îl face să mediteze asupra rostului lui în viață: „Muzica îi apără ca apa într'o țară unde totul moare de sete. După atâtea zile de sete, un izvor, o fântână“. Tot prin muzică ajunge să și probeze existența lui Dumnezeu și după atâtea zile de sbucium inutil să dorească liniștea absolută, așa cum a descoperit-o în muzica lui Beethoven:

„Era o muzică fără pasiune, transparentă, pură și cristalină ca o mare tropicală, ca un lac alpin... un contrapunct de seninătate. Era calmul unei contemplații liniștite și ispi-

titoare. Era sănătatea unui convalescent care se deșteaptă din febra sa și se găsește renăscând într'o lume de frumusețe. Dar febra era „acea febră căreia îi spunem vieață“ și renașterea nu era în această lume și frumusețea era în afară de această lume; seninătatea convalescentului era pacea lui Dumnezeu, contrapunctul melodiei lidiene era cerul. (v. II. p. 300)

Renunțarea lui la vieață e explicabilă. Spandrell și-a găsit drumul datorită luminii muzicii.

Definirea muzicii e o problemă pe care muzicologii n'au reușit s'o lămurească definitiv. În general e acceptată definiția pe care o dă Jules Combarien: „Muzica e arta de a gândi cu sunete“. Greutatea intervine atunci când vrei să cunoști această gândire, fiindcă nu există până acum o metodă definitivă care să-ți permită să cunoști cu precizie gândurile compozitorului puse în muzică. Georges Duhamel e de părere că nu-i greu să cunoști aceste gânduri. „E imposibil, spune el, ca atunci când asculți muzică să nu te gândești la ceva: la persoane cari îți sunt dragi, la anumite împrejurări din vieață, la obiecte, la peisagii din natură... La ceea ce te gândești când asculți muzică, aceea vroia să-ți spună compozitorul“. Afirmările aceste nu sunt fără însemnătate. Privite de aproape strădănițele criticii muzicale se dovedește că totdeauna această critică se străduiește să concretizeze abstractismul muzical, să adauge muzicii un strat de imagini vizuale. E imposibil ca cineva să înțeleagă muzica fără să se străduiască să-și creeze această dublură de imagini. Această străduință se poate remarca și la Aldous Huxley, lată o astfel de încercare asupra unei muzici de Bach.

„Rondoul începe simplu și melodios, aproape un cântec popular. O fată cântă pentru ea de dragoste, în singurătate, ușor melancolică. O fată cântă în munți în timp ce norii gonesc deasupra ei. Un poet, singur ca unul din acești nori, îi ascultă cântecul. Gândurile pe care le deșteaptă în el acest cântec sunt Sarabanda care urmează Rondoului. O meditație lentă și minunată asupra frumuseții lumii (în afară de orice urâciune și stupiditate) asupra bunătății ei (în afară de orice rău) asupra unității ei (în afară de orice diversitate). O frumusețe, o bunătate, o unitate pe care nici o încercare intelectuală nu o poate găsi, pe care analiza o distruge, dar o realitate ce se impune spiritului din când în când. O fată cântând sub nori pentru ea, e suficient pentru a crea această siguranță. (v. I. p. 33).

*

Am încercat a desprinde din câteva romane concepțiile romancierilor respectivi asupra muzicii. Nu sunt aceste concepții singurele posibile, dar sunt, fără îndoială, cele mai reprezentative.

Din toate patru romanele parcă am putea desprinde afirmația lui André Maurois: „La musique comme la religion c'est excellente mais pas jusqu'a l'exaltation“.

LIVIU GIURGECA

DRUM ÎN MUNTE

Turle grele de aur se-afundă în violet.
Satele s'au întors la spiritul focului
Lunecăm printre pomii crestați de stilet
Și urcăm în țara de basm a cojocului.

Rotire de culturi ne'ntunecă cerul,
Ochii abisului vineți de moarte ne plâng
Urcăm nenfricați cum oierul
Se'ntoarce trufaș în parâng.

Urcăm însetați și fugari sub poveri,
Iscoditori de isvoare și primăveri
Lupii de-aici, lupi adevărați
Ne sunt prieteni și frați.

Când și când isbește în munte ca'n toacă
Chemarea din urmă: un țipăt sălbatec.
Suntem totuna de promoroacă
Și fugim pe cărarea de vis și jăratec.

Urma noastră rămâne în piatră, o treaptă,
Nici moartea nu poate în loc să ne stea
Fugim de ridicul, de linia dreaptă
Și-avem călăuză — un înger de stea —

MATEI ALEXANDRESCU

DIN POEMELE LUI ADY

Marea încărunțită

A încărunțit marea, — acesta mi-a fost visul
S'o văd încărunțind amara mare
Și vâetându-se, tânguindu-se
Pe unde s'a lovit de brațu-mi tare.

Să-și smulgă părul argintat
Să stoarcă chipu-i milă foarte
Această hârcă cumplită
Grozavă insuflătoare de fiori de moarte.

Și de-ar veni pe-aici bătrânii
Întrebând ce s'a întâmplat cu marea
Spuneți-le că și-a despicat
Un monstru al lui Dumnezeu prin ea cărarea.

Și totuși, voi, pete și ruine pe pânza zugravilor,
Priviți marea
A încărunțit puțin
Dar vai, întru nimic nu și-a schimbat înfățișarea.

Cineva s'a aruncat în ea ca o săgeată
Și admirați
Marea, această pânză capodoperă
Și 'n ea câteva familii de pești aristocrați.

O, Biblia mea, rămâi o taină,
Și celor ce privesc spre marea amară
Spune-le c'odată are să vină,
Odată totuși ceva are s'apară.

Odată și va deschide, poate, Domnul, cerul
Și pe-o albie de fulger-zeu
Își va tăia drum prin valuri
Monstrul favorit și încercat al lui Dumnezeu...

Dorința omului pe care-l birue iarna...

Zilele mele, bieți bolnavi împăcați
Pe care-i birue cutropitoarea iarnă,
In juru-le totuși au prins să fiarbă
Svonuri de primăvară
Și de sub omătul topit încolțește iarba...

Și mă gândesc, focul e foc
Și eu sunt ruina
La începutul acesta de iarnă
Mă leg zădarnic de iluzia primăverii,
Nu știu dacă-i mai ajung lumina!?

Ci visuri proaspăt-mustitoare
Mușcă din purpura iernii
Aleargă în urmă-mi ca niște mânji
Miresme suave de vioarele...
Dar dacă voi ajunge odată cu ele...!?

Noul Pilat

Vai, mă predau uitării încete eu
Care-am făcut din blestem rugăciune
Și care ar fi putut tainele
Din trâmbiță de foc să le delune.

Imi ard scrum hârtiile,
Existența mi-o cufund în trecut
Vrerile mi le acopăr, mi le închid.
Mi-e silă de viitorul necunoscut.

Mi-e silă de aducerile-aminte,
De păreri de rău pentru mici delict,
De-atâtea planuri luate „pentru totdeauna”,
De-atâtea conflicte.

Văd lumea în juru-mi schimbată
Mă mir de mine însumi, de „eu” cel vechi
Ca 'n basme îmi sună în urechi
„Se zice”, „se spune” c'a fost odată...

Toate tac, trec, se șterg
Ca iarba câmpului, ca floarea
Uneori mi-e rușine că m'am putut teme
De moarte, înfiorătoarea!

Măine, poate, îmi zâmbesc sfârșitul,
Eu bietul băutor de vin înșelat,
Ca un Dumnezeu îmi reprivesc viața
Peste mizeriile ce i s'au dat.

Nu mă plâng de câte-au fost beție
În blidul treziei încă am întins
Prietenii și nevastă
Pe drumurile mele nu i-am împins.

Imi spăl mâinile ca un nou Pilat
Uit și tuturor pace bună vă zic
Sărutări, aur, păcate, nu mai poftesc
Și însumi dela mine nu mai aștept nimic...!

Căruțele dela țară

Luna va răsări azi târziu,
Dar pe șoseaua de pietre sparte
Care se termină 'n oraș
Vin
Căruțe țărănești plecate de departe.

Luna s'a înălțat și cu ea deodată muzici,
Bruma toamnei pe câmp se 'mparte,
Prin lumina din lună scârțâind
Vin
Căruțe țărănești de departe.

Cine s'a 'ntors acum cu fața spre lună
Doarme neliniștit pe orice parte
Dar năzuind din depărtări
Vin
Căruțe dela țară, de departe.

Vin la oraș să vândă, să cumpere
O droaie de nimicuri deșarte
Scârțâindu-și roțile, osiile neunse
Vin
Căruțe plecate de departe.

Luna pălește, de-acum apar zorile,
Și 'n luciri de brocarte
Se sting mii de becuri ale orașului —
Vin
Căruțe țărănești de departe.

Se trezesc indispușii orășeni
Oameni chinuți de insomnii și de carte
Așteaptă adieri proaspete dela țară
Vin
Căruțe țărănești plecate de departe.

Luna a căzut după deal, petală ofilită,
Un soare viu și tânăr țăriile desparte,
Minunea lui de foc râde pe cer...
Vin
Căruțe țărănești plecate de departe...

TEODOR MURĂȘANU

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

† *Moartea Reginei Maria*

Niciodată n'a putut fi mai impresionant, ca la moartea Reginei Maria, profundul adevăr constat de străvechea noastră cântare mortuară :

Cu adevărat deșertăciune sunt toate
Viața aceasta este umbră și vis
Inzădar se turbură tot pământeanul
Când dobândim lumea
Atunci în mormânt ne așezăm
Unde împreună sunt împărații și săracii...!

La o vrâstă, care, chiar și pentru muritorii de rând nu-i încă un termen fatal, mândra, încântătoarea ființă, care a fost Regina Maria, ne-a părăsit pentru veșnicie. Moartea Ei a readus peste țară fiorul pe care popoarele îl încearcă numai în fața celor mai ireparabile pierderi. Regina Maria, Regină a Românilor, urmașă a celor mai strălucite Domnițe legendare pe care le-a avut acest neam daco-latin dela Dunăre, întrupare fizică a Cosânzenelor din nemuritoarele basme ale poporului, diplomată aleasă, scriitoare genială, o chintesență a Capetelor încoronate, mama mândrului, energicului și genialului nostru Monarh, a trebuit să se supună și Dânsa poruncii implacabile și să se așeze lângă umbrele mari ale trecutului în cripta Curții de Argeș. Să se coboare și Ea în lumea unde „împreună sunt împărații... și săracii“... Țara care a divinizat-O și a iubit-O cu fanatism religios, pentru că să n'o uite niciodată, a petrecut-O pe drumul din urmă într'o desfășurare de funerarii pe care le-au mai putut avea numai cele mai mari împărătese ale lumii.

Regina Maria a participat la capitolul cel mai sguđuitor, cel mai dramatic din istoria românească. Alături de Ferdinand Cel Loial, cu însușiri de orbitoare majestate, adorata noastră Doamnă a prezidat și a determinat evenimentele epocale. Calitățile Ei de diplomată, dublate de o augustă mândrie, au adus țării și poporului românesc servicii care l-au săltat cu milenii pe scara istoriei și a evoluției. Și a îndrăgit pământul și lumina, și aerul, și oamenii a acestei țări daco-romane ca nicio altă inimă fierbinte, înscriindu-se alături de cei mai mari scriitori și gânditori autohtoni. Printre vrăjitoarele comori de munte ori de șes ale României Ea a trecut ca o Zână, sporindu-le înmiit frumusețea. Fruntea Ei Domnească n'a fost sortită numai pentru Coroana de Regină, ci și pentru una de lauri. Mâna Ei a purtat cu mare măiestrie și un condei de genială scriitoare. Operele Ei sunt o încântare. Erudiția, inteligența, cunoașterea de oameni și lucruri, și puterea Ei de caracterizare, uimesc. Minunate sunt paginile scrise de Dânsa, în care realitatea se îmbină atât de maiestos cu viziunile imaginației. Dar neîntrecut de

frumoase și de captivante sunt, în deosebi, acele trei volume în care își eternizează Povestea Vieții Sale și a noastră. Grația regală, inteligența și majestatea de adevărată Zeiță l-au fost prezente neîntrerupt în toate manifestările. Așa l-a fost și mutarea din această lume de umbră și vis. Scrisoarea ei de adio către țara și poporul românesc e concepută cu atâta frumusețe clasică, în care nu știi ce să admiri mai mult: mireasma sfântă a simțirii Ei regale, sau sguuitoarea duiosie a esenței de dincolo de cuvintele de despărțire pentru aceia pe care cu nețărmurită dragoste și înțelepciune l-a iubit și l-a cărmuit spre țeluri înalte... Lespedea, care s'a așezat peste osemintele pământești ale Reginei Maria la Curtea de Argeș, e inima noastră a tuturor...

TEODOR MURĂȘANU

Mesajul lui Octavian Goga

Fără Octavian Goga, România e singură!

Pasiunea lui patetică pentru destinul neamului, curmată năpraznic printr'o moarte pretimpurie, a lăsat un gol imens în sufletul țării. N'are cine-i mai asculta durerile și talmăci răzvrătirile. Nu mai este nici urechea lui Goga, care sesiza cele mai discrete mocriri de nemulțumire, nici verbul lui de fulger, care să le vestească. Dar ne lipsește mai ales inima lui Octavian Goga, marea lui inimă, largă cât cuprinsurile Daciei și generoasă ca pământurile ei mănoase. Entuziasmul inimii lui românești, care, prins în zăua de oțel a expresiei lui scăpărătoare și sprijinit pe o inteligență robustă, făcea din geniul lui Goga o legitimare majoră a panromânismului. Și nimeni mai mult ca Octavian Goga nu credea în viitorul panromânismului. Căci între Octavian Goga și România erau raporturi de dragoste. Iubirea lui de țară i-a îndumnezeit existența și i-a dat vieții lui tălcul profund al marilor relevări. Căci înainte de orice, Octavian Goga a fost o autorevelare a neamului său în primejdie. El a intrat în lume blestemând o soartă mașteră, ce apăsa ca o piatră de moară pieptul neamului său. Din pruncie, deci, destinul lui personal s'a logodit cu soarta neamului. Și personalitatea demiurgică a lui Octavian Goga a crescut odată cu icoana patriei mărite. El a prezidat, prin *cântecele lui fără țară*, durerile de facere ale României Mari și el a veghiat, până la ultima fărâmă de energie, la împlinirea comandamentelor supreme ale națiunii. Octavian Goga înropase prea mulți nervi la temeliiile României Mari, prea multe elanuri și prea frumoase visuri, ca să nu fi avut dreptul să facă din crezul său norma de existență politică și socială a țării. Dragostea lui de țară era prea patetică și prea pasionantă ca să nu-i fi legitimat voința de a-i croi drumul viitorului. Și cu ochii lui mari așintii spre acest viitor, pe care-l voia mai bun și mai luminos la o cotitură fatală a istoriei noastre, așa l-a izbit barda năpraznică a morții. Nu e în puterile omului să talmăcească totdeauna semnele care ne vin de mai sus, dar astăzi putem spune că moartea lui Octavian Goga adâncește și mai mult fatalitatea ce îndurerează fața României. Căci fără inteligența dinamică a lui Octavian Goga, cum spu-

neam, România e singură.

Adevărurile vieții lui Goga sunt adevărurile permanente ale panromânismului. Numai din această perspectivă se poate lămuri, în adevărata ei amploare, misiunea acestui om, devenită după moartea lui mesajul românismului de mâine. Căci în această privință, dela poezie la vorba intraripată a evocărilor, dela cuvântarea academică și stilată în podoaba argumentului la pathosul său dramatic, dela izbucnirea vulcanică a discursului politic la densitatea articolului de revistă și ziar, Goga n'a spus nimic de prisos. Inzestrat cu un robust spirit realist, profețiile lui Goga porneau totdeauna dela o situație de fapt și ancorau pururea în inima realităților românești. El era prea inteligent ca să fie utopic și prea vizionar ca să se mulțumească în meschinăria mioapă a momentului. Dar toate evadările lui spre tainele viitorului, cutremurătoarele lui evadări, își au temeliile în inima realității. Cine nu înțelege paradoxul acestui adevăr existențial, nu înțelege nimica din frământarea de o viață a lui Octavian Goga. Căci pe o linie de foc, care ne duce din trecut, prin duritatea prezentului, spre viitor, se condensează toate actele demiurgice ale acestei personalități. Esențialitatea lui Goga, pe planul istoric al sbaterilor sale, constă tocmai în contopirea trecutului cu viitorul prin plenitudinea unui prezent, fără nimburi de glorie al trecutului și fără nădejdea mântuitoare a viitorului. Contopire, fără spărturi și fără goluri. În această viziune unitară trebuie văzută originea *tradiționalismului dinamic și a naționalismului creator*, pe care le înfățișează, cu o strălucire unică, Octavian Goga în cultura românească. La lumina acestei atitudini, înțelegea de ce Octavian Goga preamărea trecutul, biciuia cu asprimea profetului prezentul și exalta, cu un fel de plenipotență divină, viitorul. Făcând acestea, el era în elementul său, pe linia de totdeauna a destinului românesc. Incadrarea lui în tradiția pe care o dinamiza până la revoluție și consimțirea necondiționată la idealurile neamului, imprumutau o autoritate suverană verbului său. Așa se explică numai că glasul lui Octavian Goga era una din cele mai autorizate expresii ale simțirii românești. Mărimea lui Goga, din orice punct de vedere am considera-o, vine din faptul că el era un *exponent autentic* al comunității românești. Adevărat, la început exponentul unui fragment de colectivitate națională, atunci când verbul lui scris sau rostit făcea să pârâie încheeturile ruginite ale monarhiei cu două capete, mai târziu, exponentul românității întregite, care-și recunoștea și bucuriile și durerile în glasul vizionarului. Incât, dincolo de vrăjmășiile politice și dincolo de invidia neputincioșilor, țara întreagă a plâns amarnic la catafalcul lui Octavian Goga.

Sensul unei vieți, personal și istoric, izvorăște din plenitudinea cu care este trăită. În această privință, viața lui Octavian Goga este un model. Învățătura ei depășește orice carte și se constituie într'un autentic stil de viață. Adevărurile ei sunt vii. Iar această viabilitate este a neamului întreg. Căci Octavian Goga nu poate fi înțeles, nici apreciat, fără să-l raportăm neconținut la adevărurile permanente ale neamului. El însuși nu este decât o pleasnă fulgerătoare a acestor adev-

văruri. Și cu câtă evlavie mărturisea el acest lucru, cu gândul pe urmele de lumină ale „precursorilor”. Dar la rândul său Oct. Goga a devenit el însuși un venerabil precursor. Trăind mai mult în eternitatea viitorului, decât în unelțirile prezentului, Octavian Goga lasă cel mai frumos mesaj tineretului român: înalta lui dragoste de țară!

Paris, Mai 1938

GRIGORE POPA

Cu privire la actualitatea poeziei lui Coșbuc

Actualitatea poeziei lui Coșbuc? O poezie care și-a cunoscut apogeul acum vreo patruzeci de ani, în ce măsură mai vorbește ea lumii de astăzi, lume ce stă în fata altor împrejurări, ce frământă idealuri în desbinare cu cele vechi? Cadența liniștită a acelei poezii de pu itate și armonie, ce ascultare mai poate ea găsi de la sufletul contemporan, suflet smuncit din ritmul său și desacordat de toate neliniștile?

Acestui suflet prins de nevroze, multe din cele vechi nu-i mai vorbesc nimic. Dacă n'a părăsit de tot poezia, atunci el îi cere să-i mărturisească toate stridențele sale interioare; în locul florilor fantaziei coșbuciene, plămădite din mana pământului, căldura văzduhului și miruite de lumina cerului, el caută „florile de mucegaiu” ale întunecărilor contemporane. În locul formei simple, ce crește organic, deci armonios, odată cu fondul de simțiri și idei, amatorul de poezie de astăzi este un culegător de flori rare, mai ales artificiale: el prelungește patima sa de senzații tari și în acest domeniu de idealitate, de aceea poezia de astăzi e în goană după senzațiile tari ale metaforei capricioase, ciudate, excesive, aș îndrăsnii să-i spun, ale metaforei-excitant. Și atunci, melodia pură, a versului de cristal, al poeziei coșbuciene, nu trece astăzi peste sufletele noastre fără priză în adânc?

Că teama mea nu e fără temei, o dovedește următorul citat, ce-l culeg dintr'una din revistele noastre literare, ce comemora, în Aprilie, pe Coșbuc. Iată citatul: „Contactul între poet și vremea noastră s'a rupt. El s'ar putea reface pe calea câtorva abstracțiuni, cum ar fi principiul clarității în poezie, al armoniei și al purității optimiste, dar aceste principii nu sunt operate în lirica noastră actuală” (d. Fântăneru în „Universul literar” din 30 Aprilie c.)

În primul rând poezia lui Coșbuc este nepieritoare, neputând fi depășită de meșteșuguri nouă și muritoare mode literare, prin acea virtute cardinală a artei: eternitatea. Uneori versul său cunoaște taina descântecului eminescian. Într'una din poeziile sale vraja se țese aproape din aceleași icoane, aceleași pulsație a versului, același transport extatic în fața sublibului naturii. Alături strofe desprinse din două poezii, una de Eminescu, alta de Coșbuc, pentru întreita confruntare, a icoanelor poetice, a pulsației versului și a acelei alitudini de detașare și vis, ce constituie extazul. — Poezia nopților de vară iat-o la Eminescu în „Somnoroase păsărele”:

Somnoroase păsărele
Pe la cuburi se adună
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină,
Pe când codrul negru tace,
Dorm și florile 'n grădină —
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Intre trestii să se culce —
Fie-ți ingerii aproape,
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mândra lună;
Totu-i vis și armonie,
Noapte bună!

Tot în octosilab și cadența lină a troheului, îmiind cam același mănunchiu de imagini: sborul păsărilor spre culcușul dintre rămurele, mândra lună, muzica izvoarelor și a codrilor, veghea îngerului de pază, și poezia lui Coșbuc „Noapte de vară” ne strecoară în suflete sentimentul nemărginirii și beatitudinea extazului:

Zărite farmec pline
Strălucesc în lumină;
Sboară mierlele 'n tușiș
Și din codri noaptea vine
Pe furiș

Eat-o! Plină despre munte
Ese luna din brădet
Și se 'nalță încet-încet
Gânditoare ca o frunte
De poet.

Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad;*)
Ritmice valurile cad,
Cum se sbate 'n dulce ropot
Apa 'n vad.

Dintr'un timp și vântul tace,
Satul doarme ca 'n mormânt —
Totu-i plin de Duhul sfânt:
Liniște 'n văzduh și pace
Pe pământ.

Dincolo de asemănările de aici, esențiale în cazul de față, poezia lui Eminescu, însă, rămâne tot timpul în această atmosferă de „vis și armonie”, în care concretul peisajului se topește în vibrație sufletească, pe când poezia lui Coșbuc se desprinde de pe concretul unui peisaj rustic — deosebiri ce ne conduc spre două viziuni poetice descriptive deosebite.

Am făcut această alăturare, nu pentru a învedera o eventuală influență ci mai degrabă pentru a arăta că poezia naturii coșbuciene ne urcă încă odată pe culmi atinse numai de Eminescu.

Un al doilea aspect al actualității operei coșbuciene este apăsătorul ei caracter autohton. Este un proces de mai multe ori repetat în istoria literaturii noastre această revenire la vadul românesc, după o îndepărtare vremelnică — și oarecum cu rost — către literaturile străine: astfel fapta tradiționalismului de după 1840, astfel curentul „Sămănătorului” de după 1901 întemeiat chiar de Coșbuc, în fine revenirea de astăzi după artificializarea poeziei, în maniera modernistă. Este în această regulată și impetuoasă reîntoarcere, urmată de bogată înflorire literară, evidența însăși, că și arta, ca tot ce e manifestare de cultură, se supune categoriei organicului, este adică expresia unui suflet determinat și unic.

O asemenea expresie este și poezia coșbuciană și dacă este adevărat că manifestările spirituale nu sunt desfășurări anonime, ci creșteri, adică îmbogățiri, amplificări succesive ale unor „forme originare” identice cu sufletele culturale ale popoarelor, atunci într-o asemenea creație de artă sufletul nostru va trăi mereu bucuria regășirilor. Prin această autenticitate și expresie artistică „contactul

*) Nu e mai ales în aceste două versuri, o muzicalitate specific eminesciană: „acea sonoritate ce se împrăstie în largi falfăiri „mai departe, mai departe... mai încet, tot mai încet” ? după cum și „Sună codrii mari de brad” ne-aduce aminte de eminescianul „sună codrul de stejari”.

între poet și vremea noastră" nu poate fi rupt.

Preocupări recente despre Coșbuc încearcă să denunțe ca prea strâmtă pentru poetul nostru o mai veche încadrare, după care acesta era prezentat ca „poet al țărânimii” — cum spunea odinioară Gherea — sau ca „poet al rasei” (N. Crainic) și alte asemenea atribute, care denumesc aceeași țărnire. Temele etnice — se spune — sunt numai o parte a operii lui. De la scenele de rusticitate și idilism autohton, poezia sa ne poartă departe peste timpuri și priveliști: în Bagdadul califului Ben-Omar, unde iubirea aruncă punți peste prăpăstiile sociale și împiedică astfel sângeroase războaie; ne duce mai jos în pustiiurile Arabiei lui Ben Ardun, unde pasiunile ard ca și soarele dogoritor al pustiei; cu veacurile 'napoi, ne duc în evul mediu german și în cea mai romantică atmosferă de fantastic și fior ne arată pe nefericitul cruciat Arnulf, urmărit de blestemul codrului, nopții și vântului: peste civilizații, pe nefericita regină a Ostrogoților, etc. Ținând seama de această complexitate și căutând o sinteză nouă și n.ai cuprinzătoare peste sinteza românească a operii sale, d. Vladimir Streinu în „Rev. Fundațiilor Regale (din Aprilie c.) propunea o altă sinteză, anume „dominanta epică a viziunii” sale poetice. Și mai pre sus de aceasta, interesul operei coșbuciene stă — spune d-sa, — în „exelența ei formală”, în „vocația tehnică” a poetului, care exelență formală, pe lângă calitățile muzicale „structura sonică” sau „modul acustic”, implică și măiestria varierii și potrivirii ritmurilor la sufletul emotiv al poeziei. Și amintitul articol încheie astfel: „...versiunile noastre rezultă că George Coșbuc, aplicându-se celui mai eterogen material epic, autohton și exotic, își manifestă totdeauna interesul pentru tipul-metricii. Gloria sa nu mai are nevoie azi de nici un sprijin lăturalnic*). Atențiunii critice, îl recomandă pentru viitor natura lui de geniu horatian al versificației”.

Intervențiuni ca cea de mai sus sunt de toată oportunitatea, mai ales pentru a scutura inerția cunoscătorilor superficiali, care odihnesc neturburați în comode clasificări și compartimentări convenționale. Opera lui Coșbuc are multe suprafețe și nenumărate străluciri; și nici să nu pierdem din vedere vreodată că pe lângă autenticitatea autohtonismului, arta este mai întâi expresie. Dar de aici nu urmează că vom renunța să vedem vreodată în Coșbuc un mare poet al sufletului românesc. Și fața românească a operei sale nu va sta, ca într'un peisagiu pestriț, egalitar alături de exotismul acestei poezii. Sufletul luminos din „Noapte de vară”, „Vară” sau „Nunta Zamfirii” îl vom simți ca o lumină aprinsă din sufletul mare al neamului — după cum vom sta cu o înțelegere mai redusă în fața mitologiei umbrite a sufletului din poezia „Somnul codrilor”. Și oare alături de aceste poezii exotice, ce par așezate aci cu un tălc anume, nu radiază — printr'un efect de contrast — spre sufletele noastre, mai viu strălucirea lor poeziile din substanță remânească?

Dar nici îngăduit nu ne este nouă să renunțăm la această prioritate, chiar de am face abstracție de punctul de vedere canti-

*) Aci autorul face aluzie la acele atribute de „poet al țărânimii”, „poet al rasei”...

tativ și calitativ, atunci când spre ea au mers chiar preferințele poetului: recitiți, bună oară, acele mărturisiri de la revistele „Vatra” și „Semănătorul” (Vorba de acasă, Uniți) ce destăinuiesc crezul și străduința lui literară.

Pământ și suflet românesc e poezia lui Coșbuc. „Sălbatica splendoare” a munților „cu fruntea n soare”, imensitatea senină a văzduhului, jocul blondelor holde, e chipul Țării pe care poetul a zugrăvit-o cu pietatea vechilor iconari:

As vrea să plâng de fericit,
Că simt sullarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai p'ăsmuit

Dar dincolo de peisaj și pitorescul sufletesc din idile, de mai rarele umbre ale elegiei și irupțiunile satirei, mai adânc decât vestmântul folklorului sau chiar de cât sub-stratul credințelor, poetul a coborât spre formele mai dinlăuntru ale sufletului românesc, acolo de unde începe predestinarea unui neam. Cu intuiție adâncă a înțeles *dinamismul specific cumpătului românesc*, în care miopia unora vede fatalism și pasivitate:

Fii stejar să crești în laturi,
Nu înalt și slab, un plop.

Fă câți poți și las' să rădă
Cei ce sar viața 'n hop,

la care se adaugă încredințarea de mare gravitate că vieța-i luptă, că ea cere de la fiecare plinirea unei chemări:

Ei au plinit chemarea lor
Și i-am văzut murind ușor;
N'a fost nici unul plângător
Că viața-i fum.

Și tot asemenea încrederea în sine și discreție, concentrare de energie ce-și oglindește plinătatea armonică în sentimentul optimismului, solidarizare cu leagănul peisagiului, însoresc și în gândul senin al împăcării cu moartea în finalul acestei poezii „Vara”, soră bună cu „Miorița” poetului anonim:

Naturo, în mormântul meu
E totul cald că e lumină!

Iar dacă am înmănunchia acum toate dominanțele poeziei coșbuciene, n'am descoperi oare în ele întipăritura clasică a sufletului românesc: măsură, echilibru, lumină etc. și n'am găsi cu aceasta și un răspuns la întrebările noastre de astăzi, în problemele despre cultură și destin propriu, ce dau farmec, dar și neliniște actualității românești?

Așa dar actualitatea poeziei lui Coșbuc din cele două permanențe; a artei și a autenticului românesc.

LICU POP

Ioan I. Ciorănescu

Nu putem scrie despre Ioan I. Ciorănescu fără a nu împleni printre rânduri și câteva amintiri personale — foarte puține, dealtfel.

Când am debutat în literatură, — numai decât după război — printre primele reviste la care-am publicat a fost și *Foia Tinerimii*, publicația bilunară de sub conducerea actualului director al *Vremii*, d-l Vladimir Al. Donescu. În paginile acestei reviste, numele meu se întâlnea adesea cu acela al lui Nelu Ciorănescu, semnat mai totdeauna în josul unor poezii, care foarte adeseori se evidențiau printre celelalte versuri ale aceluiași numere.

Prin anul 1923, am găsit tălmăcită o poezie a lui Bonard, *Lăcusta*; poezie redată magistral — după impresia de atunci — în urma căreia i-am trimis tălmăcitorului, lui Nelu Ciorănescu, sincere și colegiale felicitări. S'a crezut dator — poate din complezență, să răspundă cu aceeași amabilitate.

Cu un an mai târziu, devenind studenți, ne-am întâlnit la București, la aceeași facultate, ne-am cunoscut și personal și ne-am legat prieteni deabinelea. Cași poezia, sora acesteia, ftizia, îl îndrăgise, însă, tot pe atât de mult. Deși înalt și voinic — gras aproape — boala îl ruinase cu totul, încât arare ori venea la cursuri, pentru ca în anul al doilea, în 1926 să se interneze definitiv într'un sanatoriu, unde și-a dat și sufletul.

Fire de o sensibilitate și un activism excesiv, Ioan I. Ciorănescu era un poliglot precoce; afară de franceză și germană, pe care le cunoștea din liceu, învățase cu temei, s'ngur, limbile italiană și engleză. Cunoștea, deasemenea, stenografia, încât întotdeauna se prezenta colegilor cu prelegerile profesorilor intacte, scrise cu o caligrafie ce presupunea o răbdare și un spirit de disciplină foarte rar.

Nu o odată l-am invidiat pentru aceste calități și i-am mărturisit admirația pe care o simțiam pentru om, cași pentru poet.

Deși stins din viață în vârstă abia de douăzeci și unu de ani, mulțumită talentului și minții sale arzătoare de-a fi veșnic în activitate, a lăsat în urmă-i un volum de povești versificate, pentru copii — premiat de editura *Cartea Românească*, tălmăcirea *Estherei* de Racine și a lui *Macbeth* de Shakespeare, o *Antologie* din lirica franceză, îndemânatic alcătuită și cu unele tălmăciri excelente și un volum de versuri originale, *Vestiri* — ultimele două postume.

Vom stărui puțin asupra volumului *Vestiri* pentru că aici vom întâlni mai mult din sufletul poetului preatimpuriu dispărut.

Intregul volum este străbătut de fiorul morții. Aproape că nu este poezie în care să nu fie prezentă ideea aceasta. Din atare punct de vedere, ni se pare că titlul acestei cărți ar fi fost și mai nimerit *Prevestiri* sau, chiar, *Presimțiri*.

Mai mult decât oricare alții, ftizicii au în mod permanent și lucid conștiința sfârșitului apropiat — chiar și în penultima clipă a expierii lor. Socotim foarte simptomatic și interesant un studiu psihologic asupra acestei categorii de bolnavi pentru sensibilitatea lor excesivă până la previziune și, în special asupra poeziilor. Însăși lirica noastră ne-ar procura un material destul de bogat și printre fruntași, desigur, că s'ar afla și Ion I. Ciorănescu.

Volumul — prefațat cu multă pioșenie și drag de către d-l Tudor Vianu — se deschide cu poezia *Ante Mortem*, care, prin

esența ei, apare ca uvertura întregii cărți, poezie scrisă numai cu patru zile de săvârșirea tânărului poet. Este întrebarea cea mai tragică cu o clipă înainte de plecarea definitivă în absolutul necunoscut; întrebarea căreia presupunerile nu fac altceva decât să mărească freamățul sufletesc din ultimele picături de viață rămasă:

Cum poate fi? Cum poate fi?
Spaimă sau zâmbet, noapte sau zi?
Dracii-au să vină în convoiu
Cu cozi, cu copite, cu părul vâlvoiu
Și au să răpească sufletul din noi?
Trăi-vom decenii, și-un an, și doi,
Și-o zi, și-o clipă, și alta...
Și-apoi?
Apoi nicio clipă, iar timpul va trece
Din trupul cel rece, în sufletul rece.
Ce-o să ne 'ntâmpine oare prin aer?
Trâmbițe sau chicot, cântec sau vaer?
Ce vârstă sufletul va avea?
Vârstă de om? Vârstă de stea?
Vom fi palpabili? Vom fi stafii?
Vom fi prin însăși moartea mai vii?
Cum poate fi? Cum poate fi?

Totuși, față de restul volumului, poezia aceasta trădează cel mai intens chin sufletesc pe care poetul îl încearcă, cuprins de tenebrele neîndurătoare până la categorit în executarea unei prefaceri în neînfință.

Deaceea poezia *Rugă de bolnav* — una dintre cele mai alese realizări din volum — ne apare drept o legitimă consecință psihologică a unei atare stări, cu esența ei artistică:

...Afară-i senin, e soare, e vară,
Pulsează o viață ritmică-afară,
Și ea colorează obrazul meu pal
Și 'nlătură-acest decor de spital.
Ah, Soră, nu poți să mă scoli din pat,
Din crunta zăcere în care mă zbat?
Mă du chiar pe brațe din geamăt, din vaer,
Sub pomii ce-și clatină frunzele 'n aer,
Pe-o bancă pe care să simt că re'nviu,
Să simt că nu-i încă acum prea târziu,
Să treacă prin față-mi copiii și femeii,
Să treacă prin față-mi viața cu ei,
Să văd lângă mine răzorul cu flori,
Să-mi sorb sănătatea de sute de ori,
Să 'nalț edificiu măreț pe ruine
Și țipăt de viață să 'nceapă din mine.

Când perspectiva morții proiectează mireasa lumii mai departe, poetul trădează o stare sufletească de un senin și o calmitate într-adevăr tragică. La foarte puțini dintre poeții noștri specificul românesc apare atât de evident caracteristic față de moarte, ca în versurile lui Ciorănescu. Cea mai elocventă din acest punct de vedere, ne pare poezia *Moarte*, în care integrarea în natură, ca substrat al simțirii poetului, este evidentă:

...Cu nepăsare moartea o aștept,
Cu suflet neînfricoșat și rece,

Căci steagul ei, când mi-l va 'nfige 'n piept
Prefaceri mari atunci se vor petrece.

... Când n'am să simt că 'n jur o viață nouă
Continuă să clocote, să fiarbă,
Am să reasc bând stropii reci de rouă
Pe groapa mea, în fire mici de iarbă.

... Iar d'ar pieri și soare și pământ,
Esența firii mele n'o să moară,
Și 'n fața lumii voi simți că sânt
Ca 'n viața ce trăii întâia oară.

Aproape în întregime această carte este închinată cântării morții. Din acest punct de vedere, este un volum unic în poezia românească. Chiar celelalte trei cicluri: *Plâns înneecat*, *Desene pe nisip* și *Variațiuni*, dedicate mai mult eroticei și pastelului sunt străbătute de acelaș fior.

Majoritatea acestor poezii, însă, sunt pline de discreție, prezintă o notă de finețe și resemnare, însușiri care amintesc de pleiada poezilor francezi A. de Regnier, Ed. Harocourt, Paul Fort, pe care Ciorănescu i-a cunoscut și din care a tălmăcit chiar.

Dacă acestea sunt caracteristicile de fond ale acestei poezii, prin care, precum vedem, autorul lor se poate diferenția și aduce un aport liricei noastre postbelice, forma versurilor lui Ioan I. Ciorănescu — în ce privește lexicul și expresia — este ceva mai prejos, privită prin prisma unui sever examen estetic. Totuși, așa cum sunt poeziile acestui tânăr, care lanșat în urmă-i însemnată operă literară, la o vârstă când alții abia încep, merită o deosebită atenție. Lectura lor va constitui totdeauna — pentru cititor — mărturia unui suflet precoce care a știut să-și măturisească în chip deosebit chinurile unei crude adolescențe însetate de viață — și cel mai potrivit omagiu pentru înflorita ramură de sensibilitate scuturată cu prea mult devreme, înainte de a fi legat rodul pe care-l promitea.

CONSTANTIN-STELIAN

CĂRȚI

G. Topîrceanu, Postume; Al. Dima, Fenomenul românesc sub noi priviri critice, (studii și comentarii); Memento

În editura „Cartea Românească” din București a apărut de puțină vreme un volum intitulat *Postume* de regretatul poet ieșean G. Topîrceanu. Cartea are o copertă foarte simpatică mai ales datorită troitei închinată peste care scris cu litere roșii titlul volumului. Trebuie să adăugăm îndată că editura bucureșteană, una din cele mai bogate ale țării și care a câștigat cu celelalte volume de poezii ale lui Topîrceanu ar fi putut face sacrificiul să pună o hârtie mai bună sub această copertă cu gravura ei simbolică. Se spune însă că editura din București nu e dispusă la sacrificii care nu aduc un imediat folos. Dovadă este și faptul semnificativ că această edi-

tură nu are un serviciu de librărie. Singurele cărți pe care le-am primit din cele editate de către „Cartea Românească” din București au fost acele de autorii ce ne-au fost prieteni și cunoscuți personali. De aceea nici nu vom mai discuta în cronica aceasta alte cărți editate la „C. R. - B”, de cât acele ce ni se vor trimite. Facem excepție cu volumul *Postume* de G. Topârceanu din considerații speciale pentru marele dispărut. Volumul este însoțit de un portret (fotografie) a autorului, dintre cele mai reușite. El ne amintește chipul scriitorului ieșean așa cum l-au cunoscut acei ce au trăit în capitala Moldovei, cu haina lui închisă la gât ca de licean și cu acel zâmbet de melancolie și ironie fină ce-i era așa de caracteristic. După cât știm materialul adunat în volumul acesta a fost strâns de prietenii ieșeni ai poetului, care au urmat, în parte, sfaturile poetului de pe când era bolnav, anul trecut.

Postume de G. Topârceanu cuprinde o admirabilă *Prefață*, care e un fragment din conferința *Cum am devenit ieșan*, rostită de G. Topârceanu în Iunie 1935 în Aula Universității din Iași. Ea a fost tipărită de curând și în revista „Viața Românească” (Nr. 1 Ian. 1938) înainte de apariția volumului *Postume*.

Capitolul intitulat *Versuri* cuprinde versurile din urmă ale poetului, nepublicate în volumele anterioare. O notă dela p. 130 ale volumului de față ne spune că ele au fost publicate în „Adevărul Literar”, apoi transcrise întrun caet împreună cu traducerea din Nadeja Știrbey. *Poeziile Lumină, Acvarelă și Paragini* au fost luate deadreptul din acest caet. *Singurătate, Vin Țigăncile la crâng și Aprilie* au fost publicate mai târziu, cu schimbări, sub titlul *Martie și Aprilie*, în revista „Insemnări ieșene”, (Martie și Aprilie 1938), de unde au fost luate.

Fragmentul de roman *umoristic*, reprezintă patru capitole, din douăsprezece cât trebuia să aibă, din *Minunile Sfântului Sisoe*. Trei dintre acestea fuseseră publicate. Pe al patrulea început în vara anului 1936 la Mănăstirea Agapia, refăcut și corectat de numărare ori în chinurile crâncene din preajma sfârșitului, la Viena, în Martie 1937, poetul a început să-l transcrie la mașină pentru tipar în Aprilie în 1937, cu o lună înainte de a muri... dar nu l-a terminat de transcris. Acest capitol „a fost tipărit după ultimul manuscris, ținând seamă de toate indicațiile autorului”^{*}.

O altă parte din acest volum ne dă niște minunate *Fabule pentru copii*. Nota dela p. 133 ne instruește despre lucrul poetului în această direcție. Cei curioși o pot consulta. Urmează patru așa zise *Fables Microscopiques*, scrise deadreptul în franțuzește și care au mai fost publicate în „Adevărul Literar” din 14 Noembrie 1928 și iscălite G. T. — *Plouă* e una din ultimele poezii ale poetului, neterminată, ca atâtea altele. *Papură-Vodă* e o scenă dintr'un poem dramatic în patru acte, singura transcrisă oarecum definitiv de autor. *Microcosm* trebuie să fie un poem dramatic în trei acte. La început autorul îl concepuse ca o parodie a poemei *Elva* de A. de Vigny. A lucrat la el din răspuțeri și cu pasiune socotindu-l ca pe

^{*} din nota dela p. 131 a volumului *Postume*,

cea mai bună bucată a lui, — „când o fi gata“. — Atunci îi dăduse titlul *Panijerul*. N'au fost isprăvite decât *Persoanele* și *Decorul* și *Prologul* până aproape de sfârșit. În volumul „Postume“ se dă părțile de mai sus și la p. 138 restul — nedefinitiv — al Prologului.

Acesta este cuprinsul noului volum al lui Topîrceanu.

Din versurile postume ale poetului se desprind aceleași calități caracteristice poeziei sale cunoscute până acum: o incomparabilă originalitate în intuiția realității, care se transfigurează în notații de fină expresie, uneori umoristică alte ori melancolică, păstrând acel firesc de exprimare propriu poetului Topîrceanu în care formele poeziei clasice și cele ale poeziei moderne se înfrățesc în chipul cel mai firesc cu putință:

Baloane mari de spumă albă prin grădini
(Și zarzărul, și vișinul și perii,
Stau gata să se 'nalțe din tulpini
Spre cerul primăverii...

Caisul nostru s'a gătit la poartă
Cu panglici albe ca 'n tablouri vechi,
Și cu zulfii de floare la urechi,
Cum astăzi nicăeri nu se mai poartă.

Pe strada mare,
Ies flori înalte la plimba e
În rochii de sezon, ușoare,
Cu toate că-i o vreme așa de schimbătoare.

BCR Cluj
Ah, Cetele Ceșii măi ales, cucușanele
Când vine primăvara,
Sunt dulci și colorate ca bonboanele!

Pe cea care-a trecut o chiamă Clara,
Fiindcă are
Ochi albaștri tare,
Și gura ei cu rouge ca de coral
Surăde vertical...

Un mic vârtej, copil al Neființii,
De-acurmezișul străzii rătăcit,
Nebun în jurul lui s'a răsucit,
Să-și prindă coada galbenă cu dinții,

Depart, în azurul dintre nori,
S'arată bifurcat pe cer
Un șir subțire de cocori, —
O escadriță de pe vremea lui Homer... (Aprilie)

Sentimentul de mirare pe care-l trezește în suflete reînnoirea firii este redat de către poet în neașteptate notații, în care caracteristicul este surprins magistral. Expresia întâmplătoare în aparență marchează totuși evenimente supuse unui determinism precis și general uman sau cosmic, ceea ce dă poeziei și o fină nuanță umoristică, iar ineditul ei (de pildă în ultimele trei versuri) în care un crâmpel al vieții primăvăratice de April e redat printr'o comparație, care surprinde interferența a două serii de fenomene deosebite, că- rora fantazia le găsește asemănare prin subtila alăturare analogică a două însușiri îndepărtat echivalente („bifurcarea“ pe cer), face din versurile acestea umoristice și o pildă strălucită de *fantazism*

poetic. De altfel comicul situațiilor zugrăvite în versurile lui Topîrceanu este destul de adânc și analiza poeziei sale ce nu s'a făcut încă multumitor va fi, socotim, una din satisfacțiile de primul rang al esteticei umorului și comicului. La aceste note — fantazism și umorism — se va alătura poate o a treia, nedeslăpită de celelalte două *intelectualismul spectacular* al acestei poezii. Firește e vorba aici de un aspect al poeziei lui Topîrceanu. Cellalt, de-o potrivă de însemnat, deși exprimat cu mai puțină dărnicie, *duioasa melancolie* în fața determinismului naturii și ireversibilității vieții formează o altă latură a poeziei lui G. Topîrceanu. Nu e în intenția noastră de a caracteriza aici poezia acestui scriitor. Am însemnat, doar în treacăt, aceste însușiri cu prilejul poemei citate mai sus.

Dealtfel chiar forma poeziei acesteia stă în serviciul umorismului fantazist. Iată un alt citat, din altă poezie, ca exemplu pentru cele expuse:

În peisajul luminat al verii poetul ne înfățișează cum

Un melc își taie drumul prin grădină
Deadrechtul, ca un tank de gelatină,
Amenințând albine și furnici
Cu patru turnuri mici.

Tăcerea își adună trupul sferic
Într'un boboc de nalbă.
O muscă trece prin lumina albă,
Ca o scântee de întuneric...

Iar un fluture se lasă pe vârful unui spin

Și florile se 'nalță 'ntr'un picior
Să-l poată contempla mai bine.
Cum doarme 'n pragul clipei care vine,
Cu aripele desfăcute 'n viitor. (Lumină)

Urmăriți în sublinierile de mai sus subtilitatea comparațiilor și expresivitatea fantastică a nuanțelor ușor umoristice ce le făurește poetul, pentru a ne pregăti contemplarea lumii creată de dânsul cu atâta voiciune și grație. Astfel melcul — „un tank de gelatină, amenințând albine și furnici cu patru turnuri mici”. Sau nalba care întruchipează în făptura-i sferică perfectă desăvârșire a tăcerii ori grațioasa „ițire” a florilor ce se 'nalță într'un picior ca să contempleze mai bine somnul fluturelui, adormit în pragul clipei viitoare, el fiindă efemeră a prezentului.

Arareori — și aici avem doar un exemplu din vastul laborator de fantasmă poetice pline de grație și umor ale poetului — arareori poezia noastră s'a ridicat dela Eminescu încoace la subtilități artistice așa de rafinate. — Este timpul să se recunoască marea artă a lui Topîrceanu, cu atât mai mult că poetul a suferit de o falsă apreciere a ei, tocmai fiindcă, așa conștiincios și onest cum era, își dădea seama de valoarea artei sale.

Sunt vrednice de reținut toate cele șase bucăți din Ciclul *Versuri* ale volumului *Postume*. Ne vom opri însă la ultimele două, trecând peste *Acvarelă* și *Parajini*. Poezia *Martie* (Singurătate) imbină pe lângă umor și fantazie o slabă bură melancolică pricinuită

de singurătatea lui Martie când, după o iarnă grea, reînviind natura,

Prin luminișul crângului tăcut
De-atâta vreme nimeni n'a trecut.

Natura este oarecum în pregătirea ce anunță venirea Primăverii, de aceea-i încă stăpânită de singurătatea acestui început de viață ce renaște

Copacii goi, în lungă nemișcare
Par umbra lor ce stă 'nălțată în picioare.

Ce minunată redare plastică a singurătății firii începutului de Martie ! Din fondul nedeslușit al acestei reînvieri în perspectivă copacii goi nu se desprind, în făptura lor cețoasă și schematică de „umbra lor ce stă 'nălțată în picioare“, așa par de nemișcați și străvezii în solitudinea anotimpului.

În taina reînvierii apropiate este redată mai departe alegoric :

Dar Primăvara, care știe tot,
Va risipi prin iarba d'mprejur
Scântei de-azur —
Albastru miozat.
Și dintre foi tivite cu argint,
Vor crește ciucuri albi de mărgărint.

Pe aici, o Zână mică coboară dintre stele
Și 'n fiecare noapte culege viorele.
Dar nimănui pe lume nu i e dat s'o vadă
Cum vine pe cărările din mladă,
Făcând în taină îndelung popas
Din loc în loc, pe unde-a mai răm s
Zăpadă...

(Martie)

Fantazia descriptivă a poetului se întrece cu pitorescul povestirii în tabloul burghez în care primăvara năvălește 'n târg odată cu Tigăncile ce vin la crâng

Să culeagă viorele
Vin cu fustele 'n parâng
Și cu dancii după ele

Și e soare
Pe ponoare,
Și miroase 'n vânt a floare
Pe cărările pustii,
Prin tufișurile goale,
Năpădite de b. smale
Și de zdrențe stacojii.

Graba Tigăncilor, ce vin să culeagă pe sub mladă Flori cu mazăgă de zăpadă Din huceagul adormit, se explică prin aceea că toate se silesc să

... aducă 'n paneraș
Primăvara la oraș.

Simplitatea expresiei acestor versuri nu exclude raritatea și proprietatea perfectă ca nuanță a imaginilor ce transpun așa de firesc inspirația poetului.

Sunt foarte nostime, prin scurtimea lor care redă totuși cu atâta finețe de umor o situație demnă de meditat, așa numitele *Fables microscopiques*. Iată de pildă cum ideea că riscurile turis-

mului mecanic pot fi fatale, e redată prin parafrizarea unui vers celebru — *Partir c'est mourir un peu*. — Scormonit de îmboldul răsturnării acestei „maxime” poetice, autorul inventează micul episod cu întâmplarea lui Toto:

— Au revoir! dit Toto
Et partit en auto.
Il n'avait nul souci
Au tournant dangereux,
Il lui creva un pneu.
Toto creva aussi.

Iar maxima amintită, răsturnată devine, pro causa,

Moralité:

Mourir c'est partir un peu... (Toto et l'auto)

în care se cuprinde, fiește și paradoxul că e vorba de o plecare puțin... definitivă, ceea ce mărește umorul moralei.

Deasemeni proverbul că „On a toujours besoin d'un plus petit que soi...” dă prilej poetului să-l illustreze cu această povestire banală, fără zicala citată:

Un grand ours blanc mangea un petit daim
Il s'ouvrit sa faim
Au moins pour une fois

Moralité

On a toujours besoin d'un plus petit que soi... (Fable esquimande)

Dacă puținele bucăți „definitive” publicate în volumul *Postume* arată marea conștiință artistică și umorul fin precum și fantazia plină de vervă a poetului, în schimb cele nedesăvârșite sau citate aici din multele manuscrise rămase neînchegate ne fac să regretăm timpuria dispariție a lui G. Topirceanu cu atât mai mult. Se află, într'adevăr, în aceste scrieri fragmentare bănuiala unor scrieri care puteau deveni, desăvârșindu-se, într'un întreg ce moartea i-l-a refuzat poetului — adevărate capodopere. Fragmentul de roman umoristic *Minunile Sfântului Sisoe* și cele două fragmente de poem dramatic ne îndreptățesc să spunem aceasta. Cele patru capitole din *Minunile Sf. Sisoe* sunt ceva unic în literatura noastră. Poate doar unele părți din opera lui Creangă li s'ar putea apropia, prin simplitatea invenției artistice, prin umorul concentrat al situațiilor pline de discreție expresivă prin limbajul arhaizant pe alocuri, deci perfect adecvat întâmplărilor, prin fantasticul imbinat măestru cu realitatea și prin realismul uman atribuit fețelor sfinte, ceea ce ține desigur de tehnica umoristică a povestirii. (De ex. Cap II: *La Un Tintar*). Iată o mică probă, puțin elocventă față de întreg, dar totuși demnă să illustreze o situație umoristică. E vorba de faptul că, în Raiu, dreptcredincioșii Sfântului Pafnutie trăiau bine laolaltă:

„Cum nici unul nu cunoștea limba celorlalți doi, se îmboldeau numai cu cotul, ori, când erau în toane rele își rezeau și câte-un genunchiu în șale, pentru trecere de vreme.

Cel din mijloc, cel mai negricios, pe nume Oranez, fusese în vremea lui — era mult tare de atunci — negustor de șaluri și de covoare într'un oraș mic din Capadochia. Calicise

la vreme de bătrânețe. Se luase adică după gura unora, rătăciți pe-ăcolo de prin părțile Idumeii, care i-au bătut capul să-și vândă averea și s'o împartă la săraci, ca d'alde ei, dacă vrea să găsească pe lumea cealaltă o viață veșnică. Și acum, iacă: ce-a căutat, a găsit...

Al doilea, cel din dreapta, era un ungur papistaș, născut nu se știe unde, pe la Nagykörös ori pe la Törökszentmiklos, că n'condica Raiului fusese trecut cam anapoda la intrare. Pișta Ferencz era numele său. Nimeni nu-i cunoștea povestea, — limba ungurească fiind prea puțin vorbită în Sfântul Rai; și fiind o limbă cam răstită, dacă încerca vreodată cineva să-l întrebe cum și pe unde a ajuns acolo, când îl vedea că se supără pentru atâta lucru, nu se mai încumeta a doua oră să între'n vorbă cu el...

Iar al treilea binecredincios, care după înfățișare părea a fi femeie, fusese în zilele lui madamă menajeră la un popă pravoslavnic din părțile noastre, căruia îi murise de tănăr preuteasa, lăsându-l și cu copii mici. Zece ani l-a slujit cu credință femeia, fără nicio simbrie, ci doar așa din răvnă mare pentru cele bisericești. Și i-a citit părintele, drept mulțămă, atâtea molitve în timpul vieții, i-a făcut atâtea parastase după moarte, pentru ușurarea păcatelor, că nu se putea până la urmă să nu fie primită și ea, săraca, în împărăția cea veșnică a luminii. Mândița Zoderu văduva, era numele acestui binecredincios.

Și acum stăteau acolo tustrei, în cămășoacile lor albe, din care numai capul ieșea la iveală, rotund și otova ca o tărtăcuță. Într'un târziu, negustorul din Capadochia săltă puțin din sprânceană dreaptă. Apoi începu a clefăi încet din gură. Ii era foame.

— *Lave or hankist gu tãke mez konè...*, mormăi el pe limba armeană, abia mișcând buzele.

— *Ném tudom mit mondász...* se răsti Ungurul.

— Mânca-v'ar ciorile de părliți să vă mânânce! oftă femeia, pe românește, întorcându-se puțin mai cu spatele". Ideea de bază a romanului este că luciditatea noastră omenească prea exagerată ne distruge iluziile și fericirea.

„In curând, oamenii or să dea gata Raiul, cu tot ce-i în el. Pământenii îșiucid morții: viața cea veșnică a morților n'o să mai fie căci Raiul nu mai e veșnic. Muritorii și-au mâncat Raiul — ca țigani biserica”.

Sfântul Sisoe hotărăște să se coboare pe pământ cu slobozenia lui Dumnezeu, care i-a dat și putere să facă acolo minuni. Sunt interesante peripețiile prin care trece Sfântul când se pogoară pe tărâmul dincoace. Povestea lor plină de haz și impletită cu scurte dar admirabile descrieri de natură e delicioasă. Contrastul dintre naivitatea sfântului și obiceiurile pământenilor sunt de un umor excelent. În deosebi scena finală a capitolului III, — când Sisoe coborînd de pe un munte ajunge la marginea de sus a unui sat între livezi,

pe malul unui râu și este trecut în spinare de o femeie, — e demnă de Creangă. Față de nehotărârea și priceperea Sfântului istețimea poznașă a femeii contrastează amuzant.

Pasagiul merită să fie reprodus pentru calitățile umorului și a precizunii ce cuprinde:

„Sisoe arătă, cu capul, spre vârful muntelui. De-acolo venise.

— Eh! că doar n'ai fi picat din cer... Zâmbi femeia, aruncând o privire în treacăt spre piscul vioriu și spre poienele cele înalte de subț el, care se zăreau de-aici printre nouri ca nălucirea unor ostroave din bazm, oglindite deasupra lumii în văzduh.

— A venit apa mare și ne-a luat iar puntea, luă-o-ar ciourile! urmă ea, văzând că nu primește răspuns. N'ai pe unde trece îmbrăcat. Da' mi oi face eu pomană să te trec în spate, dacă vrei, că poate mi-i ceti și sfinția ta, v'odată, un acatist pentru iertarea păcatelor... Vorbind așa, se întoarse cu spatele și s'aplecă puțin de mijloc!

— Hai... hopa! îl îndennă ea, peste umăr.

Sisoe stătu oarecum la îndoială. Ii cuprinse la urmă grumazul cu brațele și i-se aburcă în spate, unde rămase nemışcat, cu genunchii sprijiniți de șoldurile ei pietroase. Și apa vioie începu numai decât să cânte pe subț ei, râzând și gălgâind printre pietre de voie bună“.

Incepând să facă minuni. Sf. Sisoe intră în conflict cu autoritățile bisericești și administrative din partea locului. De unde să se aștepte el la astfel de proaste năravuri pămâtenene. Fu socotit drept călugăr venetic, un *batist* ori un *inochintist*. E arestat de șeful postului de jandarmi. Și fiindcă nu pare a înțelege limbajul domnului Șef, acesta — (sfârșitul cap. IV) — îl agrăește precum urmează:

— De unde vii sfinția ta? întrebă atunci Șeful, schimbând tonul. Atâta lucru trebuie să fi știind, că s'avem și noi ce scrie coleă, la raport, și să te tritem la urmă, adică de unde ai venit.

— Să mă trimateți de unde-am venit?... vorbi rar Sisoe.

Asta nu se poate...

Dintr'un caet rămas dela autor cu titlul „Memento pentru fondul povestirii“ se vede că există un material imens ce trebuia folosit în acest roman. Acolo Topîrceanu își fixase 86 de puncte esențiale despre intențiile și mijloacele de realizare.

Nu știm amănunte despre pățaniile Sfântului Sisoe după ce a fost arestat. Ni se spune în nota dela pp. 131—32 că Sfântul, molipsit de scepticismul universal ajunge la urmă să se îndoiască și de existența Raiului de unde coborise și de a vieții veșnice. Atunci își pierde puterea de a face minuni. Și când se întoarce în Rai, „il găsește firav, străveziu, gata să se risipească“, — ca o plâsmuire iluzorie. E mare păcat că Topîrceanu n'a putut scrie decât patru capitole din roman. Cât a scris însă și comparația cu celelalte opere ale poetului ujung să ne mărească și mai mult această părere de rău.

Umorul situațiilor este accentuat de seriozitatea cu care sunt înfățișate precum și de faptul că sfântul nu se poate adapta la ele decât pe măsura sacrificării privilegiilor vieții sale de sfânt în folosul năravurilor pământene. Ce neașteptat de frumos trebuie să fie întruchipat în mintea poetului care a dus cu dânsul sfârșitul acestei povestiri sacrificiul definitiv al Sfântului în fața metehnelor pământene. Literatura noastră pierde astfel prilejul de a înregistra o capodoperă în genul umotist și cine știe cine ar putea să-l egaleze pe G. Topîrceanu, umplând golul...! Poate... poate numai Al. O. Teodoreanu, care desigur nici nu s'a gândit la aceasta. Ce-ar fi însă dacă ar lua în primire pe Sf. Sisoe, continuând pe Topîrceanu?..

D. Al. Dima strânge în Colecția Uniunii Scriitorilor Olteni câteva studii și articole publicate în ultimii trei ani prin diferite reviste, sub titlul *Fenomenul românesc sub noi priviri critice*.

Autorul acestor studii și articole este harnicul și apreciatul critic cunoscut publicului cititor prin acele *Aspecte și Atitudini Ideologice*, publicate în editura „Datina” la Turnul Severin (1933), în care se găsesc foarte judicioase constatări cu privire la Criza culturii contemporane și mai ales împotriva misticismului, — a volumului *Zăcămintele folclorice în poezia noastră contemporană*, lucrare premiată la Fundațiile Regale (1936) ș a.

D. Al. Dima afirmă teoreticește în chip hotărît existența unui „fenomen românesc” specific — altă numire pentru vechiul și mult discutatul „specific național”. — Autorul discută diferite metode prin care s'a adâncit fenomenul românesc de către diferiți cercetători dd. C. R.-Motru, L. Blaga, N. Craișnic, Camil Petrescu, la cari adaugă și pe alți scriitori, asupra cărora noi trecem cu vederea. In-sistând asupra tradiționalismului și ortodoxismului ca aspecte ale fenomenului românesc, autorul se oprește la folclor, care, considerat exterior ca un element de pitoresc, nu poate fi socotit ca un criteriu de caracterizare profundă a specificului național. Dacă îl privim însă în adâncimile lui autentice ca strat rudimentar al atâtor experiențe istorice particulare, așa cum noi nu-l cunoaștem decât parțial, el ne apare ca deplin revelator al sufletului național. *O selectare a elementelor lui componente va trebui întreprinsă spre a deosebi caracterele lui specifice de cele comune cu ale altor popoare**, obținând astfel „fenomenul românesc unic, așa cum a încercat de pildă chiar și d. Lucian Blaga în *Spațiul Mioritic*”. Urmează din citat că încă nici nu cunoaștem limpede componentele acestui fenomen. Și în această privință subscriem afirmația. Credem totuși, că înainte de a termina „teoretic” determinantele specificului românesc e necesar un studiu sociologic și fenomenologic al lui, după ce va fi făcut în prealabil o cercetare comparativă diferențială față de specificul celorlalte popoare. Acest studiu imens și... poate iluzoriu de *caracterologie etnică* foarte însemnat, indispensabil, nu-l vedem nici măcar bănuț de nimeni. Singurele indicii slabe le am putea căpăta din comparațiile ce ni le oferă, anemic, istoria Româ-

*) sublinierile sunt ale mele: R. D.

nilor așezate în cadrul Istoriei Universale și cercetarea diferențială și individuală a Artei Literaturii și Științii naționale în ceea ce au acestea *specific* românesc. Să fim însă sinceri: *specificul* acesta este o noțiune foarte vagă și... labilă. Ceea ce nu înlătură, pe lângă sforțările retorice sărbătorești trezite de această idee și o mare adevărată preocupare pentru cercetătorii cazului în speță. Părerea noastră este însă că *specificul* acesta putând fi socotit și ca o *existență* și ca o *valoare*, cele două puncte de vedere trebuiesc bine delimitate și cernute când e vorba de metoda cercetării. Deocamdată *specificul* se prezintă mai mult sub forma dorinței de a realiza anumite valori proprii etnicului românesc decât ca o existență bine definită.

Un alt studiu al d-lui Dima ne vorbește interesant despre *Localismul creator* pe care d-sa îl deosebește de *regionalism*. Cel dintâiu teoretizează și militează pe baza realității geografico-sociale imediate, vii și concrete a „locului”, pe când „regionalismul” construiește pe existența mai generală, mai vagă și deci mai puțin reală a „regiunii”. Programul localist își propune a întreprinde opera de cunoaștere a *specificului* local prin adunarea materialului necesar unor științifice monografii sociale. E vorba de cultul tradițiilor imediate atât de puțin respectate de noi astăzi, dar atât de scumpe minoritarilor conlocuitori. Autorul vorbește de încurajarea talentelor tinere locale, de grupările intelectuale locale precum și de un mic istoric al localismului cultural creator dela noi.

În studiul *O istorie a literaturii românești din punct de vedere sociologic*, care e un fragment refăcut din Omagiul oferit Prof. D. Gusti, d. Al. Dima înfățișează coordonatele sociologice funcționale ale literaturii noastre: condițiunea economică, condițiunea spirituală (factorul religios) condițiunea etico-juridică și condițiunea politică a acestei literaturi. Aceasta din urmă ni se pare a fi cea mai interesant prezentată. Mărturisim însă că ni se par puțin cam artificiale constatările d-lui Dima de vreme ce noi nu avem încă o Istorie a Instituțiilor noastre sociale și nici a ideologiei literare românești, fapt pentru care afirmațiile domniei sale au mai mult caracterul unor impresii personale. Și acum două observații de amănunt: Este fals ca „Hai Leroi d'ai Le oi, Doamne” — formulă care apare și sub alte forme analoge în colinde sunt silabe fără nici o semnificație logică. Regretatul Vasile Bogrea a dovedit — împotriva afirmațiilor romantice ale înaintașilor săi că formula de mai sus e depravarea osanalei „Aleluia, Doamne” sub forma ei latină. (Vezi colecția Daco-României). Apoi: azi nu se mai poate vorbi în urma studiului fundamental de istoriografie literară veche al d-lui P. P. Panaitescu despre „Cartea pentru Descălecatul întâiu” a lui Miron Costin. Deasemeni, e mai bine să spunem, când e vorba de cenzura rusească ce a lovit activitatea literară a lui Mihail Kogălniceanu, că s'a șters titlul revoluționarei „Propășirea”, lăsându-se în parte subtitlul revistei „Foaie științifică și literară” în loc de „Foaie pentru interesurile materiale și intelectuale**”).

Trebue însă subliniată bine următoarea observație foarte justă:

*) Să se vadă facsimilul cu ștersăturile cenzurii în ed. din *Clasicii Rom. Comentari*, a d-lui N. Cartoian.

„...tendința centralistă a literaturii românești de după războiu se asociază cu producerea unor opere rafinate, îndelung lucrate, tehnicește realizate, lipsite însă de spontaneitate și de contactul cu firescul vieții provinciale“. Deasemeni trebuie remarcat faptul lăudabil că autorul acestui studiu de critică culturală spune: „Numai după atenta considerare a întregului poligon al problematicei sociologice a fenomenului literar românesc, se poate obține o completă și vie înțelegere a acestuia, alături și deosebit*) firește de descifrarea lui estetică. Această disociere de perspective, așa de rară în cercetările actuale, face cinste d-lui Al. Dima.

Articolul intitulat *Poezii și Criza Poeziei* ni se pare foarte interesant, deși unele afirmații par discutabile, iar unele nesuficiente delimitări de cauze și efecte ar fi trebuit evitate. Celelalte două mici studii dela sfârșitul volumelor mi se par cele mai remarcabile. În special *O tristă spovedanie a unui copil al veacului*, în care e vorba de Emil Cioran, poate alcătui alături de unele pagini din „Aspecte Ideologice“ o mică culegere antologică din criticele d-lui Al. Dima. Criticul dela Sibiu apare astfel preocupat de problemele actuale ce le ridică spiritualitatea românească iar cercetările sale sunt analize pline de vioiciune personală și de sugestii, chiar atunci când nu poți fi de aceeași părere cu autorul în toate amănunțele lor.

* * *

Spațiul nu ne îngăduie să stăruim asupra următoarelor scrieri: *Cazul Maicii Varvara*, un roman cerșez ridică puțin din comunul scrierilor d-lui Damian Stănoiu; George Todoran, *Rod peste mâine* (poeme), Mihai Beniuc, *Cântece de Perzanie*, Oct. Suluțiu, *Pe margini de cărți*, Victor Beneș, *Hanul roșu* (nuvele), Teodor Murășanu, *Lilioară* (poeme) și Dan Bolta, *Comedia Fantasmelor*.

Ultimele șase volume, cu cari excelenta editură a d-lui Miron Neagu dela Sighișoara s'a prezentat în Săptămâna Cărții, bătând recordul grijei și acurateții în materia aceasta, vor fi bogat încrestate în cronică viitoare. Citiții vor putea să-și procure cel dintr-un rod al creației literare dela revista noastră: operele camarazilor *Mihai Beniuc*, *Victor Beneș* și *Teodor Murășanu*, care ni se par, alături de poeziile lui Giurgiuca, cele mai frumoase daruri pe care scriitorii Renașterii literare ardelenne le aduc publicului românesc.

ROMULUS DEMETRESCU

*) Sublinierea noastră: R. D.

ÎNSEMNĂRI

A apărut, în zilele acestea, întâiul volum din „Atlasul Lingvistic al României”. Alcătuit la Muzeul Limbii Române din Cluj, sub direcția Dlui Profesor Sextil Pușcariu, publicarea se face sub înaltul Patronaj al Majestății Sale Regelui Carol al II-lea. Lucrarea va consta, în total, din 10 mari volume. Intregul material ce-l va conține Atlasul a fost adunat, în curs de 8 ani de zile — între 1926 și 1937, — pe teren, de d-nii Sever Pop, conferențiar la Universitatea din Cluj, și Emil Petrovici, profesor la aceeași Universitate. Au fost cercetate, la fața locului, un număr de 388 de sate, dintre care 361 din cuprinsul țării, iar 27 dintre cele ce se află în afară de granițele României. Cu un chestionar de 2200 întrebări, în genere referitoare la noțiuni cunoscute de oricine, ca de ex.: părțile corpului, naștere, nuntă, port, etc., chestionar dinainte pregătit la Muzeul Limbii Române, d-l Sever Pop a anchetat o rețea 301 sate, obținând un total de 672.800 de răspunsuri. Cu acest chestionar, d-l Pop a anchetat și trei din scriitorii noștri de seamă originari din cele trei principale provincii românești: d-l M. Sadoveanu din Moldova, d-l I. Al. Brătescu-Voinești din Muntenia și d-l I. Agârbiceanu din Transilvania. Simultan, cu un alt chestionar mult mai mare, cuprinzând 4800 de întrebări privitoare, acestea, la terminologia specială a celor mai diferite aspecte ale vieții și realităților noastre dela țară, d-l Emil Petrovici a anchetat o a doua rețea mai rară, paralelă celei dintâi, de 87 de sate, adunând 450.000 de răspunsuri. D-l Sever Pop a anchetat, din fiecare sat, o singură persoană, aleasă cu toată precauția spre a fi reprezentativă pentru graiul respectiv, persoană fără defecte de pronunțare, și, pe cât posibil, mai puțin umblată în străini, ca să nu fie influențată de alte graiuri. Alese cu aceeași precauție, d-l Emil Petrovici a anchetat, pentru fiecare sat, mai multe persoane. După cum era terminologia pe care voia s'o obțină, el s'a adresat, de ex., unei femei pentru cuvintele privitoare la lucrul cânepei, unui lemnar pentru termenii în legătură cu lemnăritul, etc. Această metodă a dublei anchete, făcute astfel, e cea pe care o impune lingvistica modernă. Ea e totodată cea mai practică. Completându-se, cele două anchete se și controlează, în același timp, una pe alta. Toate răspunsurile obținute dela persoanele chestionate au fost notate exact cum au fost auzite. În volumul apărut (al cărui autor e d. Sever Pop, conține 150 de hărți privitoare la părțile corpului omenesc și la boalele lui) și în cele nouă ce vor urma, aceste răspunsuri sunt exact la fel transcrise pe hărți — fiecare noțiune avându-și harta sa — în dreptul comunei din care au fost obținute. Vom avea deci, când Atlasul va fi în întregime apărut, prinsă pe hărți în una din cele mai fecunde perioade din întreg cursul ei, — cea pe care o trăim dela Unire încoace, — și în toată bogăția ei de nuanțe și de forme, întreaga limbă română, din cuprinsul țării ca și de peste hotare, inclusiv îndepărtatele dialecte

istro-, megleno- și macedo-român. Pentru cunoașterea limbii noastre și pentru studiul ei științific, lucrarea e de neîntrecută valoare. Nu numai lingvisticul însă, ci și istoricul etnografic, iar din textele culese din fiecare sat ca supliment chestionarului cuprinzând îndeosebi povestiri din viața de toate zilele a țăranului — și sociologul, vor găsi în hărțile Atlasului lămuriri din cele mai prețioase pentru specialitatea fiecăruia. Atlasul Lingvistic Român e însă și o operă de mare prestigiu național. După Atlasul Lingvistic al Franței, cel italo-elvețian și cel catalan, Atlasul Românesc e a patra lucrare din lume de acest fel. Cel mai nou dintre ele, el e, în același timp, cel mai modern ca principii. Constatarea aceasta e a criticei străine. În cuvinte foarte elogioase o fac, recent, doi din cei mai de seamă lingviști europeni din zilele noastre: d-l Walther von Wartburg, dela Universitatea din Leipzig, în marea revistă „Zeitschrift für romanische Philologie” și d-l Jakob Jud, dela Universitatea din Zürich, în revista „Vox Romanica”, — acesta din urmă încheind entuziastul său articol cu următoarele cuvinte — și cu ele, pătrunși de aceeași convingere, încheiem și noi — : „Atlasul Lingvistic Român începe, fără îndoială, un capitol nou, nu numai în lingvistica română, ci și în cea internațională. Onoare și mulțumire celor ce ne dăruiesc acest instrument incomparabil de lucru”.

DIMITRIE MACREA

D. profesor D. Munteanu-Râmnic publică în „Gazeta Cărților” (No- 13—14), câteva extrase dintr-o interesantă conferință rostită la radio asupra marelui dascăl Vasile Bogrea, o lucrare mai vastă asupra vieții și operii profesorului Vasile Bogrea, lucrare aflată în curs de apariție. „Nația noastră a pierdut o comoară — a spus la moartea lui, marele nostru apostol, Nicolae Iorga. Neîntrecut vorbitor și profesor fără pereche, era cel mai învățat dintre Români. Un caracter vrednic de vremurile antice și în suferința-i de atâția ani de zile, un sfânt”. În cuvinte luminoase, d. profesor D. Munteanu-Râmnic arată în trăsături mari însușirile omului de știință și cele ale „omului” pur și simplu, însușiri care atât de rar se află într-unite în aceeași persoană. Tot odată d-sa pune în lumină o latură mai puțin cunoscută a marelui dispărut: talentul poetic, vădit mai ales în epigrame cu mult spirit, cu mult bun simț și cu meșteșug alcătuite. „Cum dispunea și de talent, scrie d. profesor D. Munteanu-Râmnic, — el a avut să-i îndrepte pe cei ce greșesc și cu alte mijloace. E un prilej să-i cunoașteți și această însușire, a versului, a epigramei, a tehnicei poetice... Și d-sa citează din ce-a putut găsi :

UNUI COLEG RĂU

Mă'mpac cu toți colegii mei,
Pot zice, ideal de bine.
O parte nu vorbesc cu mine...
Ceilalți?... Eu nu vorbesc cu ei!

Sau alta, închinată profesorului Nicolae Iorga, al cărui mare admirator era :

Când arde luminos într'una
A sufletului tău văpae,
Să nu te miri că fug de tine
Atâția... omuleți de paie!

Nici politicianismul, cu toate relele lui, n'a scăpat de biciul epigramistului diletant în puținele sale clipe de răgaz. Dovadă următoarele două epigrame:

UNUI POLITICIAN

Un partizan prea devotat
Te compara cu Juvenal.
Tu, mai puțin exagerat
Te-ai mulțumit să fii... Venal.

UNUI CANDIDAT

Vrea să fie senator...
Dar să-l voteze... cine?
Când nu-l știu mulți alegători.
Iar alții-l știu... prea bine!

D. profesor D. Munteanu-Râmnic mai citează o poezioară care. zice d-sa, „ne duce prin adâncul și seriozitatea ei la o altă încercare de acest gen, „Parabolă“:

Spun că'ntr'o țară depărtată
E o pendulă de tot ciudată:
Când bate trei, arată două —
Și când te uiți la ceas, e nouă!
Ca dânsa sunt destui pe lume,
De nu-i mai știi ce vreau...
..Căci orișice rostește gura,
Desminte gestul și figura;
Iar inima de le-ai vedea
S'ar dovedi că alta vrea!

Simțămintele sale în fața morții, Vasile Bogrea, care nu s'a temut nici odată de ea, le-a exprimat cu trei luni înaintea săvârșirii sale din rândul celor vii, în versuri ca acestea:

Pământ avar,
E-așa puțin din tine'n noi
Și-așa curând
Ne ceri puținul înapoi —
Așa curând,
Pământ avar!
Ți-l dăm, sfințit de suferinți,
Transfigurat de vis
De fericiri de paradis,
De prăbușiri și năzuinți,
De sfășieri
Și-atât amar —
Ți-l dăm, căci tu mereu ni-l ceri
Pământ avar!

Valoroasele contribuții pe care le aduce d. D. Munteanu-Râmnic la cunoașterea, sub toate aspectele lui, a acelui mare spirit care a fost profesorul Vasile Bogrea, ne îndreptățește să așteptăm cu nerăbdare apariția lucrării anunțate. ROMULUS DEMETRESCU

O simțitoare pierdere a înregistrat literatura și știința românească, deopotrivă, prin moartea lui *Ovid Densușianu*. Descendent al marilor Densușeni, cu originea imediată în Ardeal, savantul Ovid Densușianu a fost un distins poet, filolog și critic. Născut la 1873, a făcut studii strălucite în țară și streinătate, specializându-se în

filologie. La 1919 a fost ales membru al Academiei Române. La Universitatea din București deținea catedra de filologie romanică. A publicat numeroase studii de limbă, în românește, franțuzește și nemțește. Dar Ovid Densusianu era și un poet ales. Timp de 20 de ani a condus revista „Vieața Nouă”, contribuind la înnoirea creațiilor literare românești. A fost un uriaș al muncii culturale românești. Iată lista operelor acestui savant, poet și critic: *Filologie și Folklor*: Aliterațiunea în limbile romanice, Iași, 1895; *Obiectul și metoda filologiei*, 1897; *Sur l'altération du C latin devant E, I, dans de langues romanes*, Paris, 1900; *Histoire de la langue roumaine*, tom. I—II, 1901—1937; *Filologia romanică în Universitatea noastră*, 1902; *Ein albanesisches Suffix in Rumänischen*, Halle, 1905 (cu I. A. Candrea și Th. Speranța); *Dicționarul etimologic al limbii române — Elemente latine*, 1914; *La voe pastorale chez les Roumains*, 1914; *Antologie dialectată*, 1915; *Originea păstorească a „Cântării Cântărilor”*, 1916; *Orientări nouă în cercetările filologice*, București, 1923. *Istorie și critică literară*: *Aymeri de Narbonne dans la chanson du pèlerinage de Charlemagne*, Paris, 1896; *Un essai de rëssurrection littéraire*, Paris, 1899; *Scoala latinistă în școala și literatură română*, 1900; *Literatura română modernă*, 1920; *Dante și latinitatea*, 1921; *Sufletul latin și literatura nouă*, 2 volume, 1922. — *Poezii*: *Limanuri albe*, Paris, 1912; *Heroica*, București, 1918; *Sub stânca vrămei*, Buc., 1919; *Salba clipelor*, București, 1921; *Raze peste lespezi*, Paris, 1924. — *Teatru*: *Între două lumi*, dramă în trei acte, în versuri, Buc. 1899. Dar ceea ce i-a atras oarecum admirația în mod deosebit a contemporanilor, era izolarea în care activa acest profesor. A muncit întreagă viața numai pentru studiul specialității sale, pe care și-o iubia cu pasiune. Restul lumii nu-l interesa. Exemplu rar de aflat pentru vremea de acum. „O personalitate din rândul acelorora care ilustrează epoca în care i-a fost dat să trăiască. Desăvârșit în specialitatea sa, pentru care anume parcă fusese născut, era înainte de toate, un stil propriu de finețe și înălțime intelectuală, căruia nu i se putea găsi egal. Robit de pasiunea studiului până la completa uitare de sine, Ovid Densusianu aducea, într-o vreme foarte improprie, imaginea tipică a savantului absent din realitatea minoră. Era străin de preocupările care agită lumea și n'ar fi izbutit să-i rețină atenția nimic din ceea ce nu intra în categoria valorilor, fiindcă marea s'a noblețe de spirit era dăruită cu totul căutărilor migăloase și operii de creație. Cine vrea să-și prezinte modelul cărturarului de de cea mai înaltă speță, n'ar putea să-l afle mai deplin realizat decât în personalitatea profesorului Ovid Densusianu”.

Între scriitorii maghiari din Ardeal se pare că dăinuiește încă o veche neînțelegere. Discuția, care izbucnește din timp în timp și se duce cu oarecare pasiune, ne dă să bănuim un conflict de ordin principiar între garda mai veche și între scriitorii maghiari ardeleni în formație. O controversă de această natură a putut fi înregistrată în publicistica lor înainte cu vreun deceniu. Creația literară maghiară din Ardealul încorporat patrimoniului național românesc, până în-

inte cu 8—10 ani, forța o singură temă, pe-o singură notă, până la monotonie: aceea a *transilvanismului*. Care urmărit și supus unei analize însemna „probleme de reformă agrară”, „plângere pe ruinele unui trecut ireversibil”, „ură mai mult sau mai puțin deghizată împotriva noilor stăpânitori”. Sunt aceste, în esență, chiar cuvintele câtorva publiciști maghiari... Întâia reacțiune în stil mare împotriva acestei situații s'a produs acum un an, doi, în așa zisa *întâlnire dela Târgu-Mureș*. Generația mai tânără a spiritualității maghiare ardeleni și-a dat acolo întâlnire într'un număr foarte frumos. Și din discuțiile al căror rezumat a putut fi urmărit în publicistică, ne-am putut informa că s'a discutat acolo la înălțime și cu multă competență. La problema atitudinii față de românism însă, a colaborării cu majoritatea, la intervenția celor mai bătrâni, se pare, după discuții furtunoase, s'a capitulat și moțiunea n'a adus nimic avansat în comparație cu trecutul. Dar problema persistă și conflictul, care mocnește probabil, nu poate fi înnăbușit definitiv. Așa trebuie să ne explicăm intervenția mai recentă a scriitorului dela Budapesta, Féja Géza, cunoscut din lupta și suferința îndurată pentru reformele sociale pe cari le-ar vrea introduse în Ungaria de azi. Féja se pare a lua apărarea tinerei generații de scriitori maghiari ardeleni, în tendința cărora de-a colabora cu românismul, de abandonare a aceluia transilvanism sterp și artificial, dânsul vede un program înnoit, just și în congruență cu realitatea. I-a răspuns scriitorul Carol Kós, reproșându-i lui Féja că nu este destul de informat. Transilvanismul nu-i perimat. Obiectivul lui n'a urmărit apropierea între popoarele din Ardeal. Scriitorul ardelean nu poate exprima în scrisul său decât lumea Ardealului. Aceasta ar constitui transilvanismul. Întoarcerea literaturii maghiare ardeleni spre viața poporului preconizată de Féja e fără obiect, fiindcă scrisul maghiar ardelean o urmărește dela începuturile sale. În continuare, Kós, cu excepția a lor 2—3 nume, nu recunoaște niciun talent mai răsărit în tânăra generație maghiară ardelenă...

Comemorarea unui sfert de veac dela moartea poetului Ștefan O. Iosif a resuscitat o veche și inutilă discuție între cronicarii literari. Se vorbește încă, pe nedreptul, de-un infantilism al poeziei lui Iosif, de-o realizare în ton minor, de-o nedesăvârșire a talentului, pe care i-a adus-o destinul de a activa în epoca de întretăiere a influențelor Eminescu—Coșbuc. Se afirmă că pecetea acestor doi uriași ai poeziei noastre a lăsat amprente înlăturabile din opera poetului... Nu subscriem. Discuțiile reluate pe această temă atacă o cauză, demult câștigată de către poetul Ștefan O. Iosif. Istoria literară i-a judecat și fixat definitiv locul meritat în paginile sale. Ștefan O. Iosif a adus o valoroasă și inedită contribuție la lirica noastră specific națională. Poemele lui își poartă nota de distinctă și de mare profunzime, alături de Eminescu, Coșbuc și Goga. Nicăeri nu mai găsim aceea mireasmă a doinelor noastre, acel aer de cronică, de viață patriarhală, ca în opera lui Iosif. Utilizarea folklorului în creația poetică, ca problemă artistică, la dânsul află pentru întâia dată aceea

deslegare fericită spre care se îndreaptă azi aproape întreagă lirica nouă românească. Noi nu trimitem numai la incomparabila și inimitabila lui „Doină”, pe care critica serioasă a proclamat-o o capodoperă a genului, dar ne referim mai ales la ciclul poemelor minunate inspirate din balada populară, cu Gruia, Pinteza, Novăceștii, Corbea, în care Șt. O. Iosif s'a dovedit un mare maestru. Să ne reimprospătăm, de exemplu, *Somnul lui Corbea* :

Din bătrâne basne știu de-o închisoare,
Peșteră adâncă, văduvă de soare.
Aerul de-o poștă l-otrăvesc bureții
Mucigai de veacuri spânzură păreții.
Și 'năuntru doarme Corbea somn de vrajă
Duhuri necurate lângă el țin strajă.
Doarme uriașul răsturnat pe spate
Ferecat în lanțuri pline de lăcate.
Barba-l invelște ca un strat de iarbă
Viperi și șopârle i-au clocit în barbă
Și 'nchisoarea largă de-ar cuprinde-o țară
Totuși lui i-atârnă picioarele-afară.
Ba mai pe 'ndelete dacă s'ar întinde
Două țări alături ar putea cuprinde...
Însă Corbea doarme... Pân' să se deștepte
Mult amar de vreme trebuie s'aștepte!
Doar abia pe geană de-l atinge-o rază...
Doamne, lume nouă, cum îngheți de groază!
Doar prin somn de-și mișcă trupul într'o parte —
Lanțurile-i grele zurue departe.
Și-o sbughesc prin găuri viperi și șopârle
— Hei! săracă lume, cum o să te-asvârle...!

Cine a creat, pe motive populare, asfel de poeme, acelaia nu i se mai poate pune în discuție valoarea poetică...! Nici vremea, nici gustul oamenilor nu i-o mai pot sdruncina...

Poetul Emil Giurgiuca lucrează, din încredințarea „Fundațiilor Regale”, la o „Antologie a tinerei poezii ardelenă”. Scopul lucrării ar fi să prezinte succint și informativ nivelul artei, sensibilității și al preocupărilor generației de poeți ardeleni, iviți după Unire. Această publicație, în ordine cronologică, va fi a treia editată și pusă la îndemâna marelui public de către excelența editură a „Fundațiilor Regale”. Întâia a fost „Antologia Poeților Tineri” alcătuită de către poetul Zaharia Stancu, cuprinzând pe poeții tineri de după unire pe întreagă țară. A urmat „Antologia poezilor bucovineni” de curând apărută, redactată de către poetul Mircea Streinul. A lui Emil Giurgiuca, așadar, va reoglindi sufletul tânăr al Ardealului... Antologiile și-au avut întotdeauna rostul lor instructiv și bine-determinat. În aceste vremuri sportomane și literarofobe, mai cu seamă, ele umplu un gol simțitor. Prin acea alegere a poemelor și prin notițele bibliografice ce premerg sau însoțesc, antologia ține rolul de mediațiune între poezie și public. Se servește prin urmare și cauza poezilor adeseori pe nedreptul ignorați și cea a marelui public, rămăsă uneori de progresul realizat în lumea literelor, dar dornic de-a se informa. Nu cunoaștem criteriile după care va lua ființă „Antologia tinerei poezii a delene”. Gustul ales, dublat de-un avansat

simț critic al poetului Giurgiuca însă, ne va da o antologie în care nimic nu va fi diformat.

Poetul George Gregorian a scris următoarea poemă închinată marelui nostru Octavian Goga, „Arhanghelul care a plecat”:

*Moartea a bătut într'o poartă de sus.
Și a ieșit omul cu ochii mari la geam;
A privit în tot cerul, dintr'o parte adus.
A privit, a n'chis ochii și nimic n'a mai spus.*

În umbrele parcului se clătina ram cu ram.

*Peste munții de aproape, aceleași milenare
Văzduhuri și nici o mișcare.*

Și doar două aripi, din parcu-amușit

— Tăind luminoasa tăcere —

Suiră azurul ducându-l în sfere

Pe micul arhangel din uriașu 'mpietrit.

L-au văzut fâlfâind în afară de moarte.

L-au văzut până departe

Toți ochii de jos,

Toți ochii, în lacrimi, din golul de jos.

La Iași, în cetatea marilor amintiri, se prepară terenul pentru o „Nouă Junime”. Inițiatorul resuscitării spiritului junimist este scriitorul G. Călinescu. Stabilit la Iași, ca profesor al Universității de-acolo, d-sa a lansat un apel în acest sens. Inițiativa n'a obținut aprobarea unanimă a leșenilor, mândri de-a fi ocrotiți odată „Junimea” și „Convorbirile Literare” ale lui Titu Maiorescu și J. Negruzzi, cea mai strălucită etapă din trecutul literar românesc. Anchetăți în chestiune, unii foști Junimiști încă în viață, nu sunt împotriva încercării d-lui G. Călinescu, dar trag la îndoială că s'ar mai putea reînvia „Junimea dela Iași”. Alții se opun categoric oricărei tentative de a se întrebuița denumirea „Junimei” la cenaclul literar proiectat de către d-l G. Călinescu. Toamna, anotimpul ofensivelor literare, va cristaliza definitiv, ispititorul plan al leșenilor, și ne va fi dat, probabil, să asistăm la înflorirea noii mișcări literare moldovene, în centrul căreia se va găsi Iașul și personalitatea distinsă a d-lui G. Călinescu.

Implinind 10 ani de existență, revista dela Brașov „Țara Bârsei” își anunță suprimarea temporară a apariției. „Țara Bârsei” a fost între cele mai bune și mai serioase periodice ardeleni. Revistă de probleme culturale, de ample studii istorice, aducea număr de număr o bogată cronică informativă asupra mișcării culturale, științifice și literare. Apariția continuă timp de un deceniu este aproape un act eroic, cunoscută fiind indiferența cu care sunt întâmpinate de către publicul nostru mai toate lucrurile de știință, artă și literatură. Incețarea temporară a revistei „Țara Bârsei”, credem că este a se atribui nu atât oboselii conducătorilor, cât mai cu seamă greutăților materiale, cu care de altfel se luptă eroic, fără niciun sprijin, de nicăeri, toate publicațiunile românești, mai nouă sau mai vechi. Același clopoțel de alarmă pare a fi tras și de către frumoasa revistă de graniță,

„Familia“, dela Oradea. „In cinci ani s'a muncit mult la „Familia“. Mult și cu folos. Mult și bine. Mult și cu mari sacrificii. Era o rază care ne călăuzea, era o credință care ne întărea forțele. Din când în când un conducător înțelegător venea să se intereseze de efortul nostru. Și nu venea cu mâna goală. Acum, ritm nou s'a imprimat vieții. In toate, parcă, ar fi tendință de mai bine. Pretutindeni strădanie de a reface, de a crea, Se vede că tot interesul este concentrat în această direcție pe tărâm real, gospodăresc. Și noi am rămas pe dinafară. Zădarnic am făcut apel...“ Care va să zică „Familia“ deasemenea este pe punctul de a înceta. Și îi vor urma, probabil, celelalte, lipsite de sprijinul efectiv atât al publicului cititor cât și al oficialității. Dar rostul câtorva publicații culturale și literare ardelenene din ultimul deceniu ar trebui altfel înțeles. Ele merită tot sprijinul. Așa s'a făcut aceasta în trecut. Așa se face în străinătate. Toate perioadele literare sunt susținute, ajutate de către oficialități, mecenafi, marile industrii sau de către societăți anume constituite și de către marile edituri.

TEODOR MURĂȘANU

Se institue un premiu de lei 30.000 pentru roman, cu titlul de „Premiul editurii Miron Neagu“ — creat de Editura Miron Neagu din Sighișoara. Acest premiu va fi decernat întâia oară la 1 Martie 1939, de un juriu pe care Editura îl constituie din d-nii: Liviu Rebreanu, ca președinte; Perpessicius, Șerban Cioculescu, Dan Botta, Ion Chinezu, Octav Șuluțiu și Emil Giurgiuța, ca membri. Premiul se va decerne pentru ur roman pe care juriul l-ar considera ca frind de valoare excepțională. In cazul în care juriul ar crede că două din manuscrisele supuse examinării sale pot fi considerate ca excepționale, premiul se va divide între autorii lor. Nu sunt puse nici un fel de restricții privind întinderea, subiectul și natura lui. Manuscrisele se vor prezenta până la data de 1 Februarie 1939, Editurii Miron Neagu, Sighișoara. In cazul în care nici unul din romanele prezentate nu va putea fi considerat ca excepțional, se fixează un nou termen de prezentare a manuscriselor, peste 6 luni dela data celui dintâiu, în cazul acesta 1 Septemvrie 1939. Juriul va arăta deciziunea sa la o lună după expirarea termenului de prezentare a manuscriselor. Editura își ia obligația de a pune la dispoziția membrilor juriului manuscrisele prezentate, prin rotație așa ca fiecare din ele să rămână la dispoziția unui membru al juriului cel puțin trei zile consecutive. Manuscrisele se trimit în două copii dactilografiate. Se vor lua în considerație însă și manuscrisele trimise în original. Editura se obligă a restitui autorilor toate trimiterele ce i s'au făcut în vederea premiului. In afara premiului, autorul va primi drepturile de autor respective. Premiul se va decerne în cadrul unei solemnități care se va desfășura la Sighișoara — sediul Editurii.

* * *